

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

gredi

LA VEU DELS JOVES MIGRATS SOLS A BARCELONA

RESULTATS PARCIALS DEL PROJECTE:

“DIÀLEG INTERCULTURAL I INTERRELIGIÓS PER A FOMENTAR LA CULTURA DE PAU A JOVES I MENORS ESTRANGERS NO ACOMPANYATS (MENA) A BARCELONA I MELILLA”

(RTI2018-095259-B-I00, MCIU/AEI/FEDER, UE)

Ruth Vilà Baños (IP)

Omaira Beltran Sánchez

Angelina Sánchez Martí

Franciele Corti

Melissa Schmidlin Roccatagliata

Montse Freixa Niella

Marta Simó Sánchez

Inés Massot Lafon

Marta Venceslao Pueyo

Maribel Mateo Gomà

Barcelona, febrer 2022

El següent document presenta els resultats de les entrevistes realitzades en el marc de la fase 1 del projecte de recerca I+D “Diàleg intercultural i interreligió per a fomentar la cultura de pau en joves i menors estrangers no acompanyats (MENA) a Barcelona i Melilla” (RTI2018-095259-B-I00, MCIU/AEI/FEDER, EU), finançat pel Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats d'Espanya.

L'objectiu general de la primera fase era visibilitzar la situació dels joves que migren solos a Barcelona i Melilla. Específicament, analitzar necessitats socioeducatives, expectatives i relats de futur dels joves a Barcelona i Melilla, d'una banda, i, d'altra banda, identificar reptes i millores per als centres, recursos i organitzacions que treballen amb aquest col·lectiu.

Per a respondre a aquests objectius es van realitzar grups de discussió, a partir d'un guió d'entrevista semi-estructurada, a joves que han migrat solos en centres d'acolliment i joves migrants que es troben en situació de carrer a Barcelona i Melilla. Els resultats es van estructurar entorn de quatre categories, les quals es descriuen i desenvolupen en el present informe.

El present informe correspon només als resultats de l'anàlisi dels grups de discussió realitzats a Barcelona durant els mesos de febrer i març de 2021, els quals es van dur a terme 5 grups de discussió amb joves en centres d'acolliment i 2 grups amb joves en situació de carrer. Per a la realització de les entrevistes es va comptar amb el permís de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència de la Generalitat de Catalunya i amb el consentiment voluntari dels joves.

ÍNDEX

A. PROCÉS MIGRATORI	5
A1. Fase premigratòria.....	5
A1.1. Motiu per a emigrar.....	5
A1.2. Migració sol, no acompanyat.....	6
A1.3 Records.....	7
A1.4. Presa de decisió.....	7
A2. Llocs-països abans d'arribar aquí.....	8
A3. Experiències del procés migratori.....	9
A4. Expectatives.....	12
A5. Itinerari institucional.....	13
A5.1. Determinació de l'edat- papers.....	15
A5.2 Situació de carrer: estratègies, situacions, etc.....	16
A6. Acollida-Racisme (Centre).....	21
A6. Acollida-Racisme (CARRER).....	24
A7. <i>Noies Mena</i>	27
B. NECESSITATS	29
B1. Necessitats socioemocionals.....	29
B1.1. Família.....	31
B2. Necessitats bàsiques (econòmiques, sociosanitàries...).....	33
B2.1 Documentació.....	34
B2.2 Tòxics.....	34
B3. Necessitats educatives.....	35
B3.1. Idiomes d'acolliment.....	37
B4. Necessitats espirituals i per al diàleg interreligiós.....	38
C. CENTRES-PISOS TUTELATS	40
C1. Instal·lacions.....	40
C2. Activitats.....	41
C3. Obligacions del centre. Drets MENA.....	42
C3.1. Gestió documentació.....	43
C3.2. Llibertat.....	44
C4. Emocional. Centre com a llar.....	46
C5. Relacions interpersonals amb els educadors.....	47

C6. Relacions interpersonals amb companys.....	49
Conclusions	49
D. CAPACITATS, PERCEPCIONS I EXPECTATIVES	51
D1. Capacitats.....	51
D1.1. Competències emocionals.....	52
D1.2 Contraargumentació.....	54
D1.3 Diàleg interreligiós i intercultural	55
D1.4 Competències comunicatives	56
D1.5 Resolució de conflictes	57
D2. Percepcions.....	58
D2.1 Racisme i llenguatge: "moro", "mena", "negre", "morube".....	58
D2.2 Lloc d'origen i acolliment	60
D3. Expectatives.....	61
E. IMPRESSIONIS ENTREVISTADORES I ALTRES	64
E1. Procés migratori i intimitat. Duresa i silencis.....	64
E2. Condicions del grup de discussió i Autoritat. Sentit i significat de la presència de l'educador/a	66
E2.1. Espais.....	69
E2.2. Coneixement de MENA entre ells.	70
E3. Emocions durant l'entrevista	71
E4. Facilitat-dificultats de l'entrevista.....	73
E4.1. Dificultats comunicatives	74
BIBLIOGRAFÍA	76

A. PROCÉS MIGRATORI

A1. Fase premigratòria

A1.1. Motiu per a emigrar

La narrativa sobre els motius per a emigrar d'aquests joves és sempre la mateixa; ajudar a la família, trobar un treball, estudiar i tenir un futur millor.

“Per ajudar a la meua família, per trobar un treball bo, per tenir un futur bo. Per això hem canviat.

Per aprendre més, per buscar un treball, per ajudar a la família, per tenir família pobreta, per això som aquí, per a ajudar a la família i tot això.” (A1.1., bcn1, ref1).

Els joves en situació de carrer també situen els motius en el treball i l'estudi, però recalquen molt més el tema d'un futur millor. Les noies no volen el futur que els ve impost per la societat en la qual viuen. Per a elles, un futur millor és ser independents, no dependre d'un marit.

“Perquè jo no vaig trobar cap futur per aquí i no m'agradava estar-me aquí i quedar-me aquí i vaig venir per a aquí. No hi ha cap futur.

També al Marroc el futur de les noies és... quan compleixis, com molt major 18 anys, ja has d'estar casada, amb fills i... que no han de treballar perquè es veu molt lleig. Per exemple, al Marroc... jo aquí puc treballar de cambrera i no passa res, però al Marroc tu treballes de cambrera, i amb perdó, ja ets una puta. És també una mica això...” (A1.1, bcn7 ref1)

És important ressaltar que tots els joves, sigui com sigui la seva nacionalitat, també indiquen la motivació de l'estudi que és la base per a tenir un millor treball: *“Estudiar per a treballar”* (A1.1, bcn4, ref1).

Els joves procedents del Marroc indiquen la situació de pobresa i la falta de treball al seu país, i falta d'oportunitats en la majoria dels àmbits, fins i tot en el sanitari.

“Per a la meua salut. És que estic malalt de ronyons.

Bo jo crec que el motiu és aquest, volem el mateix, per a ajudar a la nostra família, si la teua veués que la teua família està sofrint per a guanyar el que menges i tots, llavors et dona les ganes de, tu ets jove, et dona la gana de rebatre la vida, per a buscar un futur millor, per a tu i per a ells.

Jo vinc aquí per a ajudar als meus pares i a la meua família. Com saps en Marrueco és un país que està en situació, saps, que no hi ha treball ni res i tots venim aquí per a buscar un treball i ajudar a les nostres famílies i seguir endavant.” (A1.1, bcn2, ref1)

Per als joves en situació de carrer oriünds del Marroc, la situació de pobresa ha estat també el motiu principal per a migrar, juntament amb la falta d'oportunitats. Una falta d'oportunitats que està lligada en tenir o no tenir diners i a la inseguretat d'algunes de les seves ciutats.

“Doncs al meu país... que no he trobat res que pugui fer al meu país, no hi ha treball no hi ha res, si em quedo al meu país fins que estic major, no poder fer res, no poder treballar. Per això marxar del meu país.

També el Marroc és un país que si tu coneixes a gent i tens endolls i tens diners, tu allí pots fer un milió de coses: pots treballar, potser pots fer un munt de coses sense estudiar. Però tu, encara que estudiïs al Marroc i tu no tens diners, els teus pares no tenen diners i no tenen endolls, ja pots estudiar tot el que tu vulguis, però no arribaràs a res.

També d'altra banda és...com ho dic jo... quan arribes aquí és llibertat. O sigui, aquí, no dic al Marroc sencer, però on viu jo, és un... és una ciutat molt perillosa. O sigui, jo de petita no podia sortir a jugar amb els nens petits, no podia anar a comprar sola, moltes coses. O sigui, allí et poden portar, et poden violar, etcètera, etcètera saps?” (A1, bcn7, ref,1)

Aquesta situació de pobresa provoca que, per a la supervivència de la família, algun nen hagi de deixar l'escola, com el cas següent:

“Jo anava (a l'escola), jo he fet només quatre anys escola, després, bo, com la meva família problema i tot, llavors, el meu pare em llevo escola per a ajudar-lo en camp per a treballar, per a poder ajudar a família i tot. Llavors, per això és el meu motiu de sortir el meu país, per a buscar una vida millor, per a ajudar al meu pare, perquè he vist al meu pare sofrint, intentant i ajudar a la família. Llavors jo no vull seguir... aquest camí, per a veure que el meu pare està sofrint, per això he sortit per a poder, poder esmentar, ajudar-lo millor, que, que ell”. (A1.1, bcn2, ref2)

Finalment, un noi relata el seu motiu migratori que es relaciona més amb poder viure en un món amb una mirada més àmplia:

“Perquè, jo crec que això depèn de cadascú. Si parles la situació econòmica o la situació cultural. Però cadascú presa la seva decisió de, potser un altre decideix sortir per una situació econòmica, potser perquè ell pot ajudar a la seva família en aquell país perquè el salari mínim és molt baix, etc., etc., etc., o perquè té una altra mentalitat i no pot conviure i surt del país. Això suposo jo, depèn de cadascú. El meu cas, és per tot. Vaig voler sortir, doncs, pa' conèixer altres cultures i un altre món.” (A1.1, bcn3, ref1)

Aquests joves són conscients, de certa forma, que Europa no els hi regalarà res i se senten responsables de la seva família, no volent fallar-les.

“És a dir, aquí, quan penses en la teva família que és aquí al Marroc i tu ets aquí sol, què ets aquí? Doncs, has vingut aquí, doncs, has vingut a estudiar i a treballar i a millorar les coses.” (A1.1, bcn1, ref2)

Una economia precària, pobresa, conflictes polítics, falta de protecció social, drets humans escassament garantits i baixes expectatives de futur als països d'origen, són causes que motiven a aquests joves a migrar (Lopez-Reillo, 2011), a més de factors personals lligats a aquestes situacions, com poder estudiar i treballar per a ajudar a les seves famílies (Perazzo i Zuppiroli, 2018; Mohamed-Abderrahman, M, et al, 2018). D'altra banda, la falta d'oportunitats i la inseguretat als països d'origen, és una causa que motiva la immigració dels joves a països europeus, però també en altres contextos, com la immigració que es dona de joves de Centreamericà als Estats Units. En aquest sentit, la pobresa i la inseguretat s'estableixen com a causes comunes de processos migratoris de joves menors d'edat, en diferents parts del món (Menjívar i Perreira, 2017).

A1.2. Migració sol, no acompanyat

La gran majoria dels joves van realitzar la seva trajectòria migratòria sols, en tant van iniciar el viatge sols. Però, al mateix temps, sol ser un procés realitzat en companyia per altres persones adultes o per altres joves que coneixien abans de migrar o que coneixen durant el camí (Menjívar i Perreira, 2017 i Perazzo i Zuppiroli, 2018). Aquesta realitat fa que la categoria de Menor Estranger No Acompanyat (MENA), es constitueixi com una definició difícil d'aplicar (Menjívar i Perreira, 2017). En el cas de les entrevistes dutes a terme, alguns han fet la seva travessia acompanyats per amics o companys i en un cas amb un conegut de la seva tia i en l'altre amb la mare que el va deixar a Barcelona.

*“Jo he vingut amb la meva mare, a Barcelona, aquí.
Tu vas venir amb la teva mare.”*

Sí, i m'ha deixat aquí, em vaig acomiadar..." (A1.2, bcn4, ref1)

És interessant ressaltar com van entrar a Melilla dues de les noies del grup de joves en situació de carrer. Van entrar amb el passaport amb la seva mare, perquè eren menors d'edat. Una vegada a la ciutat, van en cerca d'un policia i li diuen que estan soles. A partir d'aquí, les ingressen en el centre.

"I com vas entrar a Melilla? Amb el passaport normal, amb la meva mare.

Com Sara? Sí.

I tu te'n vas a policia i dius que no tinc a ningú. Vull anar al centre de menors i ja està." (A1.2, bcn6, ref2)

A1.3 Records

Els records dels i les joves, com planteja Lopez-Reillo (2011), permeten entendre millor els seus motius per a migrar, però també conèixer els seus països d'origen, des de les seves visions i punts de vistes. En aquest sentit, els records sobre les seves famílies, les seves cultures, sobre el seu quotidianitat solen ser els més recurrents: "Els records més nombrosos són les referències sobre el que coneixien, i també enyoraven, el seu entorn més pròxim. Les descripcions ofertes es refereixen, sovint, a dades sobre la vida quotidiana [...]" (Lopez-Reillo, 2011, p37). En les entrevistes realitzades, destaquen també aquests tipus de records.

Quan es pregunta als joves sobre els seus records del seu lloc d'origen, la resposta universal ha estat "moltes coses". Però immediatament sorgeix el record de la seva família i la cultura i tradicions familiars.

"La nostra família, quan estic amb la meva família, dins de la meva família, els meus germans, això és com.... cultura al Marroc, saps, les festes, aquestes coses bones, saps?" (A1.3, bcn1, ref1)

Recorden les festes, els balls, el menjar com els caragols de mar i rememoren el treball que feien ajudant als familiars amb la terra, per exemple. En alguns casos, aquí a Barcelona s'han retrobat joves del mateix barri, fins i tot de la mateixa escola.

Alguns nois en situació de carrer recorden l'escola, una escola sense condicions i a la qual s'arribava després d'un temps important caminant perquè no hi ha autobusos.

"L'escola és... hi ha una escola no... saps? A l'escola com quan plovent, l'aigua se surt en el... com es diu..."

Degotant dins.

I allí tampoc hi ha autobusos per a..."

Per a arribar a l'escola.

Al Marroc a vegades cal caminar 2 hores potser per a arribar." (A1.3, bcn6, ref.1)

A1.4. Presa de decisió

La decisió de migrar no sol compartir-se amb la família. És una decisió del menor. A vegades se li comunica a la mare, però mai al pare perquè saben que no els va deixar travessar la mar. Per tant, tota la família és coneixedora del risc de la migració a través de la mar.

"Jo no avisi al meu pare, dit a la meva mare que anava a Espanya, al meu pare no. Perquè si fos dit al meu pare que vaig a Espanya, el meu pare no em deixa.

Però no podem dir a la nostra família perquè volem venir aquí per a travessar l'aigua, no acceptaran que fill pugem aigua per a venir aquí tu vas acceptar?, ningú va acceptar, per això ningú vol informar el seu pare quan vol venir aquí. Per això quan el teu entres a Espanya després tu pots cridar a la teva família, ara estic bé.

Però tu vas avisar la teva mare, el teu pare? Si el teu pare confia en tu, si la teva mare confia en tu, no vol deixar venir aquí..." (A1.4, bcn4, ref1)

A2. Llocs-països abans d'arribar aquí

Segons un estudi de realitzat per Perazzo i Zuppiroli (2018), per a Save The Childre, les rutes migratòries que segueixen els joves són les mateixes que les utilitzades per persones adultes i les "etapes del seu viatge estan condicionades pels recursos econòmics amb els quals compten en sortir del seu país i el suport que puguin rebre de familiars i coneguts en el moment en què aquests recursos s'esgoten" (Perazzo i Zuppiroli, 2018, p.59). En aquest context, el Marroc se situa com un punt central de la ruta, des d'on segueixen cap a Ceuta, Melilla o la península. D'aquesta manera, des del Marroc existeixen dues rutes: la travessia per la mar en pasteres fins a arribar a diferents ciutats d'Espanya o la ruta per Melilla o Ceuta.

La majoria dels menors entrevistats nascuts al Marroc han arribat a diferents ciutats de la península d'Espanya, a diferents punts d'arribada com La Línia, Algesires, Almeria.

"Hi ha diferent arribada, perquè depèn de vaixell, de salvament marítim. Perquè hi ha un que arriba i t'ajuda, algun que arriba puja't, alguns carpis (?) i tot. Perquè hi ha molts llocs per a entrar a Espanya." (A2, bcn2, ref1)

Altres menors del Marroc arriben fins a Melilla i Ceuta. Aquest és el recorregut que més sovint correspon amb els joves que ara estan en situació de carrer. Per a passar la frontera s'amaguen en camions que creuen els passos fronterers (Perazzo i Zuppiroli, 2018). Així ho expliquen els joves entrevistats: "Jo vinc aquí amb camió. Ha entrat a Ceuta primer, sota un camió. (A2, bcn6, ref.2) o saltant la tanca; "Jo passo més o menys 1 any a la frontera a Melilla, passo un any més o menys allí. I després, saltar la tanca per a família. I pas a Melilla sis mesos més o menys o així. I estic en un centre i ajudar-me per a entrar a Espanya." (A2, bcn6, ref1).

Una vegada en aquestes ciutats entren en el seu primer centre:

"A baix d'una caravana per a entrar a Ceuta des de Tetuan. Tenia passaport, però no li deixaven anar per ser menor. Es va quedar anys a Ceuta en un centre de menors. Al carrer dos anys? Es va quedar dos anys al carrer a Ceuta". (A2, bcn6, ref3)

"Jo he entrat frontera en passaport se m'ha, doncs, em... a baix de camions i he entrat és que no tinc passaport ni... I per a entrar fàcil i sí, una mica difícil. Doncs que he entrat directament a un centre de menors". (A2, bcn7, ref1)

O inicien una cerca per a trobar la manera de passar l'estret i arribar fins a la península. Segons Perazzo i Zuppiroli (2018) "molts d'ells han viscut entorn de l'enorme port marroquí durant mesos, intentant ocultar-se en els transbordadors que connecten la ciutat amb l'enclavament de Ceuta. Així ho expliquen també els joves entrevistats:

"De Ceuta a Algesires sota un camió una altra vegada, però el camió en un ferri, en un vaixell." (A2, bcn6, ref1)

A partir d'aquí, sigui com sigui l'entrada a Espanya, el trajecte, que pot durar entre 3 i 6 mesos, és un periple per diferents ciutats (Madrid, Màlaga, Granada, Cadis, Còrdova, Sevilla) abans d'arribar a Barcelona.

"Jo parlo d'Espanya, passat en moltes ciutats. Bo tingues en compte des d'Andalusia fins a Barcelona (riures)." (A2, bcn3, ref1).

"Jo vivia a Tànger al Marroc, vaig anar directament a Algesires, i després d'Algesires vaig venir a Andalusia i després vaig venir a Màlaga i de Màlaga vaig venir aquí." (A2, bcn5, ref1)

"Sí. I després vaig venir a Andalusia un poble que es diu Bonares. Pas aquí més o menys 4 mesos i canvi a un altre lloc que es diu Sevilla. I pas també a Sevilla no sé quant, no recordo. I després aquí." (A2, bcn5, ref2)

En aquesta ruta, alguns nois s'han trobat al carrer. Un ja al principi del seu recorregut a Melilla en haver complert els 18 anys. La situació actual més difícil i sense massa recursos per a aquests joves radica quan són majors d'edat, ja que deixen d'estar sota tutela i fora del servei de protecció a la infància (Lopez-Reillo, 2011); molts d'ells estan en situació irregular, amb escasses o nul·les xarxes de suport, en situació de carrer (Blanques i Belén, 2010), com explica Giralt (2015), "[...] a l'edat exacta de divuit anys aquests joves passen a una situació d'irregularitat administrativa pitjor que amb la qual van arribar, [...] són, en el mateix moment de complir la majoria d'edat, exclosos del sistema." (p.86).

Aquests dos exemples il·lustren aquesta realitat:

"Jo estava a Melilla quan tenia 16 anys. He quedat a Melilla en centre de menors 2 anys. I després he fet 18 a l'octubre. He quedat a Melilla quan he fet major. He quedat 19 dies en el centre quan perquè no tenia ningú a Melilla. He quedat en centre de menors. Jo estava major. I vaig pujar a Màlaga i després, Alacant perquè tenia un amic. He quedat amb el meu amic una setmana a Alacant i després jo he pujat aquí." (A2, bcn5, ref4)

"Jo soc aquí a l'Andalusia, però allí a Andalusia no hi ha moltes ajudes, no hi ha associacions. Un amic diu que hi ha moltes ajudes aquí a Barcelona i em va donar enviar-me el número d'una educadora i soc al carrer dormint en una furgoneta a Cornellà (A Andalusia també era al carrer)." (A2, bcn5, ref5)

Alguns pocs, es dirigeixen directament a Barcelona *"Des del Marroc fins aquí havia baixat dins d'un car [cotxe], saps? Havia vingut directe fins aquí". (A2, bcn2, ref1)*

"Uns dos dies a Algesires, Màlaga, Almeria, Saragossa i després Barcelona.

Tot això en bus, cotxe... com?

Autoestop, bus, tren... De Saragossa a Barcelona tren." (A2, bcn6, ref1)

"No, jo en principi, bo, estava intentat sortir en una pastera i no vaig tenir sort, i al final, doncs, he aconseguit una altra cosa, que és moltíssim més fàcil que és amb una visa. He fet una visa i he vingut només. Bé, m'he parat en La Línia, i aquí en La Línia em vaig agafar l'autocar i fins a Mataró. I ha estat moltíssim més fàcil." (A2, bcn3, ref1)

Altres rutes migratòries passen per països com el Senegal, Mauritània, Níger, entre altres, abans d'arribar al Marroc (Perazzo i Zuppiroli, 2018). Així ho expliquen, alguns dels joves entrevistats, no nascuts al Marroc, els quals arriben a Espanya després d'haver passat, per exemple, per Mauritània o Guinea. Els joves de Gàmbia han creuat Senegal, Mauritània i han arribat al Marroc. Arriben a Espanya a través d'una segona ruta: Líbia, Itàlia, França

"Jo he passat per Níger, Líbia, Itàlia, França, aquí". (A2, bcn1, ref1)

"Jo, per exemple, he vingut de Costa d'Ivori, Costa d'Ivori Burkina, de Burkina a Níger, de Níger fins a Líbia, i Líbia, eh eh bo, com es diu la capital de Líbia?, a Trípoli, i d'aquí que jo estic amb la pastera fins a Itàlia, d'Itàlia França, de França fins aquí." (A2, bcn5, ref1).

A3. Experiències del procés migratori

El procés migratori i l'exposició a experiències traumàtiques i violentes durant el trajecte han estat constatades en diferents estudis (Menjívar i Perreira, 2017; López-Reillo, 2011; Abderrahman, M, 2018, entre altres). D'aquesta manera, no és d'estranyar que la primera paraula sobre l'experiència del procés migratori, per part dels joves entrevistats, és "dolenta", experiències dolentes, molt dolentes. A partir d'aquí, algun noi s'atreveix a explicar algun episodi, però en general, el silenci regna en els diferents grups de discussió. Un jove compta la seva travessia en pastera:

"Quan estem dins de l'aigua

Dins del vaixell

Tu no veus res, veus només mar, tu veus només mar.

Que comentaves, perdona, és que no t'he sentit.

No nosaltres hem estat... amb la pastera he vingut, érem 7 persones i sortim a Portugal i després hem passat i ens hem vingut aquí a Espanya, sortim a Cadis. Després he passat per Sevilla i després he vingut aquí a Barcelona. Ens hem quedat dins de la mar, nosaltres, tres dies, dins de la mar." (A3, bcn1, ref1)

Un altre jove compta una situació que es va trobar a Líbia.

"Perquè, això, era com una nit que van venir les dones, perquè a Líbia, en el temps de Gadafi, és com aquí les dones no tenen dret de sortir al carrer, no?, es queden sempre a casa. I, per exemple, jo a Líbia no tinc dret de saludar una dona, si no és la meva dona no tinc dret de saludar amb la mà i tampoc tinc dret de mirar la seva cara, no?, és com si em trobo amb una dona haig d'abaixar el cap fins que, fins que passa aquesta dona. I aquí també, agafaven gent, els morens i li portaven amb la presó sense motiu, no?, és com que t'agafen aquí, et venen com si fossis un esclau, això és una cosa que, que no m'agradava, bo és una cosa també negativa que jo he vist." (A3, bcn5, ref1)

En un grup de discussió amb els joves en situació de carrer relaten la mort, la mort dels seus companys en la mar i la mort a la vall.

"En cada caiac cabien 2 persones i la marina els va parar i 2 de les 6 persones es van morir ofegats.

No, no sabia nedar. Diu que no només perquè no sabien nedar, és que la mar estava com molt mogut.

Diu que ell que ha passat és que tenien previst com posar-se una corda els tres caiacs o alguna cosa, no ho van fer. El seu caiac va ser recte i no es va donar la volta, però només els van parar la marina. D'un dels caiacs no tenen notícies i l'altre caiac sí que mentre s'allunyava del seu es va donar la volta el caiac i amb la mar supermoguda perquè es van morir.

El pla no va funcionar." (A3, bcn7, ref1)

"Se li va trencar el braç en saltar la tanca i llavors amb el fred, el carrer, el braç trencat... Diu que quan estan en el topall de la tanca, com diverses persones des de baix els demanen de baixar, els...

Els policies.

La policia, i com ells no baixen, perquè els donen com ...

Tirant bales de goma?

No, un producte. Algun producte com, no saben que és exactament, però alguna cosa que és nociu i pedres també.

I llavors, doncs, ell, amb el producte, va acabar caient a terra.

Què era com un esprai?

Sí, és com una màquina que fa un tipus d'esprai. A pressió. També és amb aigua per a fer mal. El dolor és com el d'un xoc d'electricitat." (A3, bcn7, ref3)

Segons explica Menjívar i Perreira (2017), l'acció d'emigrar ja suposa un alt nivell d'estrès per als joves, els quals han de seguir un viatge en el qual viuen experiències de violències i traumàtiques, exposats a assalts, robatoris, tortures, tractes inhumans, violència sexual i, en

alguns casos, fins i tot la mort. Pel mateix, no sembla fàcil parlar del procés migratori. Fa la impressió que els joves entrevistats no volen recordar. Indiquen la dificultat del camí, la fam que han passat:

"Perquè no és fàcil per a viure en el bosc, per a això és difícil. Quan fas migració és difícil, no és viure a casa, sol en bosc en la nit, per a comprar també cal racionar per a comprar, això també és negatiu." (A3, bcn4, ref2)

Alguns ja sabien per coneguts o familiars les vicissituds que es trobarien. Una vegada que les han patit, expliquen que aquestes dificultats mai canviaran.

"Jo puc dir el camí que tothom sap el camí del migrant, que no és molt fàcil, que no es dona fàcil.

Imagina't hi ha moltíssima gent dolenta en el camí, el canvi, tu passes fam, moltíssimes coses. És molt difícil, és molt difícil. El que diuen abans, si jo soc aquí, i el meu germà o cosí diu que prendré i vull venir aquí Espanya, la qual cosa diré va passar, això és el que hi ha, mai va canviar, això mai va canviar. Perquè hi ha moltíssimes coses que passen aquí, no per un dir-ho, no per dir-ho, de veritat. És molt difícil." (A3, bcn2, ref2).

Coneixen les dificultats i la possibilitat de morir durant el camí. Per això, com s'ha comentat anteriorment, no comparteixen la seva decisió amb la seva família. No obstant això, tal com relata aquest jove, alguns no coneixen la importància de la documentació per a treballar. L'experiència d'altres persones del seu mateix origen en països africans els indicava que no feia falta papers.

"Bé, jo tenia amics i aquí Espanya i França, Alemanya, llavors quan explico les meves raons perquè em donen idea i tot, em va dir, bo, per a, aquí, Europa et pots venir, però el camí és molt difícil i pot perdre la vida i tot, però si arriba aquí, aquí millor que Àfrica. Però el que està passant que jo ho veig com no m'esperava i tot, perquè quan era aquí, pensava quan, com Mali i Costa d'Ivori. Quan un malià se'n va a Costa d'Ivori, directament es posa a treballar sense papers, sense res. Llavors, jo pensava que Europa era així que no et demanen papers i tot, llavors quan vaig arribar aquí, ho vaig veure, la gent demanant papers i tot, que tu no té, si no té papers no pot treballar, no pot fer moltes coses, i bo, jo no m'esperava així." (A3, bcn2, ref1)

Malgrat totes les experiències dolentes, alguns nois relaten l'aspecte positiu de l'experiència, en el sentit que s'han fet més forts i que han après sobre la vida. Són nois resilients.

"Jo estudiar coses noves, per exemple, quan jo estava a Ghana, vaig estar estudiant i jo estudiï en paper, però ara jo les he vist amb els meus ulls, la mar, muntanya, desert. Jo viu molts mesos sense menjar, caminant, molts quilòmetres, jo aprendre molt, ara jo estic fort, més que abans." (A3, bcn1, ref1)

"Al principi. Sí. Al principi quan no tens papers i ningú, no saps l'idioma ni com es comuniquen amb la gent, al principi, però el bo és que passa una mica temps i ja aprens coses i..." (A3, bcn2, ref1)

La solidaritat i l'ajuda mútua es converteixen en els pilars d'una ajuda positiva

"Això és l'empatia entre els viatgers i la solidaritat també i l'ajuda perquè entre nosaltres ens ajudem molt." (A3, bcn5, ref1)

"Depèn, si té papers de tot, no et fa falta l'ajuda de ningú. Si has treballat abans i tenies diners pots anar més endavant, però si no tens res, aquí, no pots fer només." (A3, bcn2, ref1).

A4. Expectatives

Les expectatives prèvies solen ser diferents a la realitat que troben quan arriben a Espanya. Segons un estudi realitzat per Auger-Voyer, et al (2014), els i les joves arribaven a Espanya amb la impressió que seria relativament fàcil trobar treball i poder guanyar diners, no obstant això, aquestes impressions canviaven una vegada que havien arribat i s'havien assentat a Espanya. En les entrevistes realitzades, també es va observar aquesta situació. Així ho comenta una de les noies en situació de carrer que explica el xoc entre les seves expectatives i la realitat amb la qual es troben.

"Diu que les expectatives no són la realitat, al final vens aquí amb una idea i t'adones que no és realment el que t'imagines, abans de venir has d'informar-te realment, tenir un pla bé concret, perquè no pots comptar amb ningú, tampoc amb la família." (A4, bcn6, ref4)

"Diu que una mica el xoc del primer dia d'arribar a Algesires pensant que era completament una altra cosa i adonar-se que no era per a res el que es pensava en termes d'ajuda.

Creiem que comprarem la casa, treball..." (A4, bcn6, ref5)

En general, aquests joves pensaven que a Europa i Espanya seria més fàcil trobar treball.

"Jo pensava que abans de venir aquí, pensava que hi ha més oportunitats de treballar, de treballar i tot això. Però el que veig ara amb aquesta malaltia de coronavirus i aquestes coses, no hi ha moltes oportunitats de treballar i aquestes coses i és molt difícil per a trobar un treball fix així." (A4, bcn2, ref,4)

"Bueno, jo personalment també tenia com una idea com que, a Espanya, perquè de Líbia jo vaig arribar a Itàlia i no tenia idea que un dia vindria aquí a Espanya. Però jo sabia que Europa no és fàcil, no?, no és fàcil, però a vegades a Àfrica com diuen quan arriben a Europa, és que és més fàcil guanyar diners, és que pots tenir, com el que trobaven en el cel saps?, ens diuen aquestes coses a Àfrica, però del moment en què arribes, doncs, ja tu veus ja la realitat que no és això" (A4, bcn5, ref1)

No obstant això, destaquen les possibilitats que se'ls ofereix que al seu país no tindrien:

"No, no són negatives, al contrari, són positives. Aquí trobes coses millors que allí, tens més oportunitats de fer coses que al nostre país.

Per exemple, aquí tens oportunitat de demostrar un talent, de treballar, aquestes coses, i...." (A4, bcn2, ref3)

I, si bé, la realitat d'aquí resulta ser més difícil del pensat, de totes maneres, es destaquen aspectes positius d'aquí, especialment en comparació amb la realitat dels seus països d'origen. En el grup de discussió amb nois en situació de carrer destaquen la pobresa del seu país en el qual no tenen futur:

"És que, si venen aquí, després trobarà un futur, però al Marroc és sofrir, sofrir per res. Perquè al Marroc t'estudiaràs fins que mors, però res, no et trobaràs res.

Diu que no hi ha res a dir-los, perquè aquí és molt millor en tots els casos, per exemple, tota la ciutat de Castillejos del Marroc d'on ve ell...

Tothom a la ciutat està ja disposat a venir, perquè ja veuen que no hi ha futur, que hi ha molta pobresa.

Tampoc Tetuan.

Tetuan tampoc. Bo en el nord del Marroc està tot malament." (A4, bcn6, ref3)

En aquest context, reconeixen també la duresa de tot el seu procés migratori i que aquest és més dur per als nois majors d'edat:

"Que és dur, saps, que no tens ni papers, ni idioma i més si vens major, és més difícil per a ell, si no té família, si no té algú que ajudar-lo, que va dormir al carrer tot i ningú va ajudar-ho, saps. Com nosaltres menors entrem als centres, saps, i tenim una mica d'ajuda." (A4, bcn2, ref4)

Una vegada que estan a Espanya, diferencien Catalunya d'altres comunitats autònomes, concretament d'Andalusia, d'una banda, per la possibilitat de trobar treball.

"Hi ha més oportunitats per a treballar aquí, més que Andalusia i aquests llocs, aquí hi ha més oportunitats de treballar i aquestes coses. Això." (A4, bcn2, ref1)

I, per una altra, perquè existeixen més recursos per als majors de 18 anys. Això és especialment relatat pels nois que estan en situació de carrer.

"Diu que ho tenia bastant clar, que no li cridava l'atenció cap altre lloc. Que tenia altres opcions perquè coneix gent en altres ciutats però que..." (A4, bcn6, ref2)

Perquè en el moment que acabés en situació de carrer pels 18 aquesta persona el va ajudar a venir aquí. "Ja que ets al carrer perquè a Barcelona tens més oportunitats." (A4, bcn6, ref2)

Una vegada a Catalunya, agraeixen estar vivint a Barcelona. Els que viuen als pobles del voltant, preferirien estar en la capital, perquè aquesta presenta més oportunitats.

"A mi m'agrada viure a Barcelona, perquè, no és com altres ciutats, has estat en moltes ciutats, però no són com Barcelona, sap, hi ha ciutat bona, hi ha tot que, hi ha tot el que necessitem hi ha aquí." (A4, bcn2, ref1)

"És el capital de Llobregat, Sant Feliu, però Barcelona és més gran, hi ha moltes coses, molts projectes que aquí, però bé, no." (A4, bcn5, ref1)

No obstant això, hi ha veus discrepants que diuen que no s'imaginaven una Barcelona millor. No acaben de concretar les seves discrepàncies entre l'imaginat i la realitat, en aquest context sorgeix la paraula "papers". Pensaven que es trobarien amb una realitat amb més facilitats per a obtenir la documentació.

"Barcelona és un ciutat molt gran que pots treballar fàcilment, pots tenir els papers ràpid, tot això, però no va anar així. És difícil, amb els papers i tot això és molt difícil." (A4, bcn4, ref1)

Finalment, la realitat trobada i la situació en la qual estan en el present, fan que les seves expectatives hagin canviat i són cauts al moment de somiar un futur concret (Auger-Voyer, et al, 2014). En aquest sentit, els i les joves entrevistades, perceben el futur respecte al lloc de residència com molt incert.

"Bo i per mi l'única cosa que pot dir, que no sé, perquè depèn del meu futur, que si tinc un bon futur aquí, em quedaré aquí, però si no tinc un bo futur, aniré a un altre lloc per a buscar.

Puc anar a altres llocs, per exemple, a un altre país per exemple i més endavant puc anar a un altre lloc, per exemple, a altres països com Itàlia i aquestes coses." (A4, bcn2, ref1).

A5. Itinerari institucional

L'arribada a Espanya i l'entrada en el sistema de protecció a la infància, suposa, alhora, l'inici d'un procés, que, moltes vegades es tradueix en un periple institucional. El procés suposa passar per fiscalia, centres d'acolliment d'emergència, en alguns casos es decideix traslladar al menor a un altre estat de la Unió Europea o a un centre d'acolliment integral, entre altres (Menjívar i Perreira, 2017). D'aquesta manera, gairebé la totalitat dels joves entrevistats han passat per diverses ciutats abans d'arribar a Barcelona. I, en cada ciutat, han romàs en un centre. D'aquesta manera, trobem joves amb un itinerari institucional de 3 o més centres situats en altres regions que conformen el trajecte a Barcelona. Comencen en un centre d'Andalusia (Sevilla, La línia,

Algesires, Granada) o bé a Melilla, però també venen d'algun centre del País Basc, més concretament de Bilbao. Així ho expliquen alguns dels joves entrevistats:

"Jo estava en La Línia, en un centre d'aquí, d'aquí he estat a Màlaga, també amb un centre, i de Màlaga he estat a Badalona i he arribat a Molins de Rei i de Molins de Rei a aquí."

Jo primer estava en un centre en Algesires, es diu Samu, i després vènia a Barcelona en un centre d'emergència, i després vinc a Sant Feliu." (A4, bcn5, ref1)

"Jo vaig estar en uns centres a Andalusia, en un a Sevilla i després m'han canviat en un poble, es deia Cortijo de la Real (?), va estar un aquí, en una que es diu Isom (?), no, Sumba, no em recordo (?). Però m'he escapat amb un amic, i ha vingut la seva família i em portava fins aquí a Barcelona i he passat per una fiscalia en Paral·lel, i després aquí canviat al Masnou, em recordo, sí, i després ha vingut aquí i ja porto dos anys aquí." (A4, bcn1, ref1)

"A Andalusia, jo visc un mes així al carrer. Però no aquí, no, quan vaig arribar aquí amb l'amic meu, tenia la seva família aquí vaig estar amb ell una setmana així i després he anat a fiscalia." (A4, bcn1, ref2)

"Molts centres estem en molts, molts. Però aquí a Barcelona, tres."

Un està en muntanya com un presó, t'ho juro (riures). T'adorms a les nou, sí, nou et tanquen l'habitació com un... sí."

Però els centres una merda." (A4, bcn3, ref.1)

Una vegada a Catalunya continuen amb un itinerari institucional. Així, abans d'estar en el seu centre actual, la majoria ja ha tingut experiència en almenys dos centres. El primer sol ser un centre d'emergència:

"Aquí agafen als nois, és a dir, abans d'anar al centre. Després d'aquí, un centre aquí, a Molins de Rei, he estat aquí tres mesos d'emergència, i després m'han manat aquí. Soc aquí un any i mig, gairebé aquí." (A5, bcn2, ref1)

"Sí, jo estava en La Creu Roja un dia i 18 dies en el centre d'emergència. I després m'envien a la Sagrera, gairebé un any he estat allí. I, ara, cinc mesos soc aquí." (A5, bcn2, ref1)

Per a uns pocs dels nois entrevistats, el seu centre actual a Catalunya és el primer. "Ja, només un, aquí directament." (A4, bcn4, ref1)

Els joves que han entrat per Melilla o Ceuta, principalment els que estan en situació de carrer, van estar en els centres situats en aquestes ciutats. El recorregut sol ser el mateix, estan en ells fins a la seva majoria d'edat. A partir d'aquí, l'itinerari es bifurca. Alguns arriben a Barcelona amb avió:

"Jo estava en el centre de menors de Melilla i he entrat quan tinc 14 anys. I després he complert 18 de març. Després dues setmanes vaig saber que vaig venir a Barcelona amb avió."

De Melilla a Barcelona amb avió. El va ajudar una persona que treballava en el centre on ella va estar just abans de fer els 18 anys. Perquè en el moment que acabés en situació de carrer pels 18 aquesta persona el va ajudar a venir aquí. "Ja que ets al carrer, doncs, a Barcelona tens més oportunitats." (A5, bcn6, ref2)

"Diu que a Melilla la primera ajuda que va rebre va ser l'ajuda final de la... de quan va fer els 18 anys, que la vigilant de seguretat del centre de menors en el qual estava li va pagar el bitllet d'avió per a pujar-se a Barcelona i no ser al carrer a Melilla. Es va quedar al carrer a Melilla 2 setmanes." (A4, bcn6, ref6)

Uns altres passen per diferents ciutats, en algunes romanen en centres, en unes altres busquen l'ajuda dels seus amics.

"Jo estava a Melilla quan tenia 16 anys. He quedat a Melilla en centre de menors 2 anys. I després he fet 18 a l'octubre. He quedat a Melilla quan he fet major. He quedat 19 dies en el centre quan, perquè no tenia ningú a Melilla. He quedat en centre de menors. Jo estava major. I vaig pujar a Màlaga i després, Alacant perquè tenia un amic. He quedat amb el meu amic una setmana a Alacant i després jo he pujat aquí." (A5, bcn6, ref.4)

"Jo vaig estar en els 2 centres de Melilla, perquè vaig estar 2 anys en un centre de monges i altres dos anys vaig estar a València, en un altre centre de menors. I ens van tornar a baixar a un altre centre que està a Melilla, però no de monges." (A5, bcn7, ref1)

"I jo vaig estar a Melilla, i quan vaig complir els 18 vaig pujar per a Múrcia a una casa d'acolliment i d'aquí a Barcelona." (A5, bcn7, ref1)

"Nosaltres... Perquè jo, que estic en el centre de Melilla, la Puríssima, perquè soc aquí dos anys i mig i ja acabo amb 17 anys i ja vaig pujar a Barcelona." (A5, bcn7, ref1)

"I jo també estic en centre de menors, en la Puríssima. Quan compleix major, vaig estar a Màlaga, després a Madrid, a Benidorm i aquí." (A5, bcn7, ref1).

A5.1. Determinació de l'edat- papers

La determinació de l'edat és un procés central per a la identificació dels menors com a joves subjectes a entrar al sistema de protecció. Com explica Vinaixa (2029), una vegada que els joves són localitzats en territori espanyol i portats a fiscalia, "[...] s'ha de determinar si els joves immigrants són considerats MENA i, fonamentalment, si són o no menors d'edat, a l'efecte d'activar o no de manera immediata el règim de protecció específic previst per la legislació espanyola per a aquest col·lectiu." (p. 582). No obstant això, segons l'explicat pels joves entrevistats, majoritàriament, els joves migren sense cap paper, sense cap documentació: *"Jo vaig venir sense res, sense passaport."* (A5.1, bcn4, ref2). Alguns han aconseguit obtenir algun document, normalment com a resultat dels tràmits que s'inicien des dels centres. Així, alguns d'ells fan referència la seva partida de naixement:

"Jo només aquests papers d'ajuntament (?), del Marroc. Partida de Naixement"

Jo quan he pujat fins aquí, fins a Barcelona, i després m'han pujat els meus papers, fitxa de naixement." (A5.1, bcn1, ref1)

Als nois més petits, els que van arribar amb 14 anys i eren molt baixets no se'ls va realitzar la prova per a determinar la seva edat. No obstant això, en cas de dubtes sobre l'edat, la fiscalia pot determinar la realització de proves mèdiques que permetin establir l'edat del menor (Montesinos, 2021). D'aquesta manera, una gran majoria dels joves entrevistats, al no tenir cap documentació, va passar per aquesta experiència. Tenen molt clar que és per a determinar si són majors o menors d'edat:

"A mi no ho han fet.

Perquè si tens passaport aquí, no ho faràs, saps.

Perquè és si tens dubte que tu ets menor o major. Llavors ha de passar a fiscalia, fiscalia et fas proves aquí i mira cap, ulls i dents i tot." (A5.1, bcn2, ref1)

"Ells et veuen com que ets gran i això, i t'ho fan. Si no, no, normalment et van en un centre i després et diu la família i això. Si tens documentació, família ha de donar-li per a ells, si no, passa que de seguida et donen el carrer. Si ets major, ja te'n vas, ja està." (A5.1, bcn3, ref1)

El lloc on se'ls realitzen les proves és en fiscalia. Així ho relaten: el lloc de la prova en fiscalia en Plaza España, la màquina, les parts del cos que examinen: petjades, dents, mans...

"El document, jo el tenia al Marroc, però jo he anat a la fiscalia per a fer algunes proves aquí, que si soc major d'edat o menor d'edat.

I amb les petjades...

I amb les dents...

Tens les dents així o amb l'os et fan una màquina aquí, però al final m'han pujat els meus papers i ja està." (A5.1, bcn1, ref1)

"Això, et poses com la mà aquí i més o menys..." (A5.1, bcn4, ref2).

L'experiència positiva de tot això és que al final aconseguixen la seva documentació:

"Jo ho tinc aquí amb mi, el passaport

Tu, amb passaport?

Fins ara no tinc NIE, fins ara, no tinc." (A5.1, bcn1, ref,1)

"Els meus papers" (A5.1, bcn4, ref1)

Algun és crític amb la prova perquè no és del tot fiable: *"No està bé, prova, no està bé. Perquè hi ha gent que tens 14 posa això i fas com així i tens 17 anys." (A5, bcn4, ref.2).* I alguns han tingut problemes: *"Jo sí. M'han... em posa de fiscalia han donat resultat 14 anys, doncs, jo no estava d'acord d'això, doncs, m'han dit que haig de portar passaport. Al final, ho he portat i ha solucionat el problema." (A5.1, bcn1, ref1).* En aquest context, com explica Montesinos (2021), "malgrat l'escassa fiabilitat de les tècniques mèdiques utilitzades, a Espanya la pràctica del procediment de determinació de l'edat s'ha convertit en la regla, impulsant amb això nombroses denúncies d'una injustificada obstaculització de l'accés dels MENA als seus drets" (p.244).

L'edat és un factor determinant per l'entrada dels joves en el sistema de protecció (Vinaixa, 2019). En aquest context, alguns dels joves entrevistats, reconeixen que algun noi menteixi sobre l'edat i després té problemes:

"Si hi ha hagut, que et donen el resultat que no és veritat, com aquest oncle que tenia, quants anys tenia?"

Setze.

Setze diu que catorze saps?, quan aquest cregui moltíssim problema, perquè si té, tu té disset o sigui com es diu...

DGAIA.

La DGAIA, té catorze anys aquí i aquí la teva edat és disset, llavors va arribar el teu temps de fer papers i tot, hi haurà un problema sempre, sempre." (A5.1, bcn2, ref1).

A5.2 Situació de carrer: estratègies, situacions, etc.

El número dels joves no acompanyats que ja han aconseguit la majoria d'edat i que es troben en situació de carrer no es pot determinar amb exactitud. No obstant això, com expliquen Arnal i Garcés (2021) en "l'any 2019 la Xarxa d'Atenció a Persones sense Llar (XAPSELL) informava que 389 joves d'entre 18 i 30 anys s'allotjaven gràcies als seus recursos, mentre que 150 dormien al carrer a l'espera de ser acollits". (p.2).

D'altra banda, la figura dels educadors de carrer, en algunes ocasions són els qui permeten als i les joves que es troben al carrer poder accedir als recursos que té l'administració:

"alguna de vosaltres va estar vivint al carrer?"

Jo aquí a Barcelona, 2 setmanes.

Sara va estar 2 setmanes al carrer a Barcelona. I com vas poder, com ho vas resoldre, com vas sortir del carrer? Qui et va ajudar?

Una dona en Urquinaona el va informar sobre l'existència dels educadors de carrer." (A5.2, bcn6, ref1).

A Barcelona, els llocs on solen dormir els joves poden ser des d'un càmping o una furgoneta, en zones que van canviant de lloc.

"Ha pujat a Barcelona amb 60 euros. Llavors durant les dues setmanes menjava amb això. En parcs. I uns quatre dies en una tenda de càmping amb un amic.

A Montjuïc?

Un noi que també va estar a Melilla, en centres.

La tenda era a Montjuïc?

No, en Horta.

Horta, d'acord. Ah sí, ja sé. En una zona de parc no?

Sí." (A5.2, bcn6, ref2).

Encara que la situació de carrer no canviï, Barcelona és un lloc que és recomanat per altres joves perquè diuen que hi ha més ajudes que en altres llocs de l'estat espanyol:

"Quant temps vas estar i perquè et vas quedar al carrer?

Jo soc aquí a l'Andalusia, però allí a Andalusia no hi ha moltes ajudes, no hi ha associacions. Un amic diu que hi ha moltes ajudes aquí a Barcelona i em va donar el número d'una educadora i soc al carrer dormint en una furgoneta a Cornellà.

Ah, al carrer sempre vas estar a Barcelona?

A Andalusia també." (A5.2, bcn6, ref2).

Però el períple de viatge comença en el sud, on també els menors passen diversos mesos vivint en barraques, menjant el que poden i treballant en el mercat informal quan tenen sort:

"A Andalusia vas estar. I a Andalusia on dormies?

En una barraca dins de camp. Primer estic buscant treball en el camp. Però no puc treballar sense papers. I després jo treballo més o menys un dia en els...

En el mercat de segona mà, de roba de segona mà, va poder treballar un dia.

I guanyava aquí 40 o així més o menys i jo he sortit per a Barcelona i jo he enviat un missatge al meu amic, i ell ensenyar-me la furgoneta on dorm a Cornellà. I els primers dies que soc aquí ell parlarà amb un altre noi per a donar-me una targeta per a... saps? I ja està.

Una targeta per a?

Per a moure's.

Ell té la targeta del metre i amic d'ell també té.

Ah, d'acord.

Ell buscar-me una targeta per a... saps? Per a buscar.

Buscar-se la vida una mica." (A5.2, bcn6, ref2).

Tenir el contacte d'un educador de carrer no és la solució per a sortir del carrer, han de passar també per circuits que es veuen retardats per falta de recursos. Com expliquen Arnal i Garcés (2021),

en l'àmbit català, existeix el projecte Sense Sostre 360°, que neix amb l'objectiu de donar resposta i minimitzar els conflictes veïnals al voltant de situacions d'ocupació, de carrer o d'infrahabitatge de joves migrats sols [...] en l'àmbit estatal, la campanya de la FEPA #UnCallejónSinSalida ha volgut mostrar l'atzucac en el qual es troben joves migrats només en arribar a la majoria d'edat. A més, la campanya demana un canvi en el reglament d'estrangeria per a facilitar la incorporació d'aquests joves al mercat laboral i prevenir la irregularitat sobrevinguda".(p.3)

"Aquest amic tenia el contacte d'alguna educadora que es diu Maria.

Ah d'acord.

I em va parlar un missatge i diu si vols quedem a la tarda, i a la tarda vaig quedar amb ella.

La Maria és una companya.

D'acord, llavors vas quedar amb Maria i ja Maria et va ajudar a sortir del carrer o vas seguir al carrer?

No, Maria, bo després des del SDI hem valorat el cas, ha tingut un educador assignat que és un altre company, el Sergio. Maria només va fer el primer contacte amb ell. De soc aquí, necessito ajuda. Maria allí agafant notes de les seves dades i tot. Després es valora la urgència, llavors se li va assignar un educador. Però clar per la falta de recursos, ell segueix en situació de carrer. Ell també ho tinc assignat jo i està en situació de carrer també.

Encara segueixes al carrer?

Sí.

En la mateixa furgoneta.

I ara més o menys tinc un mes aquí a Barcelona.

Un mes?

Sí.

Són 4 mesos de carrer a Andalusia i un mes de carrer a Barcelona.

I a Andalusia més que quatre mesos.

Més de 4 mesos de carrer.

Més o menys 9 mesos.

Uau, d'acord.

I potser està apuntat en algun alberg municipal, però falta moltíssim i ara mateix no se sap, igual 6 mesos.

Sí, hi ha llistes d'espera." (A5.2, bcn6, ref2).

Igualment, les cases ocupes són l'altra opció a la qual recorren els joves que no entren en cap circuit i segons el que explica aquest jove, viuen en cases habitades per persones majors d'origen marroquí:

"Des que va sortir del Marroc ha estat en situació de carrer. Abans de Barcelona perquè el que feien era entre carrer i casa ocupa, i per a menjar anar a mesquites o alguns restaurants àrabs que empatitzaven i els donaven menjar gratis. Però una vegada que va arribar a Barcelona, i que

va poder contactar amb el SDI, se li va fer també la mateixa derivació que a Abdel per a almenys tenir el menjar del migdia i del sopar.

O sigui que ara està com ell no?

Sí.

A Barcelona. I on dorms?

En una casa ocupa.

En una casa ocupa?

Sí, però abans de la casa ocupa al carrer.

Al carrer, d'acord. I a la casa ocupada, en quin barri ets?

A Sabadell.

Sabadell. D'acord. I són ocupes joves o...?

Majors.

Majors, d'acord. Són tots d'aquí, són de fora... d'on són els altres ocupes?

Marroquins tots.

Tots marroquins, d'acord, perfecte.

I un gitano." (A5.2, bcn6, ref4).

No obstant això, encara que es trobin en una casa ocupa, poden entrar a programes com el SDI (Servei de Detecció i Intervenció amb infants, adolescents i joves migrats sols) o de l'Associació Superacció, projectes que resolen de manera temporal l'habitatge i el desenvolupament personal dels i les joves. També existeixen altres recursos, com ho expliquen Arnal i Garcés (2021),

Quant als recursos d'aquest tipus destinats específicament a joves en situació de carrer, la ciutat de Barcelona comptava, a final del 2020, amb els següents: BarcelonActua disposava de 87 places en tres centres, més cinc famílies acollidores; el centre Maria Freixa, de 21 places, i Iniciatives solidàries, de 12. A escala autonòmica, el Departament de Treball, Assumptes Socials i Famílies ha impulsat el projecte Sostre 360°, que té com a objectiu acompanyar, de manera individualitzada, joves d'entre 18 i 24 anys en situació de carrer o d'infrahabitatge, potenciant l'autonomia en un entorn residencial compartit. Al llarg del 2021 s'espera poder atendre un mínim de 140 joves en tot Catalunya, independentment de la seva situació administrativa. (p.4)

Els joves expliquen la seva situació de la següent manera:

"Dues setmanes a Algesires, al carrer. A Barcelona directes a una casa ocupa.

També amb gent marroquina?

Només marroquins. 5 persones. Estava ell amb 2 amics més de la mateixa ciutat d'origen. Els dos amics també estan diferenciats pel SDI, i ell i un altre dels amics estan ara acollits en un recurs d'una entitat que es diu Superacció. Falta un dels 3 nois que està encara a la casa ocupa, i que estem intentant ficar amb ells.

D'acord, però ell encara segueix a la casa ocupa?

No, ell ja porta com 4 mesos en aquest recurs de Superacció.

I llavors té casa ara?

Ara sí..." (A5.2, bcn6, ref5).

Hi ha gent que en el camí ajuda. Aquesta és la constant i la raó per la qual alguns i algunes joves avancen en el seu viatge migratori.

"D'acord, perfecte. I com et vas arreglar?"

La gent l'ajudava. (A5.2, bcn6, ref6).

Gent que ajuda, no?

La gent us ajudava?

Sí.

Coneixíem a la gent i ens estaven ajudant.

Coneixíeu a la gent que era al carrer?

Sí

I en cada ciutat que tu has anat passant t'has trobat el mateix?, gent sempre que t'ha ajudat?

No.

No? En algunes ciutats més que en unes altres?

Sí.

Hi ha persones bones en...

Sí, en tots els llocs.

Aquí a Barcelona més gent bona.

Aquí a Barcelona més gent bona?

Ja, jo opino el mateix.

Sí?

Sí.

Sí." (A5.2, bcn6, ref6).

Igualment, encara que hi hagi persones que ajuden l'ajuda no és incondicional ni permanent i la situació de vulnerabilitat continua sent la mateixa i la possibilitat de quedar al carrer en qualsevol moment es fa tangible. El següent testimoni, també ens porta a citar a Arnal i Garcés (2021) els qui expliquen que,

també s'està fomentant de manera creixent l'acolliment familiar com a alternativa a l'acolliment institucional. Sota el projecte d'acolliment familiar de la Fundació BarcelonActua, després de rebre formació i signar un contracte que especifica les normes de convivència, la família es compromet a acollir el jove durant un mínim de tres mesos. La fundació col·labora amb diners de butxaca per al jove i fa seguiment de cada cas a través de reunions mensuals. (p.5)

La situació d'una de les noies en situació de carrer és la següent:

Bé, ella va estar en el centre de menors, va venir directa a Barcelona. Ella no està en situació de carrer. Ella està acollida a casa d'una dona amb qui tenia un contacte al Marroc, però bo, està en situació de vulnerabilitat perquè la dona li va deixar molt clar que anava a ser molt temporal i en qualsevol moment pot ser que acabi al carrer. (A5.2, bcn6, ref7).

En definitiva, l'experiència de viure al carrer no deixa de ser un fet traumàtic que en alguns casos pot ser difícil de superar, ja que s'estableix una realitat que pot condicionar el futur d'aquests i aquestes joves.

"És que la gent sap que has marxat d'un cert país, no tens diners. No tens res. Et quedes al carrer... és una mica difícil. Per a quedes amb fam, és una mica difícil.

I fred i quan plou... no?

Sí.

I vosaltres dos, 2 dies, però ho recordeu no?

No ho vull recordar.

Feia por.

Ho recordeu, o sigui, que tota la vida ho recordareu.

Clar.

Aquests dies que he dormit al carrer no ho oblidaré que he viscut al carrer. Fins que tingui 30 anys, 40. Pensaré que he viscut abans al carrer." (A5.2, bcn6, ref1).

A6. Acollida-Racisme (Centre)

El fenomen dels joves que migren solos ha anat acompanyat d'un discurs social i mediàtic tenyit de racisme, on destaca el racisme institucional que aquests joves viuen des del moment que aconseguen entrar al país, sense comptar amb aquells que es troben amb devolucions en calenta en la mateixa frontera. Els que assoleixen entrar i es troben vivint en centres o en situació de carrer curt o prolongada, són els qui viuen en primera persona aquesta discriminació. Com expliquen Arnal i Garcés (2021)

quant a les mesures destinades a la societat d'acolliment, i especialment als conflictes socials i els discursos d'odi, els serveis de gestió de conflictes intervenen en els entorns dels joves amb conflictivitat veïnal [...] D'altra banda, hi ha diverses iniciatives orientades a la prevenció o a la resolució de conflictes. Així, la Xarxa BCN antirrumors comparteix, per exemple, contingut sobre islamofòbia. A pesar que no ha llançat, a hores d'ara, cap campanya específica sobre joves migrats solos, tracta de desmuntar rumors i estereotips que dificulten el procés intercultural. L'Oficina per la No Discriminació (OND) fa un treball de sensibilització i acompanyament en la denúncia, en coordinació amb la Fiscalia de Delictes d'Odi. De manera més general, el Consell Municipal d'Immigració de Barcelona (CMIB) ha impulsat el manifest «Per una Barcelona antiracista» per a aconseguir una ciutat més justa i igualitària. Des de 2019, l'associació EX-MENES Barcelona, creada per joves extutelats i l'Espai de l'Immigrant del Raval, organitza i participa en manifestacions antiracistes i és activa en les xarxes socials amb l'objectiu de visibilitzar la joventut extutelada i trencar prejudicis". (p.5)

Sobre la situació que viuen els joves en els centres i si se senten acollits o no, la següent és la resposta d'algun d'ells:

"I aquí, us sentiu acollits, refugiats?, com és sentiu aquí?"

Bé

Ben

Més o menys

Mas o menys?

Sí, 50% de la gent són bones, 50 d'uns altres no. Hi ha una mica de racisme, però hi ha bo...

Hi ha una mica...?

De racisme.

Ja, una mica només (riures)

(riures)

Bastant.

Si hi ha gent bona i dolenta.

Alguna gent és dolenta i una altra gent és bona. Com tothom." (A6, bcn1, ref1).

El color de la pell, l'origen, el fet de sentir-se migrants, però no estrangers, als qui posen en una altra categoria, fa que el racisme sigui també la mirada amb la qual ells creuen que són mirats:

"A Espanya, com el tema de migració, amb els negres amb blancs... els negres sofreixen molt, això molts... (A6, bcn1, ref2).

S'han perdut, els negres aquí som, no tenim, no tenim drets. No, no tenim drets.

Els estrangers, tots.

Sí.

Tema de NIE, tema de coses, no tenim.

Tots, tots." (A6, bcn1, ref3).

Quant a la sensació de sentir-se acollits, la resposta dels nois que ja estan en un pis és positiva, però igualment parlen dels qui estan fora i no tenen bons ulls per a ells. Recordem la campanya on Vox assegura que "un mena", estaria percebent o suposa una despesa —no s'especifica de forma clarament interessada— per a l'Estat de 4.700 euros al mes, i contraposa en segon terme que "la teva àvia" rep 426 euros de pensió al mes. La propaganda, a més d'incorrecta, és deliberadament falsa" (Vargas i Basc, Diari Públic, 20 d'abril de 2021)

"Us sentiu aquí acollits, refugiats, com us sentiu?

Com acollits?

Acollits (educadora).

Refugiats? Acollits?

Acollits. Et sents que et tracten bé, és a dir, que la gent et vol on estàs (educadora).

Sí.

Sí?

Sí, tot molt bé.

Des que soc aquí en el pis o en general?

Això és en general, en el pis després...

Bé, en general no ehh.

En general, no.

Ningú... ja està.

Per què? A veure, explica-ho una miqueta.

Com tu estàs amb família, família no...no sé...

Perquè, perquè no ets d'aquí.

Ja.

Els nostres pares...

Perquè, pel no sé, pel color, no sé, d'una altra terra, una altra idioma tens, saps, per això, perquè no ets d'aquest país, per això no et voldran tots." (A6, bcn3, ref1).

El racisme que viuen aquests joves es veu reflectida també en les xarxes socials i ells no són aliens a aquesta informació.

"Tothom és racista a Espanya, tota la gent és racista.

No, tots no, però...

Però la gran majoria.

(parlen entre ells).

És que a mi no m'agrada parlar en general, però no ho sé...És que no sé, però sí que hi ha racisme, però depèn, clar. Per exemple, en les xarxes socials, doncs sí que sofreixes racisme, però en sortir al carrer, depèn de quin lloc ja no, saps. Perquè... és que no sé com explicar-ho. Però xarxes socials, quan una persona està darrere d'una pantalla, pot fer el que vol, per què, perquè està darrere d'una pantalla i no està en contacte directe amb la persona. Però quan està fora, ja no tant saps. M'entens?" (A6, bcn3, ref1).

Igualment, quan es tracta el tema sobre acolliment, també hi ha episodis positius, on la ciutat de Barcelona és un lloc amb persones que ajuden i que, si poguessin triar, ells es quedarien aquí, perquè han sentit que Barcelona és un lloc on els poden ajudar. I així ho expliquen Arnal i Garcés (2021):

en el marc de l'aprovació del Pla de xoc davant la COVID-19, BarcelonActua va obrir, a més, un dispositiu d'acolliment per a joves extutelats que són acompanyats per persones referents voluntàries fins que són acollits per una família de la ciutat. El 2017 la Fundació Migra Studium va iniciar la «Xaxa d'Hospitalitat» que promou l'acolliment familiar per a persones migrades i refugiades en general. Actualment, aquesta xarxa consta de 68 llars acollidores que possibiliten l'acolliment a 65 adults i 8 menors durant un mínim de quatre mesos. A un altre nivell, i amb l'objectiu de promoure espais de trobada, BarcelonActua ha llançat la BACApp, una aplicació mòbil que permet que persones voluntàries s'apunten a activitats, moltes de les quals inclouen joves migrats solos. (p.3)

En el següent testimoni, com uns altres que es repeteixen més endavant queda clar que "la gent d'aquí" els ajuden.

"Sí? i diríeu que aquí us sentiu acollits?"

Sí.

Hi ha un tipus que t'ajuda, saps?, és com el teu pare, t'ajuda, si necessites alguna cosa, és a dir no et falta res, com el teu pare o la teva mare, saps?

O sigui, que en aquest sentit hi ha alguns de vosaltres que us sentiu acollit, que hi ha persones que us acompanyen?"

Sí.

Si, els altres ens ajuden, la gent d'aquí." (A6, bcn4, ref1).

El que és evident és que el terme MENA, no és un terme amb el qual se senten còmodes i més quan aquest 2021 va ser el protagonista d'una campanya d'un partit d'extrema dreta com l'expliquen Vargas i Basc (Diari Públic, 20 d'abril de 2021) en el seu article, Vox fa campanya amb una mentida que incita a l'odi contra els menors migrants. En aquest article es parla de com el terme MENA, és

un terme que el Senat ha demanat modificar per la criminalització a la qual porta anys vinculada per part de grups i partits conservadors, i que el Ministeri de l'Interior també sospesava modificar per les mateixes raons. No obstant això, el terme continua sent oficial i, en aquesta ocasió ha tornat a ser el blanc de l'extrema dreta en uns cartells en els quals apareixen criminalitzats i com a beneficiaris d'una despesa social que se li furta als ciutadans espanyols, en aquest cas, als pensionistes.

El racisme és percebut pels joves, així ho evidencien els seus testimonis:

"Però hi ha uns tipus de persones que tenen por de nosaltres. És a dir, no t'ho pot, no puc dir qui són. És a dir, que està com un grup saps? És a dir, si és que els hi saludo, no et van ni a mirar.

Ja, és a dir, a vegades sí que s'usa això i la gent, i pot haver-hi gent que tingui por

És a dir, la veritat no tenen ous a dir-ho a nosaltres. A mi em diuen MENA i..." (A6, bcn4, ref3).

Les evidències del racisme estan exposades en la quotidianitat d'aquests joves, en pujar al transport públic o en intentar interactuar amb les altres persones, les actituds racistes són una constant que han d'enfrontar aquests nois i alguns ho fan amb més dignitat, identificant que aquell que és racista és una persona sense cultura:

"Hi ha molt aquí a Espanya, perquè són molt racistes, la gent, a vegades t'asseus, algú levanta' i canvia de lloc i et vegin un ull, cara molt rara, això és un moro; per a mi la vida no hi ha diferents, això també una mica molt malament.

Érem a la platja i he tornat, doncs, hem trobat a una noia al tren i hem estat parlant i ens estava insultant "¡Eh! tu, moro de merda, ves-te'n en el teu puto país, i tu negre de merda ves-te'n en el teu puto país". Però, jo personalment el tema de racista no m'afecta, no m'afecta, perquè primer una persona racista és una persona que jo la considero com si tingués els ulls tancats, perquè una persona que es queda en el mateix país, no viatja, no sap com està funcionant el món, doncs, es quedarà sempre racista, no canviarà." (A6, bcn5, ref2).

A6. Acollida-Racisme (CARRER)

Quant als joves que viuen al carrer, igual que els nois que estan en els centres, han trobat ajuda, però també han trobat mirades de desconfiança i gràcies a projectes que els permeten interactuar amb joves autòctons, han pogut tenir un lloc de trobada per a tenir amics i amigues.

"Bushah diu que només a Barcelona ha sentit que està rebent ajuda.

Sí?

Sí.

Només aquí sent que ha rebut ajuda?

Molt.

I ajuda econòmica o emocional, afectiva?

De tot, de veritat..." (A6, bcn6, ref1).

"Diu que a Melilla la primera ajuda que va rebre va ser l'ajuda final de la... de quan va fer els 18 anys, que la vigilant de seguretat del centre de menors en el qual estava li va pagar el bitllet d'avió per a pujar a Barcelona i no ser al carrer a Melilla. Es va quedar al carrer a Melilla 2 setmanes." (A6, bcn6, ref1).

"No, amics no, gent gran sí?"

Sí, com l'educadora.

Com les educadores?

No soc d'aquí per bo. Però consideren que som d'aquí...

Jo tinc aquí totes amigues, però estan amb el seu pare.

Ah no no, ella està preguntant... (tradueix)

Que si té l'amistat aquí.

No.

No, no.

D'aquí no? Cap?

No

Cap... tu sí? Un amic?

Nois.

D'acord. I on els vas conèixer?

En l'entitat on està acollit, en Superacció, fan activitats amb gent autòctona, llavors es va fer amics." (A6, bcn6, ref3).

Escenes com la que narra un dels joves que venen d'un viatge on no té la possibilitat de canviar-se de roba i són discriminats al carrer, perquè la gent està acostumada a jutjar a les persones per la seva aparença, però no pensar que darrere hi ha una història que podria deixar enrere aquest judici.

"La cosa que difícil, el primer dia que entro a Melilla, amb els roba bruta. I quan estic caminant al carrer. O una cosa que... com quan estic caminant al carrer, o una dona espanyola passa prop de mi amb la bossa sota així com que té por de robar.

És a dir que va pensar que li anaves a robar?

Sí.

I això et va semblar...

I això a mi...

Et va fer mal?

És el que li va fer més mal. Sí." (A6, bcn6, ref4).

No poder tenir control de què fa o diu la gent en espais públics és el normal, però no poder-ho fer en espais educatius es pot convertir en un gran problema. És necessari, a vegada, tenir una sensibilitat amb les experiències que han tingut aquests i aquestes joves que a més estan en una situació de vulnerabilitat.

"Morube, sí. Ens ho diuen moltes vegades. I jo estava fent classes en PFI, anava a fer el segon any, perquè primer era de cuina, segon de cambrera. I anava a treure l'ESO i tot. Però no ho vaig acabar per el meu professor. O sigui, a mi i a les meves amigues, que som les tres mores de classe,

ens posava a l'aigüera sempre. Llavors tots els dies ens hem tirat un mes en l'aigüera. A tothom ensenyant-li com es fa el cafè, com es fan les torrades, tal qual, i a nosaltres en l'aigüera des que entrem, des de les 8 del matí fins a les 12 i mitja. Llavors i jo vaig sortir." (A6, bcn7, ref1).

Segons Gómez-Quintero, Aguerri i Gimeno-Monterde (2021),

L'enquadrament informatiu sobre els adolescents estrangers està determinat per la inclusió o omissió de la sigla «MENA». Les informacions que parlen sobre els menors estrangers -sense fer referència a la sigla- delimiten un camp semàntic caracteritzat per una major contextualització geogràfica, per una mirada humana, personal i, a vegades, humanitarista i assistencialista, que aquelles informacions que inclouen la sigla. El segon bloc d'informacions es caracteritza per un enfocament vinculat a l'amenaça, la seguretat, la reprovació moral i la intervenció política. La paraula «MENA» descriu un col·lectiu homogeni amb patrons de comportament gregari i escassos matisos contextuals i subjectius. (p. 103)

Aquesta paraula que ha convertit el seu significat més enllà de les sigles que la constitueixen, és una paraula que cobra significat, com bé ho explica un dels joves, depenent de com la diguin:

"A Melilla?

Sí.

Llavors aquí no us han anomenat MENAs?

No.

No?

Almenys des que jo vaig arribar... portem 9 mesos? Sí, des que vaig arribar a Barcelona, la veritat que no ho dic perquè sigui aquí, des que vaig arribar, em tracten molt bé a Barcelona.

Molt bé.

I només em vaig trobar amb gent bona, la veritat.

Bé, esperem que continuï així.

Això espero.

Sí.

Bé, perquè és una paraula que té connotacions molt negatives... MENA.

Clar. (A6, bcn7, ref1).

....

És depèn de com t'ho diuen, la manera.

Sí.

A mi moltes vegades em deien reina mora i està bé, o sigui, no m'enfadava, però com em diguin moruba o coses així, un MENA, perquè obvio que..." (A6, bcn7, ref1).

Segons els testimonis dels i les joves, en l'àmbit educatiu amb els seus companys i companyes no han sentit discriminació o no han viscut escenes de racisme.

"I per part dels joves autòctons, dels joves d'aquí heu sentit rebuig, heu sentit racisme?"

Jo quan estudiava... mai he estat dominable perquè em... en pla... o que em piquessin o que em diguin.... Mai vaig deixar portar, que em diguin no sé què... no.

Jo tampoc.

No, tampoc.

Jo sí.

(riures)

Que si s'han sentit...

Si t'han tractat malament els nois de la teva edat.

Sí...

(tradueixen, perquè un noi no ho entén)

No?

No.

D'acord.

A mi tampoc, no.

No?

Ells també volen... jo vull conèixer ells, i ells també volen conèixer. Perquè jo també vull fer amics i ells també." (A6, bcn7, ref1).

A7. Noies Mena

Segons les xifres estadístiques del Departament de Drets Socials de la Generalitat de Catalunya només el 3,1% són joves i nenes no acompanyades. És un número visiblement menor, aquestes joves i nenes s'enfronten a un doble perill quan viatgen soles, ja que poden caure en xarxes de tràfics de persones i a més ser discriminades també per persones de la seva pròpia cultura, però a més ser discriminades pel seu origen i el seu gènere al país d'acolliment, com l'explica una de les joves entrevistades:

"Morube, sí. Ens ho diuen moltes vegades. I jo estava fent classes en PFI, anava a fer el segon any, perquè primer era de cuina, segon de cambrera. I anava a treure l'ESO i tot. Però no ho vaig acabar perquè el meu professor. O sigui, a mi i a les meves amigues, que som les tres mores de classe, ens posava a l'aigüera sempre. Llavors tots els dies ens hem tirat un mes en l'aigüera. A tothom ensenyant-li com es fa el cafè, com es fan les torrades, tal qual, i a nosaltres en l'aigüera des que entrem, des de les 8 del matí fins a les 12 i mitja. Llavors i jo vaig sortir.

A Melilla?

Sí." (A6, bcn7, ref1).

No és usual, tal com ho explica una de les joves entrevistades, que, al Marroc, país d'on són originàries, sigui ben vist que les dones treballin i siguin independents. Una de les raons de la seva migració és buscar aquesta independència.

També al Marroc el futur de les noies és... quan compleixis, com molt major 18 anys, ja has d'estar casada, amb fills i... que no han de treballar perquè es veu molt lleig. Per exemple, al Marroc... jo aquí puc treballar de cambrera i no passa res, però al Marroc tu treballes de cambrera, i amb perdó, ja ets una puta. És també una mica això... (A6, bcn7, ref1).

"I què significa fer una vida independent?"

O sigui que jo pugui treballar, puc tenir tot el que jo vulgui. Eh... puc.... Tot el que jo vulgui. No dependre ni d'un home.

Sí.

Ets feminista?

Bo.

Així t'he ensenyat, així m'agrada.

Jo igual. Sí." (A6, bcn7,ref2).

B. NECESSITATS

En aquest apartat aprofundim en quatre tipus de necessitats: les socioemocionals, les bàsiques, les educatives, i les espirituals i per al diàleg interreligiós.

En matèria de drets humans, estem davant una població la qual té els seus drets minimitzats, en tant que nens/as migrants indocumentats (Casillas, 2009). Són, potser, la població més vulnerable perquè "viatgen i són interpel·lats/as per múltiples règims legals (lleis penals, d'immigració, de refugiats i de drets humans) dins i entre els estats-nació" (Zilberg, 2007, p. 61). Per tant, es fa necessari incorporar i explorar la seva perspectiva perquè els sistemes d'acolliment atenguin les seves necessitats reals i implementin de manera efectiva polítiques que puguin ajudar-los. No obstant això, pocs estudis han fet d'aquest objectiu un objectiu central, i només alguns incorporen exemples concrets i de la recerca empírica per a desentranyar les complexitats trobades en les múltiples dimensions de l'experiència dels menors (Piwowarczyk, 2005-2006).

B1. Necessitats socioemocionals

Dins de les necessitats socioemocionals s'engloben totes aquelles situacions que d'alguna o una altra forma estan vinculades transversalment amb les relacions afectives que o bé han deixat enrere o bé emergeixen en nous contextos després de la migració. En aquest sentit, estan vinculades a la gestió que els nois i joves fan d'aquestes relacions i com això té a veure amb el seu benestar socioemocional. I, en aquest cas, no s'observen grans diferències en funció de les variables sociodemogràfiques. Els discursos són molt semblants en aquest sentit.

Els protagonistes -particularment en els primers moments- relaten situacions especialment dures quant al que va suposar deixar enrere als seus familiars per a arribar a un nou context per a perseguir un nou futur. Així ho expliquen:

"Tu li vas dir al teu germà que vindries a Espanya? No. A ningú. No anava a dir al meu germà venir a Espanya millor... No tinc papals per a ajudar-los, si més no." (b1.1, bcn4, ref2)

És a dir, aquí, quan penses en la teva família que és aquí al Marroc i tu ets aquí sol, què ets aquí?, doncs, has vingut aquí, doncs, has vingut a estudiar i a treballar i a millorar les coses. Per a tenir un futur bo. (...) Però quan tu tens el teu NIE estudiar i després treballar, però tu vens a un país sense papers, és dur el futur, no pots treballar, estudiar.... (b1, bcn1, ref1)

"Sí, nostre passar. Jo també tinc coses molt dures en el meu passar... Com quan era petit, penso coses, coses dures saps?, que passen per mi, moltes coses, ja està. Per exemple, era aquí fa dos anys i jo a Líbia estic en presó i era aquí al centre en Barcelona i la meva mare està morta, passen coses, molts, passen coses... dures". (b1, bcn1, ref3)

"Doncs, totes les coses que va passar aquí. Que no hi havia una necessitat de passar-ho, però ho vaig passar i ja està." (b1, bcn7, ref1)

Aquestes necessitats apareixen també en els discursos d'aquells nois que porten més temps institucionalitzats, o bé en aquells casos en els quals es troben en situació de carrer. Tant en un cas com en l'altre veuen difícil aconseguir la regularització de la seva situació legislativa a Espanya, la qual cosa es tradueix en inseguretats:

"Si al final no tens els papers, sortir sense papers sense res, sense treballat, no hi ha res, no hi ha ningú que t'ajuda a tu al final, això molt dolent, saps?" (b1, bcn1, ref1)

"Quan penso que ja me'n vaig a carrer, saps?" (b1, bcn6, ref1)

"Quan pensa que em poden fer fora en qualsevol moment." (b1, bcn6, ref1)

Aquestes situacions podrien resumir-se amb la paraula "por", tal com ho comenta aquest jove en situació de carrer: "Bé, algunes vegades que ens criden i ens donen notícies que no són bones,

pel tema dels papers... Sento por quan diuen que es canvia la llei" (b1, bcn7, ref1). Tant ell com molts dels seus companys diuen no disposar de documentació encara. Així ho narren també les educadores:

"Li hem gestionat la renovació del seu NIE, però li han denegat, i li estan demanant el 400% d'IRPM, és a dir, 2.000 euros mensuals en el compte sense permís del treball, així que una mica il·lògic. I Alí no té cap mena de documentació perquè va pujar com a major, llavors ha de fer els 3 anys d'arrelament, per a demanar l'arrelament. Abdel igual que Alí també. Ha d'esperar 3 anys per a demanar l'arrelament. I Sara sí que tenia un NIE àrab, però està caducat. Sense treball no, de moment, però tampoc se'ls dona un permís de treball. Llavors que empresa t'agafarà?" (b1.1, bcn6, ref1)

Aquestes situacions els porten a desenvolupar estratègies diverses per a fer-les front: "A mi m'agradar asseure i pensar, de la meva mare, saps, penso que ha passat abans. El problema és que ha passat coses bones i coses tan dolentes" (b1, bcn2, ref1), "jo quan penso que m'ha passat molts problemes i que amb tot el que m'ha passat em sento molt fort" (b1, bcn6, ref1), "jo quan sento que estic trist faig molts deures de matemàtica i ja està" (b1, bcn2, ref1). I molts esmenten també l'esport: "Quina cosa? Gimnàs. L'esport". (b1, bcn3, ref1), "Quan juga futbol i quan dibuixa" (b1, bcn6, ref1), i fins i tot la mar: "Quan va a la mar" (b1, bcn6, ref1).

A més d'aquestes estratègies individuals, en els seus discursos també emergeixen moltes paraules vinculades a la germanor, al suport rebut per part d'amistats i persones que han resultat clau en les seves trajectòries per a continuar endavant.

"Bé, els meus amics si necessito alguna cosa, m'ajuden saps? És a dir, que són els teus amics, saps? Necessites alguna cosa t'ajuda, ells també si necessiten ajuda, jo l'ajudo saps? Per exemple, si vull preguntar alguna cosa, pregunto a un amic o algun professor, una cosa així. Són amics, amics, ens ajudem entre nosaltres." (b1, bcn4, ref1)

"Sí, per exemple, jo abans, no tinc papers ni pis, abans no sé on me'n vaig, quan sortir fora, no sé on vaig, però ara gràcies al meu cap, coses canviar, algunes coses estan canviant a poc a poc, va millorant a poc a poc..." (b1, bcn1, ref1)

També, en el cas dels nois tutelats, s'esmenten alguns centres i en general la tasca de determinats educadors i educadores que els han donat suport i acompanyat tant dins com fora dels centres:

"En el nostre cas tenim referent, educador, si tenim una cosa dolenta o el que sentim i parla amb ells i ell també et motiva." (b1, bcn5, ref1)

"Hi ha uns que confien més en els seus amics que en els educadors, hi ha uns que confien en els seus pares, en la seva mare..." (b1, bcn4, ref2)

Malgrat desplegar unes o altres estratègies, els sentiments que es desprenen dels seus discursos deixen entreveure, o fan explícits, sentiments de solitud, contradicció, nostàlgia i tristesa, però també d'alegria, superació, amor i estima.

"Per exemple, per a mi entrar a centre és una mica difícil, de veritat que sí, és una mica difícil per a viure a centre em dona una mica de tristesa, és una mica difícil." (b1, bcn1, ref4)

"A vegades ens sentim sols. A vegades, amb, davant de gent que és la teva mare i les teves famílies no seré vergonya per ells, a mi també vull veure'ls, saps, que fa molt temps, que trobo a faltar a la meva família, de veritat." (b1.1, bcn1, ref2)

"Per exemple, de pensament, el meu pensament, deixar coses passar. Però és difícil, jo he pogut passar moltes coses, és difícil per a deixar passar." (b1, bcn1, ref3)

"Jo sí. Pensar en la meva família, això em posa trista. Hi ha moltes coses que jo no vull explicar, però... per exemple, jo tinc por sempre, quan li passa alguna cosa a la meva família, no la puc visitar perquè no tinc documentació." (b1.1, bcn5, ref2)

"Tornar al país, tornar a veure a la família, saps, tinc ganes i, saps, quan vaig entendre aquesta paraula de "tornar", doncs, m'ha fet pensar." (b1.1, bcn1, ref2)

"A mi, no sempre ehh, perquè a vegades també et passa una mica dolentes i que tens molt la porta i et passen moltes coses, però a vegades està molt content, a vegades també està trist, no, canvia a dia." (b1, bcn5, ref2)

"I també hi ha alguns dies que estic trist com vaig venir al Marroc, deixar amics, aquí no tens a ningú, i vull integrar-me, saps?" (b1, bcn6, ref2)

En alguns casos les situacions de tristesa i de por es vinculen a la incapacitat de tornar. Una noia en situació de carrer ho explica així: *"Que la meva mare es mori, em fa molta por. La por per perdre els pares, que els passi alguna cosa. Estar lluny de la família"* (b1.1, bcn6, ref3).

Quant a les emocions i sentiments més positius, en moltes ocasions vinculen els seus desitjos de millora a la millora de la situació familiar d'aquells que van deixar al seu país d'origen. Així ho explica uns dels nois:

"(...) pa'a estudiar, pa' moltes coses. És a dir, quan penso en la meva família, haig de treballar i aquestes coses i estudiar, perquè quan torni, torni una mica ple no?, he de tornar, una mica treball per a ajudar-lo i aquestes coses." (b1, bcn1, ref1)

I també al benestar propi, un benestar que solen vincular a la superació i a l'esforç, sota el lema de "tot esforç mereix una recompensa":

"No estem en moment bé, però les coses milloraran. Milloraran si et mous, si quedes al carrer no et milloraran res. Els moments dolents no són per sempre." (b1, bcn1, ref2)

"És a dir, tens alguns anys, és a dir, per exemple, aquí, has d'aprofitar-los, estudiar, perquè t'ajudessin abans, quan acabes de tot, per a trobar... Per exemple, aquí tens estudiar i aquestes coses, si ho fas bé al final et trobaràs un treball i podràs cobrar i viure tranquil com tothom, però si no..." (b1, bcn1, ref1)

De la mateixa forma ho expressa un jove en situació de carrer:

"Treballar. Pensar també que arribarà un dia que pots arribar on tu vas voler un dia saps? Això t'anima a seguir." (b1, bcn7, ref1).

B1.1. Família

Especialment, en els discursos dels joves apareixen referències contínues a les famílies que els desperten sentiments d'ambivalència i també de solitud pel fet de no tenir-los a prop, però que alhora es converteixen en una gran font de motivació per a tirar endavant.

"Per exemple, de família quan penses que són aquí, tu ets aquí sol... Per exemple, hi ha alguns nois que no tenen cap de la seva família aquí a Espanya i quan s'està sol aquí, és a dir aquí penses en la teva família i tot això. Com, per exemple, alguna vegada que has d'anar a algun lloc i has d'anar amb els teus pares i vas sol i contar que els teus pares estan a l'altre costat i així sents una mica... quan veus als teus companys que estan amb els seus pares i aquestes coses així, fa mal una mica. Tant de bo que estarien els meus pares aquí." (b1, bcn1, ref1)

"A mi m'espero, m'espero un dia que tinc els meus papers, soc a la meva casa, no casa d'urgent, a la meva casa, i veure la meva mare, és el que vull." (b1.1, bcn1, ref2)

Fins i tot, en alguns casos, parlen de voler portar-se les famílies:

"A mi m'agrada portar la meva família aquí. Saps per què, perquè aquí hi ha molts ciutats per als nostres pares, moltes, tens moltes més, no em surt la paraula, moltes possibilitats, possibilitats per a la teva família estar bé... Li donen salut..." (b1.1, bcn4, ref2)

"A mi m'agradaria pujar la meva família, pujar al meu pare i a la meva mare." (b1.1, bcn4, ref2)

"Jo no portaré a la meva família. Molts diners per a arreglar papers, molts diners. Ajudaràs tu diners, no arreglaran els teus papers, com els teus pares i mares vindran aquí? Això, tu no el pots fer per als teus pares, fer la migració com, com tu ajuda fas abans, el teu pare puja encara..." (b1.1, bcn4, ref2-3)

Si bé esmenten que mares i pares són als seus països d'origen, en alguns casos expliquen que part dels seus germans també van emigrar com ells: *"Jo tinc dos aquí. Dos". (b1.1, bcn4, ref2), "Sí, dos germans majors són aquí a Barcelona" (b1.1, bcn4, ref2).*

Per a molts, les famílies -encara que no estiguin físicament- són suports quasi omnipresents amb qui en molts casos mantenen un contacte diari o quasi diari: *"Jo a la meva mare" (b1, bcn5, ref2), "La nostra família" (b1.1, bcn1, ref2), "Sí, sempre parlo amb ella; cada dia" (b1.1, bcn6, ref5) "haig de parlar amb la meva família sempre. Pel WhatsApp, trucada vídeo..." (b1, bcn2, ref2), "sempre parlem... Cada dia. Cada dia parlo amb la meva mare, dues vegades, tres vegades al dia per WhatsApp, videotrucada..." (b1, bcn4, ref2), "cada dia truco a la meva mare o ella em truca per telèfon. Bé, cada dia, cada dia, no. Tres dies en la setmana, dos dies en la setmana" (b1.1, bcn1, ref4), "Durant estudi no. Quan tinc dia lliure" (b1.1, bcn6, ref7). I entre tots els familiars, la figura de la mare està especialment present:*

"Sí, jo cada dia parlo amb els meus pares. Perquè ells també es preocupen per tu. A mi, a mi el primer dia que he vingut aquí, la meva mare no sabia res, quan la trucar, ella em deia "i on estàs, i tal, i on estàs", i ja." (b1.1, bcn2, ref1)

"Fa temps, però amb la meva mare sí. Però els meus germans no estan ara en... tots estan en un altre lloc." (b1.1, bcn6, ref4)

En altres ocasions, en les quals el contacte no és tan possible, esmenten simplement que el fet de recordar les seves famílies els fa sentir-se acompanyats i recolzats:

"Parlem amb les famílies, però no és molt perquè Mali no és com el Marroc, saps? Aquí és molt fàcil de fer connexió i tot. Però, on jo vivia és molt diferent, no hi ha molta gent que té tecnològica i també falta de cobertura i tot. Llavors, és molt difícil de parlar amb família per WhatsApp o una cosa així, però almenys continuarem parlant, poden ser dues vegades cada mes o tres vegades, depèn." (b1.1, bcn1, ref2)

"Cada vegada que deixes el cap en el coixí, penses en els moments que has passat amb la teva família i tot." (b1.1, bcn1, ref2)

"Cada nit em quedo pensant en la meva família." (b1.1, bcn1, ref2)

En tots els casos, el fet de poder mantenir el contacte amb la família és una via de fuita emocional important: *"Que puguis parlar amb els pares, que li diguin d'aguantar que és fort, que ha de ser pacient..." (b1, bcn6, ref1). No obstant això, una de les educadores ens explica que malgrat que existeixi aquesta fluïdesa de contacte, els joves viuen de forma especialment difícil el fet de no voler preocupar les seves famílies:*

"La majoria de la gent jove que és aquí que són del Marroc jo crec des del meu punt de vista... És a dir, ningú agafa i truca a la seva mare tal qual perquè ja bastant té. És a dir, tu li truques dient-li que estàs malament, que no sé què... És com que... no. Molts prefereixen quedar-se callats i ja està." (b1.1, bcn7, ref1)

També ho explica amb les seves pròpies paraules un dels nois:

"Si tinc problemes no trucaré a la meva mare per a... això mai ho he fet. No vull preocupar-la. Si la meva mare està en un altre país, preocupada de mi és pitjor..." (b1.1, bcn7, ref1)

Un altre element interessant és que si bé la família biològica està clarament present en les vides dels joves i és per a ells necessari tenir-los present, en les seves explicacions també han utilitzat la paraula "família" en molts casos per a referir-se a famílies que podríem dir polítiques. Els joves expliquen que el fet d'estar en contacte amb una nova realitat els ha arribat a provocar en algunes ocasions sentiments de solitud i vergonya, per exemple en l'institut: *"En l'institut no coneixes a ningú d'allí. Em fa vergonya anar"* (b1.1, bcn4, ref1). No obstant això, amb el pas del temps, aquests nous espais els han permès establir també noves relacions afectives que s'han traduït en famílies:

"En l'institut et passes les hores amb els teus amics i ja està. Aquí et quedes tot el dia amb els xavals, amb... Menges amb ells, jugues amb ells, com una família. Tens com una família." (b1.1, bcn4, ref1)

B2. Necessitats bàsiques (econòmiques, sociosanitàries...)

Chavez i Menjívar (2017) assenyalen la necessitat de comprendre el benestar psicològic dels nens i joves, que no és independent de la seva situació social i econòmica durant tot el procés de migració. Efectivament, les i els joves han assenyalat la importància de tenir cobertes les necessitats bàsiques. En aquest sentit, les i els joves que actualment es troben sota la tutela de la DGAIA assenyalen sentir-se amb les necessitats bàsiques cobertes, mentre que les i els joves que han estat en situació de carrer tenen un altre discurs replet de necessitats sanitàries per cobrir. En canvi, hi ha un fort discurs compartit sobre les necessitats bàsiques quant a la gestió de la documentació i al consum de tòxics.

Concretament, entre els joves tutelats, assenyalen que malgrat tenir les seves necessitats cobertes, hi ha unes certes diferències entre centres en la cobertura d'aquestes necessitats bàsiques:

"En aquest pis. Depèn que lloc, clar. Perquè hi ha altres centres on, doncs, tens una ferida i et posaràs, jo què sé, pebrot o alguna cosa, saps. És que depèn de lloc, clar. Per exemple, aquí estem molt bé, sobre això, però en altres llocs potser no, saps" (b2, bcn3, ref1).

Un altre jove que resideix en un equip bàsic d'atenció social mostra la preocupació per la desaparició d'aquesta protecció a partir dels 18 anys:

"Això, si estàs menor d'edat, si estàs major d'edat, això oblida-ho, això has de fer-ho sol. Saps, quan compleixes 18, te'n vas al CRAE, aquí al despatx, i t'expliquen, et diuen pren responsabilitat que hi ha ara. Qualsevol lloc has d'anar sol, no aquí, com ja està, ets com, no sé, com tens cinquanta anys, ja està, pots fer tot sol. Mira tens disset, ets un menor, t'acompanyen i tot, compleixes divuit i ja ets un oncle de cinquanta anys. Però això no ho veig just, saps" (b2, bcn2, ref5).

Entre les i els joves que han tingut experiències al carrer, les necessitats bàsiques que més s'han assenyalat en les entrevistes, identificant les situacions de complexa alta vulnerabilitat són: el fred i la salut. El fred, especialment en les nits de les situacions de carrer és un element que es reitera en gairebé tots els discursos, tal com expressa a tall d'exemple aquests joves:

"Molt de fred i... Fred. Molt de fred i com si tu estàs sol a la nit i... saps? Fred. Molt de fred. Hi ha alguns dies jo dormo 5 minuts més o menys, i quan vull obrir les mans, no puc amb el fred." (b2, bcn6, ref4).

Quant a les necessitats sociosanitàries es produeixen trencaments i esquinços en l'intent de travessar la frontera espanyola, especialment en les tanques de Melilla. També un jove assenyalava que en el centre d'acolliment a Melilla va sofrir negligència en l'atenció mèdica:

"Sí, i són les monges. O sigui, passaven de mi totalment, com que si... jo moltes vegades em feia mal aquí i em vaig despertar moltes vegades a la nit a demanar-li a les monges: si us plau, doneu-me alguna cosa que em fa mal o porteu-me... jo plorant perquè no podia ni respirar, estava així."

I em va dir: Ves-te'n a dormir, jo no despertaré a la mare perquè et porti al metge. Llavors jo amb 13 anys, 12, dient-me això, i jo morint de dolor..." (b2, bcn7, ref1).

B2.1 Documentació

Tal com assenyala Zilberg (2007) aquests joves són la població més vulnerable perquè són interpolats per múltiples règims legals. Concretament a Espanya al menor no acompanyat se li atorga una autorització de residència, amb data d'efectes des del moment en el qual hagi estat posat a la disposició dels serveis de protecció de menors (article 35.7 Llei orgànica 4/2000 i article 196 del Reglament d'Estrangeria, aprovat per Reial decret 557/2011). No obstant això, l'autorització de residència referida en el paràgraf anterior, expedida a favor de menors no acompanyats, no habilita a treballar automàticament, en tant que no ho plasma expressament en la Targeta d'Identitat d'Estranger.

Les i els joves participants assenyalen que alguns disposen ja de la documentació i altres segueixen en tràmit. Entre els joves que estan sota la tutela de la DGAIA la situació és una mica millor, ja que les que estan en situació de carrer, molts no tenen la documentació, o està caducada.

No obstant això, entre els joves que tenen els tràmits gestionats, i malgrat la complexitat per a l'obtenció de la documentació, aquesta és únicament de residència i si no s'obté el permís de treball, als 18 anys la situació d'aquests joves és d'alta vulnerabilitat:

"Respecte de documentació, si no hi ha documentació no pots fer res, no pots ajudar la teva família perquè si no tens documentació no pots treballar, pots treballar de negre, no et va a bé, cobraràs només per a menjar, per a vestir, per a fer casa, dona, això, per a fer família impossible." (b2.1, bcn5, ref4).

"Jo vaig estar, vaig ser aquí 16 anys, fins ara, 18, 19 no tinc NIE, ara diu que necessites un contracte. Contracte de treballar. Però sense NIE no pots treballar. Si no hi ha contracte. És molt, molt difícil per a trobar un treball aquí" (b2.1, bcn1, ref4).

Tal com assenyalen molts d'elles i ells, la llei d'estrangeria és una greu barrera per a elles, sent un requisit fonamental aconseguir junt amb el permís de residència, un contracte laboral, requisit altament complex per a qualsevol jove de 18 anys: *"Amb la normativa nova d'ara de renovació, si no tens contracte de treball no renovaràs els teus papals." (b2.1, bcn2, ref3).*

"El problema és llei. És molt difícil, la llei, el paper, entrar a centre, per a estudiar, necessites contracte per a canviar papers, som estudiants, no poden treballar, ara ells necessiten contracte, és molt difícil. Tu no pots aconseguir un treballat quan no tens, no tens la teva família, no tens res, hi ha gent que pagar diners per a treballar... Milers d'euro per a treballar..." (b2.1, bcn1, ref5).

Aquesta greu situació porta a algunes noies a recórrer al matrimoni per conveniència, i encara així, tampoc poden obtenir el permís de treball, tal com testimonia aquesta noia: *"Si jo també em vaig casar. Però em demanaven almenys un contracte de treball..." (b2.1, bcn6, ref1).*

B2.2 Tòxics

Conviure amb una situació d'alta complexitat, vulnerabilitat, de mancances bàsiques en alguns casos, i d'alta incertesa sobre el seu futur en tots els casos, porta al consum de substàncies tòxiques que fan més suportable tal realitat. Tal com assenyala López-Reillo (2011) una de les característiques de la població en risc o vulnerable és la probabilitat més gran de drogoaddicció. A més, poden estar relacionats amb falta d'estil de vida saludable. Entre els joves entrevistats, alguns assenyalen aquesta realitat:

"És a dir, no et mentiré, surto a fer un volt, fumo coses que no es poden dir aquí, saps? Perdona'm" (b2.2, bcn4, ref1).

B3. Necessitats educatives

El dret a l'educació és consubstancial a les societats democràtiques, reconegut com a tal pels organismes internacionals i, per tant, garantir que els i les joves tinguin, almenys, accés a l'educació formal és necessari per a evitar situacions d'exclusió educativa. Referent a això, a partir dels grups de discussió hem vist diferències entre aquells joves que han estat en situació de carrer respecte d'aquells que es troben sota la tutela de la DGAIA. Els primers esmenten haver viscut més discontinuïtats quant als estudis. Així ho narra una educadora:

"He anat a escola al Marroc i a Melilla també. [Perquè ella va arribar als 14 -afegeix l'educadora- Al Marroc va parar també als 11 o 12 anys, i després a Melilla també la van matricular a l'escola, però no va seguir]." (b3, bcn6, ref2)

"No vaig estudiar. Només he anat de molt petit, seria com després de la guarderia." (b3, bcn6, ref2)

Encara que, en termes generals, com els joves que estan sota la tutela de la DGAIA molts confirmen haver anat a l'institut per a fer tota mena de formacions de tipus vocacional: *"Ara Sara i Bushah estan fent un curs de cura a gent gran"* (b3, bcn6, ref1), *"Sí i jo faré un FP"* (b3, bcn6, ref1), *"Un FP també"* (b3, bcn6, ref1).

Així ho expliquen, per part seva, els que estan sota la tutela de la DGAIA. La gran majoria confirma anar a l'institut independentment del seu país d'origen i amb trajectòries en aquest cas més lineals.

"Sí, sí, anem tots (grupal). Sí, tots. (...) És important." (b3, bcn1, ref1)

"Cadascun té lloc diferent, en Santa Coloma, a Barcelona... (...) Jo estudio a la Barceloneta. Hi ha tot, hi ha idiomes i matemàtica i informàtica, hi ha moltíssimes coses." (b3, bcn2, ref2)

"Sí. Jo faig un grau mitjà d'auxiliar d'infermeria. // Jo, m'estic traient l'ESO. // Jo un PFI de soldadura. // També un PFI de cambrer. // Estic estudiant quart de l'ESO." (b3, bcn3, ref1)

"Jo quan tenia 14 anys he entrat a un. Vaig anar a estudiar segon de l'ESO i ara estic estudiant un grau mitjà, ja està." (b3, bcn4, ref1)

No obstant això, en alguns casos, hi ha excepcions vinculades als processos de tramitació que impossibiliten o bé que els joves puguin triar sempre o bé que retarden l'accés als estudis:

"No tots tenim institut. (...) A Espanya, com el tema de migració, amb els negres amb blancs... els negres sofreixen molt, (...) No sols a l'escola, el tema de papers, NIE, coses, és tot lent..". (b3, bcn1, ref1)

"Però a mi m'agradaria ser cuiner. (...) Llavors, l'any passat volia dedicar-me el PFI, em van dir que no podia fer-ho, perquè no tenia ni passaport, ni DNI i tot, llavors que hi ha molta gent que té papers i tot, bo, que agafaran aquests tios, que jo no tinc res, em deixen tirat. (...) Perquè jo vaig fer moltíssima cosa de cuina. Llavors volia acabar-ho amb un, com PFI, per a guanyar el títol i després, per a poder treballar i tot." (b3, bcn2, ref2)

En alguns casos, també hi ha joves que diuen haver passat per itineraris d'educació formal que ja han acabat: *"abans estudiava, però ara ja no"* (b3, bcn2, ref1), *"Jo estic treballant. (...) I abans estava en un grau mitjà de mecànica"* (b3, bcn2, ref2), *"Jo fa dos anys vaig estar fent quart d'ESO, aquí en Tovalloles vaig fer un curs de cuina, després un curs d'hostaleria també, i ara estic treballant"* (b3, bcn5, ref1); i, en altres casos, alguns fins i tot combinen la formació amb el treball: *"Treballant i estudiant"* (b3, bcn2, ref1). En menys ocasions esmenten també haver

deixat els estudis per treball: "Estava fent un PFI d'informàtica, després ho deixi per aquest treball. Em van trobar treball i l'he deixat per a anar a treballar" (b3, bcn2, ref3).

Dels quals van a l'institut, molts esmenten cursar estudis de formació professional i tots esmenten haver triat els estudis sobre la base dels seus interessos:

"Tenim PFI, ell té PFI, ell té PFI, ell té PFI. Estudiem pintura, soldadura... cadascun..."

I heu triat el que us agrada?

Sí (grupal).

Sí, per exemple, jo he tret l'any passat quart i ara estic fent un grau mitjà de futbol.

Jo també estic fent un PFI de pintura.

Jo de mecànica. Mecànica de motos." (b3, bcn1, ref1)

"Jo ja he fet quart de l'ESO i ... l'any 2020 jo he fet PFI d'hostaleria. I enguany he fet PFI de neteja i de jardiner també." (b3, bcn5, ref1)

En aquest sentit, Escudero (2009) planteja que més enllà d'aconseguir l'accés, per a evitar l'exclusió acadèmica, personal i social de l'alumnat més vulnerable és convenient tenir en compte tres eixos: (a) el del nucli pedagògic, (b) el del centre escolar i el professorat, i (c) el de les xarxes socials i comunitàries. Es posen així en relleu narratives que subratllen l'ajuda que reben aquests joves per a enfrontar els cursos. Alguns esmenten que alguns professors els ajuden, mentre que uns altres expliquen que se senten més acompanyats en els centres tutelats:

"A mi, a mi, faig el quart de l'ESO aquest any i vull treure-ho i faig Grau Mitjà de Mecànica. La meva professora sempre em diu, "que vaig ajudar-te", saps..." (b3, bcn2, ref2)

"Jo encara estic estudiant, uns professors t'ajuden, uns no. Uns amics t'ajuden, uns no. És així. Trobaràs a gent bona i gent dolenta... En el centre realment [em sento més acompanyat]" (b3, bcn4, ref1)

I posen també en relleu la importància de les relacions amb els altres:

"Hem après moltes coses també, amb els educadors i tots. Tenim moltes experiències rebudes (...) és a dir, experiències per a donar un consell als nostres germans que venen aquí. Sempre farem el nostre possible per a evitar que no segueixin camí com nosaltres i tot i també si arriben aquí que estan al centre, intercanviarem opinions per a millorar el centre. Si surtin aquí, que surtin un bo futur. Perquè jo crec aquí hi ha moltes coses que està passant al centre, falta comunicació entre nosaltres. Si no parlem, jo puc equivocar-me, llavors, si tinc un tio fora i explico el meu problema i que aquest tio ha passat al centre com jo, em dirà "està malament, no ha de ser així". Jo crec que tot món sortirà del centre amb un bo futur. Llavors, si tu no tens un tio així que et dona un consell, que parla el mateix idioma que tu, és molt difícil, perquè jo puc cometre moltes coses, perquè soc nou, no entenc l'idioma bé i tot, llavors si tens un tio que et dona consell, ha passat al centre i sap en quin centre, llavors aquest t'ajudarà molt ràpid." (b3, bcn2, ref3)

De fet, si bé existeixen treballs que assenyalen que un dels problemes de la població en risc d'exclusió social és la falta d'oportunitats educatives o de l'escassa importància que concedeixen a l'educació, en aquest estudi hem vist que en termes generals aquests joves valoren l'educació formal i l'aprenentatge de llengües -com es veurà després- de forma molt positiva una vegada han accedit a ella:

"Primer cal estudiar i a l'escola tots i ja després seguir per a tenir un bon futur.

Futur està en estudi, està en col·legi, està a estudiar.

Sí." (b3, bcn5, ref1)

"A mi el que m'agrada és el col·le. (...) Clar. Perquè aquí el passa, tot el meu temps el passo aquí, saps." (b3, bcn2, ref1)

"T'ajuden molt per a aprendre a llegir, per a aprendre moltes coses." (b3, bcn1, ref1)

"Molt bé. M'agrada. Tots els meus companys som immigrants, no hi ha cap problema, i tot." (b3, bcn2, ref3)

D'altra banda, Cuenca (2000) defensa que les activitats d'oci també tenen la missió d'autoafirmar la personalitat tant individual com social. I, de fet, en els discursos dels i les joves hem vist que les necessitats de temps lliure estan en general cobertes: "Jo surto a les 16.00 i torno fins a les 21.45, tinc tota la tarda" (b3, bcn4, ref2), "Sí, una volta, només aquí a Catalunya, a Barcelona" (b3, bcn4, ref2).

Com apunta Sanz (2005), és evident que qualsevol activitat de temps lliure no pot ser considerada, automàticament, com una activitat d'oci; ha de contemplar condicionants com ara la llibertat, l'autonomia, la satisfacció i la formació que si són presents en les activitats físicoesportives -que ell mateix defineix com a situacions motrius que necessiten la intervenció corporal en l'èxit de l'acció, implicant la necessitat de ser desenvolupades en un espai físic, amb uns materials determinats i amb un nombre de participants que experimenten unes motivacions i unes sensacions determinades. Molts dels i les joves que es troben sota la tutela de la DGAIA diuen practicar esport. Molts esmenten, per exemple, esports com el futbol "Sí. Clar. Futbol" (b3, bcn3, ref1), "Futbol. Jo més futbol" (b3, bcn5, ref1), "Jo també futbol" (b3, bcn5, ref1), Kick-boxing (b3, bcn5, ref1), "Jo boxejo, però..." (b3, bcn3, ref1), "Beisbol" (b3, bcn5, ref1), "Bàsquet" (b3, bcn5, ref1). La diferència està en el fet que en funció dels centres uns practiquen esport en altres institucions esportives pensades per a això i, en canvi, uns altres, diuen practicar esport a l'aire lliure. "jo gimnàs" (b3, bcn1, ref1), "Sí, anem aquí a córrer a pujar muntanyes, a vegades" (b3, bcn1, ref1), "Jo també vaig a córrer" (b3, bcn1, ref1), "Jo surto a córrer" (b3, bcn5, ref1).

No obstant això, també hi ha narratives que diuen no tenir aquestes necessitats cobertes: "Un temps estàvem dient que volem gimnàs i ningú em faci cas" (b3, bcn1, ref1); o bé que des dels centres s'està encara tramitant que puguin fer aquest tipus d'activitats, tal com l'explica l'educadora: "Tenim a aquests tres a l'espera d'un lloc per a fer esport". (b3, bcn3, ref1).

La pràctica d'un esport, com el futbol, apareix sempre assenyalada com una activitat d'integració i establiment de relacions amb els seus iguals que és avalada per diverses recerques (Velázquez i Hernández, 2003). Els joves aprecien la seva participació i ells mateixos destaquen que incideix directament en la millora de la seva satisfacció confirmant la importància de la dimensió psicològica de la salut:

"Perquè, a mi m'agrada esport, quan faig esport sempre estic molt content, amb alegria i tot". (b3, bcn1, ref1)

A més d'això, expliquen dedicar part del seu temps lliure a les tasques escolars:

"Clar que sí, si vas a escola has de fer deures, moltíssims. Cada dia no, però tres dies a la setmana, perquè estic fent el grau mitjà, clar que sí." (b3, bcn4, ref2)

"Jo he vist cada dia fer deures." (b3, bcn4, ref2).

B3.1. Idiomes d'acolliment

Finalment, quant a les necessitats socioeducatives, hem d'esmentar la formació que diuen rebre els i les joves entrevistats. De nou, s'observa una diferència quant als quals es troben en situació de carrer respecte dels quals es troben sota la tutela de la DGAIA. Aquests últims són els que expliquen assistir regularment als cursos exigits a nivell legislatiu donada la seva situació

administrativa. En tots els centres esmenten cursar català i castellà, o ben català. Així ho expliquen:

"Et demanen fer noranta hores de castellà i vint de català, saps. (...) Si no tens aquestes hores, no podràs fer papers, és això obligatori fer-ho." (b3.1, bcn2, ref1)

"Jo estudio català. I, bo, el català una miqueta difícil". (b3.1, bcn2, ref1)

"Bueno i jo sí, català i castellà. M'agrada aprendre molt, és molt interessant." (b3.1, bcn2, ref1)

"Jo aprenc alguna cosa en castellà i català, els dos. Primer v-ull en castellà aprendre." (b3.1, bcn4, ref1)

"Ara tinc al matí a les 11.00, entrem en curs a les 11.00 i mitja i sortim a les 13.30h. No és fàcil, més o menys." (b3.1, bcn4, ref1)

"També, he fet cursos també d'idioma, català i castellà i enguany també vaig estar en un curs d'atenció al client, d'atenció al client no, d'atenció a persones grans." (b3.1, bcn5, ref1)

De l'aprenentatge de les llengües d'acolliment destaquen que els ha anat molt bé tant assistir a l'institut com parlar-ho amb companys i amics per a aprendre'l ràpidament:

"A mi sí que m'agrada aprendre un, un idioma, m'agrada bastant practicar-lo amb el meu grup, només amb amics i tot, perquè t'ajuden a aprendre moltíssim ràpid. Llavors si tu fas col·le, estudies i vinc a casa i parlo un altre idioma mai va practicar el que estic estudiant, llavors cal practicar bastant. Ara que jo, el meu nivell de castellà jo sé que no està malament, llavors amb els meus amics practico més català que ara castellà. Perquè no, al principi no volia aprendre català, perquè vaig estar anys aquí sense aprendre cap paraula de català." (b3.1, bcn2, ref1)

A més, alguns expliquen que a través de les pel·lícules també han pogut aprendre molt:

"A mi m'agrada molt aprendre idioma amb les pel·lícules.

Sí, però per a veure pel·lícules amb català de Netflix, no hi ha prou pel·lícules.

En castellà, sí." (b3.1, bcn2, ref1)

I que això ha repercutit també en el seu benestar i salut psicològica:

"Sí, m'agraden molt." (b3.1, bcn4, ref1)

B4. Necessitats espirituals i per al diàleg interreligiós

En aquest context, és important definir el que entenem per espiritualitat i ens basarem en la definició de Puchalski (2009): "l'aspecte de la humanitat que es refereix a la forma en què els individus busquen i expressen significat i propòsit i la forma en què experimenten la seva connexió amb el moment, amb un mateix, amb els altres, amb la naturalesa i amb el significatiu o sagrat" (pp. 804). D'altra banda, Andrade (2017) considera l'espiritualitat com un aspecte bàsic en processos de resiliència per als nois i noies migrants solos. Aquesta espiritualitat permet trobar respostes a qüestions crucials sobre la vida, la seva pròpia persona i les seves creences a més de proveir-los de significat sobre el seu sofriment per a poder experimentar el que Echard denomina "una esperança realista" i una sensació de pau (citada en Andrade, 2017). Les principals preguntes a respondre en aquest apartat serien: en quina mesura l'espiritualitat o creença religiosa juga un rol important en la vida dels menors? De quina manera aquesta necessitat està coberta o en quina mesura és gestionada en un context de diversitat religiosa inclosa la laïcitat?

Segons les entrevistes realitzades i tenint en compte que la majoria de les persones provenen del Marroc, la religió a què fan referència és l'islam, identificant-se com a persones musulmanes la majoria d'elles, encara que amb diversitat quant a la pràctica d'aquesta.

"Si, som musulmans. Tots? Sí, tots, gairebé tots. D'acord, i tots practiqueu igual, el mateix nivell o hi ha algú més practicant o menys? No, hi ha ara.... Hi ha altres més que uns altres..." (b4, bcn1, ref1).

"Som musulmans, però no practiquem res..." (b4, bcn3, ref1)

És interessant constatar la diferenciació entre pertinença cultural i pertinença religiosa respecte a l'islam. En aquest cas encara que consideren que no practiquen res quan l'entrevista vol reafirmar que no practiquen llavors responen:

"Sí en el mes del Ramadà" (b4, bcn3, ref1).

Aquesta projecció d'identitat ens porta a l'interès que tenen per descobrir i interaccionar amb altres grups culturals/religiosos, especialment amb persones no musulmans amb qui es relacionen i amb qui volen compartir el seu interès per "practicar/creure" en alguna cosa o simplement relacionar-se amb persones diferents.

"D'acord, i us relacioneu, teniu amics o amigues que siguin d'una altra religió diferent o no religió? Sí. Sí. Sí. Sí, hi ha ... Moltíssims. Tinc col·legues que no són musulmans, sí, tinc munt. Jo també, tinc. És normal això. Molt bé i apreneu molt, els uns de l'altre? apreneu? Sí. Sí." (b4, bcn1, ref1)

"I us sembla això interessant, per exemple, d'estar en contacte amb persones d'altres religions, d'altres creences... Clar. Sí, Sí. Sí."

"A mi sí, a mi sí que m'agrada bastant, m'agrada canviar d'opinions, perquè jo tinc molts amics que no són musulmans ni cristians, llavors, quan hi ha hora de resar, si estem quedant, si jo dic "bo, nois em torno a casa per a resar", em diuen "anda ja!, tu no estàs cansat de resar i tot, que reses cinc vegades el dia i tot?" llavors algun que diu, "bo jo també llegiré Alcorà, veuré que diu, sabré que surt en Alcorà i tot." llavors jo li aconsello sempre que miren l'Alcorà, o miren la Bíblia, que practica alguna cosa, que sigui musulmana, que sigui cristiana, no passa res, cal practicar una cosa i ja està." (b4, bcn3, ref1).

C. CENTRES-PISOS TUTELATS

C1. Instal·lacions

Els nois, en general, se sent còmodes en els centres igualant-los a una casa, en el sentit que tenen tots els elements necessaris per a cobrir les seves necessitats d'allotjament: "*Saps, que ho tenim tot, ho tenim tot, saps. És com a casa, ho tenim, dormim habitació, els horaris, els lavabos i tot està bé.*" (C1, bcn2, ref1).

A partir d'aquí, com en qualsevol casa, hi ha alguns aspectes que fallen o que es podrien millorar. Així, en un dels centres els joves assenyalen que les lliteres grinyolen: "*I cada dia, pujar de dalt d'una, és a dir que fa un soroll que no puc dormir.*" i el matalàs no és el més adequat: "*A mi em fa mal l'esquena pel llit. Ni m'avi pot dormir aquí. És que em fa mal l'esquena de veritat. Són totes iguals. (els llits) Sí, totes iguals.*" (C1, bcn1, ref1). En un altre centre, existeixen problemes de connexió: "*Tot bé, menys el wifi que va fatal. (riures) Tot bé. Sí, aquí, aquí bé, (en el lloc on es realitza el grup de discussió funciona bé) però en l'altra punta, però anem, envio un missatge i es triga cinc minuts a arribar.*" (C1, bcn3, ref1)

En alguns centres, els joves se senten còmodes en els seus dormitoris : "*L'habitació és com així, amb el bany, el meu espai, tot perfecte. Cadascun el seu llit i cada habitació té dues persones.*" (C1, bcn5, ref2). Mentre que, en uns altres, comparteixen l'habitació tres i quatre persones: "*Sí, i som quatre persones a l'habitació, damunt.*" (C1, bcn1, ref1); "*Tres nois en una habitació.*" (C1, bcn1, ref2)

Són dormitoris que no estan preparats ni concebuts per a acollir aquesta quantitat de persones. En conseqüència, els joves relaten falta d'espai i molta calor:

"Algunes vegades fa una mica calor, però bo, jo m'aixeco suant saps? Espai d'habitacions... Això, en habitacions no hi ha molt d'espai. Bo, sofrim molt en l'estiu, és a dir que. Per la calor, no puc dormir." (C1, bcn1, ref1).

"Habitació, té calor. No hi ha espai. Quatre nois en una habitació, no pot dormir. Hi ha quatre calaixos dins, quatre calaixos i ara he sentit que volen entrar dos més a l'habitació." (C1, bcn1, ref3).

Casualitat o no i sense conèixer les instal·lacions dels centres, de si realment dormen en habitacions de més de dues persones, els nois del grup de discussió en el qual la majoria no procedeix del Marroc indiquen que el centre actual els sembla molt adequat, els agrada i que tots els centres pels quals han passat són semblants.

La ubicació del centre és un aspecte important per als joves per a poder accedir als recursos, als comerços, per a la seva mobilitat. Prefereixen la ubicació a Barcelona o en una gran ciutat de l'àrea metropolitana que té tots els serveis: "*Està bé. És com a Barcelona, (la ciutat on viuen) el metre és aquí i tot és aquí, Mercadona, gimnàs, tot és aquí.*" (C1, bcn2, ref2)

"Barcelona és més gran (el lloc on viuen) no... i Barcelona és una...

És una ciutat.

És una ciutat aquí és una...

És més poble.

És el capital de (la comarca), però Barcelona és més gran, hi ha moltes coses, molts projectes que aquí, però bé, no." (C1, bcn5, ref1).

C2. Activitats

En general, els joves assenyalen l'existència d'un ritme regular en el desenvolupament de les activitats quotidianes dels centres durant els dies laborables. Aquesta rutina consisteix, principalment, a aixecar-se (l'hora varia en funció de si els nois estan estudiant, o bé realitzant alguna formació o treball, encara que la majoria d'ells ho fan cap a les 6 a. m.), endreçar-se, esmorzar, resar en alguns casos, i continuar amb la realització d'activitats formatives/laborals fins a l'hora de menjar. En cas que el jove realitzi aquest tipus d'activitats a les tardes, l'hora d'aixecar-se pot retardar-se fins a les 11 a. m. A aquesta seqüència se li afegeix la realització de tasques domèstiques (netejar i/o cuinar) en funció dels torns establerts. En cas de no complir amb aquestes tasques, hi ha centres que sancionen retirant la paga setmanal.

"És una rutina cada dia. Cada dia entre setmana farem el mateix. Per exemple, jo m'aixeco a les sis, em rento les dents, esmorzo, canvi la meva roba, em vaig a la feina, quan acabo la feina, descanso una o dues hores, així, em vaig al gimnàs, i després de tornar, cuino el menjar per a demà i després així, dormiré. Cada dia és així." (C2, bcn2, ref2)

"Jo aixeco a les 6.00, a les 6.00 del matí, faig les meves coses, col·le, vinc, estudiar una miqueta, a jugar futbol i tele ja està, una cosa així." (C2, bcn4, ref1).

"Aixecar al matí per a fer coses; torna, menjar, mengem una mica, i si tens diners...."

Així, així, cada dia com així.

Sempre la mateixa cosa fas. Fas sempre el que... gens diferent, sempre la mateixa cosa fas, sempre, sempre, sempre.

I si tens alguna tasca o alguna cosa... ho fas, quan et toca." (C2, bcn3, ref1).

Entre les activitats formatives, apareixen amb freqüència l'aprenentatge del català i el castellà, i la realització de cursos PFI.

Així mateix, entre les activitats relacionades amb el temps lliure, trobem els jocs de taula com el parxís, el futbolí o les cartes. Alguns joves assenyalen que, des de l'arribada de la Covid-19, l'oferta d'activitats per part dels centres s'ha reduït.

"Abans fèiem molt, però ara amb l'epidèmia del Covid i això..."

Fem activitats fora i tot. Però aquí també fem activitat.

[...] Estudiem a la tarda." (C2, bcn1, ref1)

No són molt els que tenen una ocupació, encara que trobem el cas d'un noi que treballa com a electricista i un altre que ha realitzat un curs de jardineria de manera remunerada.

Aquesta rutina s'interromp els caps de setmana, en la qual els joves tenen una certa llibertat per a organitzar el seu temps de manera autònoma. Alguns d'ells diuen aprofitar aquest espai per a descansar, uns altres per a quedar amb amics, entrenar o practicar algun esport. Especialment, futbol, però també bàsquet i ping-pong. En alguns centres, realitzen activitats especials els caps de setmana com a sortides al cinema.

"[...] en cada setmana ens fan activitats, ens porten a un lloc així, fer alguna activitat així..."

[...] Per exemple, ens porten a algun lloc, per exemple, al cinema. Cada vegada és una cosa, saps." (C2, bcn2, ref1).

En el cas dels joves en situació de carrer, les activitats principals consisteixen a recollir la bossa de menjar en els punts de proveïment i, en alguns casos, acudir a cursos formatius i realitzar les pràctiques corresponents.

C3. Obligacions del centre. Drets MENA.

De manera majoritària, els nois assenyalen la rigidesa de les normatives dels centres. És, si més no, sorprenent que un dels símls que apareix de manera recurrent entre ells sigui el d'assemblar el centre a una presó. Podria suggerir-se a manera d'hipòtesi que aquesta al·legoria respon a uns certs models institucionals que, prenent a aquests joves com a subjectes perillosos (Antúnez, et al., 2016), orienten les seves normatives en marcs disciplinaris.

"Clar, som humans.

No estem en el presó, com et lleven les llibertats." (C3, bcn1, ref1)

"[...] tanquen la porta amb clau fins que, fins que demanes permís a l'educador i t'obre, com un presó, et surts." (C3, bcn2, ref1)

"Ara pensem que estem en presó, no és un centre." (C3, bcn2, ref1)

"Un està en muntanya com un presó, t'ho juro. (riures). T'adorms a les nou, sí, nou et tanquen l'habitació com un... sí." (C3.2., bcn3, ref1)

"Però el més pitjor en aquest que està a Barcelona. Com un presó, la veritat." (C3.2., bcn3, ref2)

No només refereixen el desacord i la incomoditat en relació amb la mena de normes establertes (en aspectes com, per exemple, la rigidesa de les hores d'entrada, la impossibilitat d'usar el mòbil dins o que els seus dormitoris romanguin tancats durant el dia), sinó que també assenyalen la seva arbitrarietat en la mateixa línia que ho fan altres treballs com el de López-Reillo (2011) per al cas dels joves migrants no acompanyats que arriben a les costes canàries.

"Quan volen canvien les normes." (C3, bcn2, ref1)

"[...] no avisen de res, ni nois ni res, i li diuen que anem a fer una manera nova, saps." (C3, bcn2, ref1)

Respecte a les limitacions en l'ús del mòbil, es donen situacions com les d'un jove que porta un mes sense poder comunicar-se amb el seu pare (que resideix al Marroc) perquè la normativa només permet utilitzar els telèfons fins a les 11 de la nit, i el seu pare surt a aquesta hora de treballar.

"Vull parlar amb la meva família al Marroc, però em deixen el mòbil.

Però el seu pare surt molt tard.

Entra a casa del Marroc les 11 i a les 11 lleven el mòbil.

Vol parlar amb el seu pare saps?

Ara un mes que no parlo amb ell, la meva família al Marroc." (C3, bcn1, ref3)

Un altre aspecte que destaquen els joves és el risc d'expulsió en cas de no acatar la normativa i la impossibilitat d'elaboració conjunta de les normes o, almenys, que les seves opinions siguin considerades.

"Et diuen "aquesta normativa has de complir, aquesta norma així."

[...] o sigui tu et xiscles, et perds la teva raó saps? i aquí, aquí et foten, saps, et poden treure la beca, et poden posar una, com es diu... una..." (C3, bcn4, ref1)

"Si el noi no vol aquesta normativa..."

"No importa a mi", saps, "al carrer".

[...]

Nosaltres no tenim dret a dir...". (C3, bcn2, ref1)

Així mateix, diuen no sempre sentir-se escoltats per l'equip educatiu i desconèixer els drets amb els quals compten.

"A vegades, a vegades no.

La veritat que a vegades no. Diem alguna cosa que no compleixen els educadors i el director també. A vegades sí." (C3, bcn4, ref1)

"No, no ho coneixem.

No em se'ls nostres drets

(riures)

La llei és així ehh, ens expliquen les normes, però els drets no." (C3, bcn3, ref2)

A diferència d'aquestes apreciacions, trobem als joves d'uns dels centres que van formar part dels grups de discussió que diuen conèixer i respectar la normativa sense problematitzar-la. Així mateix, assenyalen que un dels seus drets és estudiar i, de manera unànime, diuen sentir-se acollits en el centre.

C3.1. Gestió documentació

La tramitació de la documentació és font d'inquietud entre els joves. Trobem nois que compten amb documentació (com NIE o permisos de treball -TIE-) i altres que es troben indocumentats, fins i tot més de tres anys en territori espanyol. Aquest obstacle ha estat àmpliament estudiat en treballs com els d'Hillmann i Dufner (2017) i l'informe Els més sols, elaborat per l'organització Save the Children en el 2018.

"Jo vaig estar, vaig ser aquí 16 anys, fins ara, 18, 19 no tinc NIE, ara diu que necessites un contracte.

[...] Però sense NIE no pots treballar.

Si no hi ha contracte.

És molt, molt difícil per a trobar un treball aquí." (C3.1., bcn1, ref1)

Aquest és, precisament, un dels aspectes que més preocupació (i podria afegir-se, indignació) produeix entre els joves, arribant a afirmar fins i tot la negació de drets com pot apreciar-se en l'últim dels següents verbatims. Són conscients de les contradiccions i dificultats que suposa comptar amb una ocupació per a poder regularitzar la seva situació administrativa.

[...] tu tens papers d'un any, si acaba això any i no tens ni treball ni res, llevaran papers i vas una altra vegada a esperar, com que vas obrir, com que és el primer dia que vas venir, saps. És problema de l'Espanya [...]". (C3.1., bcn2, ref1)

"Haig de canviar de dos anys, necessito un contracte, però no estic trobant, d'on trauràs un contracte." (C3.1., bcn3, ref1)

"Els negres aquí som, no tenim, no tenim drets. No, no tenim drets." (C3.1., bcn1, ref1)

Els joves apunten també amb preocupació l'obstacle que suposa aconseguir la majoria d'edat en la tramitació de la documentació i tornen a subratllar el que per a ells és un contrasentit.

"Perquè, si tens papers quan estàs menor, quan et tindràs divuit, ja està, et lleven els papers si no tens contracte." (C3.1., bcn2, ref1)

"Conec nois que porten molt temps aquí i té papers, però el dia que tenen divuit, ja no ha de canviar els papers, perquè si no té treball, no canviarà." (C3.1., bcn2, ref1)

"[...] això no té cap sentit, et donen uns papers de sis mesos, si no trobes el treball, te'l lleven. Perquè no em dones del principi?, no, saps.

El problema que passa, tu pots fer, dins d'un centre, tres anys i després llevar papers de sis mesos. Això és el problema." (C3.1., bcn2, ref1)

D'altra banda, trobem nois que afirmen no haver estat informats pel centre sobre el seu procés de tramitació de la documentació. En contrast amb aquest conjunt d'apreciacions, els joves d'un dels centres ponderen l'atenció rebuda en aquest aspecte subratllant la forma en la qual han estat acompanyats.

"[...] és que el que ens ha aportat Mirabolà és inexplicable, és que no, no, no puc d'explicar el tot, perquè el tema de documentació. Perquè hi havia gent que estava en el centre i no tenia ni idea com tenir la documentació, em refereixo a la TIE que et permet de treballar i et permet d'anar al teu país a visitar a la família, i gràcies a Mirabolà cadascun de nosaltres avui tenim un contracte d'un any, estem treballant, i hi ha gent que ha passat en altres centres que no tenen aquesta possibilitat, com nosaltres i nosaltres agraïm aquesta cosa." (C3.1., bcn5, ref1)

C3.2. Llibertat

La pregunta sobre la llibertat, què és la llibertat, impacta en els joves. Alguns no se la prenen de debò i responen en el mateix sentit:

"Per a mi ser lliure, és sense normes.

Sense normes...

Sí, com ell, sense normes, sense normes.

No volem normes (riures).

[...]Doncs, fer el que vols.

No hi ha normes.

Anar al Mercadona i agafar una barra de pa (riures).

Et pots anar al banc i agafar una borsa de diners no? (riures)." (C3.2, bcn3,ref3)

Uns altres assimilen llibertat amb no tenir responsabilitats i poder fer el que vulguin:

"Ser lliure és sense fer res, temps lliure, aquí, i ja està, passar amb els amics, passar amb el mòbil, mirar la tele, sal del treball.

Ser lliure?

Per exemple, com el no haver responsabilitat.

No tenir responsabilitats?

Sí.

D'acord.

Perquè de moment no estem.... bo, jo no estic lliure, no parlo de la gent, però jo no estic lliure, perquè no puc fer les coses que jo ho vull. Per exemple, el dia de demà si jo estic lliure, no vull anar a estudiar em quedo a la meva casa, de moment m'obliguen per a anar." (C3.2, bcn5, ref1)

No obstant això, un noi respon a aquesta falta de responsabilitat:

"Ja, per a mi és bé, perquè no som lliures, som aquí per a donar-nos suport i ajudar-nos, cal fer la cosa bé. Seguim capaç de, doncs, per a mi això em motiva, nosaltres volem fer, saps què hem de fer sense, sense girem, si cadascun fa el que vulgui, doncs, no fa falta venir en el centre." (C3.2, bcn5, ref.2)

Altres joves contraposen llibertat a presó posant com a exemple, el centre on viuen. Així, el centre és considerat una presó:

"Un està en muntanya com un presó, t'ho juro. (riures). T'adorms a les nou, si, nou et tanquen l'habitació com un... sí." (C3.2, bcn3, ref1)

"Però el més pitjor en aquest que està a Barcelona. Com un presó, la veritat." (C3.2, bcn3,ref1)

O bé un lloc amb una certa llibertat:

"És que centre d'acolliment no és com un CRAE saps? UN CRAE és més llibertat." (C3.2, bcn4, ref1)

No obstant això, uns altres indiquen que com no estan en la presó, són lliures:

"Ser lliure, jo crec que és una pregunta una mica complexa, perquè ser lliure, ser lliure, no sé en quin sentit et refereixes, perquè ser lliure, per exemple, no estàs en la presó és lliure, estàs treballant i vius bé no? no està en la presó... tu per exemple pots viure a Barcelona, és lliure no, perquè no és un presó no? i és com la llibertat no sé, com a lliure de treballar i de viure com els altres no? no estar en la presó.

D'acord, molt bé. Algú més vol dir una cosa de la qual és ser lliure? del que pensen que és ser lliure...

Estem lliures, sí, estem en llibertat, no estem a la presó". (C3.2, bcn5,ref1)

Per al grup de joves que no estan en el circuit de la DGAI, la llibertat ha estat sortir o escapar-se dels centres, més específicament del primer centre quan van entrar a Espanya, perquè s'han sentit com en la presó, principalment les noies.

"Jo quan estava en el centre. Perquè em van tractar molt malament, perquè jo estava en la monja. Ells tenien una norma que és molt difícil. No es pot tenir mòbil. Jo tenia hijab, mocador, i m'han llevat. No es pot sortir. He quedat un any a la casa, en el centre, en la cuina, en la cuina, en la cuina, i no volen fer-me un curs. Em deien: no tens papers. I jo treballo en la cuina. I no sortim. Sortim el dissabte i diumenge. Res més. Com...Com una presó ja." (C3.2, bcn6, ref1)

Han viscut algun període al carrer. Una vegada fora del centre, la llibertat es converteix a tenir una vida i aconseguir els objectius. S'aprecia una forta autoestima, especialment, per part d'una noia i un sentiment que per ells mateixos poden aconseguir els seus somnis. És maduresa en invocar el locus control intern, una maduresa que han anat desenvolupant a partir de les seves experiències en centres, però també al carrer:

"Sortir del centre.

Treballar....

Fer una vida.

O sigui que jo pugui treballar, puc tenir tot el que jo vulgui. Eh... puc.... Tot el que jo vulgui. No dependre ni d'un home." (C3.2, bcn7, ref1)

Finalment, sorgeixen respostes més elaborades, fruit d'una reflexió sobre la seva experiència; "Ser lliure? Per a mi és no tenir nacionalitat, en cap lloc. És viure on et toca i on et porta el vent. Això és ser lliure per a mi." (C3.2, bcn3, ref3) o de la projecció del seu futur, del que desitgen en les seves vides: "A mi m'espero, m'espero un dia que tinc els meus papers, soc a la meva casa, no casa d'urgent, a la meva casa, i veure la meva mare, és el que vull". (C3.2, bcn2, ref1).

C4. Emocional. Centre com a llar.

Els joves tenen sentiments i experiències ambivalents en els diferents centres; algunes vegades se senten com en una presó, unes altres, ben acollits.

"Hi ha moments bons i moments dolents, que poden passar aquí.

Hi ha educadors bons, també educadors dolents". (C4, bcn1, ref1)

Valoren el fet que no són al carrer i per aquest motiu, el centre serà sempre millor perquè els satisfà les necessitats bàsiques.

"El bo que hi ha aquí, és a dir que estàs aquí millor que si seràs al carrer.

Sí.

Per exemple, aquí pots dormir, tens un llit, menjar, roba, això. Però si estàs al carrer no tindrà na'." (C4, bcn1, ref1)

Quan en el centre han pogut establir bones relacions amb els seus companys, senten el centre com la seva casa.

"Jo crec que, per a triar un lloc i tot, crec que fa falta de, d'amics i tot. Llavors ara jo viu aquí que fa gairebé tres anys, no vull anar-me un altre lloc, perquè tinc amics aquí, tinc moltíssimes coses aquí. Jo surto aquí molt rar, si tinc una cita a Barcelona em vaig, doncs, el que haig de fer aquí i torno a la meva casa. I m'agrada aquí.

Clar, és com la teva casa no?

Sí, clar." (C4, bcn2, ref1)

Alguns nois que viuen en un centre d'acolliment idealitzen els pisos tutelats per la independència amb la qual es trobaran.

"Jo, a mi, no m'agrada el centre, igual. Jo vull viure aquí, a un pis, tranquil.

És a dir, que us agradaria més estar en un pis?

Sí.

Sí, aquí quan compleixes 18, tens un pis, et fas un formació i tens les coses bé i tot això Saps? en un pis de majors, amb tres nois, amb la teva habitació, entres quan vulguis, surts quan vulguis, ningú et controla, compres i t'aprens moltes coses més que en centre." (C3.2, bcn4, ref2)

No obstant això, els que ja viuen en aquests pisos tutelats estan contents, però no els consideren la seva casa.

"No sentim de casa, però estem bé, la veritat." (C4, bcn3, ref1)

Sigui en qualsevol de les tipologies de centre, els nois viuen la seva estada com una transició cap a la vida que anhelien, que és el motiu del seu procés migratori. Aquesta transició s'allarga molt més del que pensaven provocant sentiments d'enuig, difícils de gestionar:

"Bé, per a sentir-me aquí jo crec que, a vegades em sento millor, a vegades em sento malament. Perquè imagina't un tio que fa dos anys, fa tres anys aquí, que no té papers i tot, llavors jo em sentir... és, és, és veritat que va, que va ser nerviós o enfadat sempre, perquè hem vingut per a un motiu, per a poder ajudar família i tot. Llavors que tu, així, tres anys, sense tan, no té papers, ni treball ni res, llavors tu veus, la teva categoria, estan treballant, té papers, viatgen en país, tornen a en treball què vas sentir? a vegades és molt difícil d'entendre, a vegades és molt difícil d'entendre." (C4, bcn2, ref2)

Són conscients del paper que juguen els centres per al seu projecte de vida, encara que no estiguin bé en ells o tinguin dificultats d'adaptació.

"No estem en moment bé, però les coses milloraran.

Sí, milloraran, però si et mous, si quedes al carrer no et milloraran res. (C4, bcn1, ref2)

"Per exemple, per a mi entrar en centre és una mica difícil, de veritat que sí, és una mica difícil per a viure en centre em dona una mica de tristesa, és una mica difícil." (C4, bcn1, ref3).

C5. Relacions interpersonals amb els educadors

Els joves contenen que la relació que han arribat a establir amb educadors i educadores ha estat, en general, positiva. Encara que expliquen que *"hi ha educadors bons i també educadors dolents"* (c5, bcn1, ref2). Diferenciant-los els uns dels altres, contenen que *"amb els educadors bons ho passem bé, amb els dolents, ho passem malament"* (c5, bcn1, ref3).

Per als joves, els educadors "bons", tal com ells els defineixen, poden arribar a ser un referent, una figura d'autoritat estimada per ells, un suport que, en determinats moments actua *in loco parentis*. *"Com el seu pare saps? et tracta com el teu pare, saps? com un fill"* (c5, bcn1, ref3). D'altra banda, els educadors "dolents" són els que actuen des d'un lloc de poder i/o que no els importa el benestar dels joves. Els educadors dolents *"pensen com un policia, no com un educador"* (c5, bcn3, ref2); *"Per a mi, un educador dolent, és un educador que es creu que és més superior. (...) Es creu superior en pla, hauries de tenir por d'ell, no respecto, sinó por"* (c5, bcn3, ref2).

A continuació, tractarem de puntualitzar les característiques dels "bons" i "mals" educadors".

El bon educador és el que escolta, el que està disponible per a l'escolta. El bon educador és el *"que accepta la teva opinió"* (c5, bcn1, ref3). Per exemple, si hi ha algun problema, *"busquem Aisha i parlem"*. (c5, bcn3, ref3). D'altra banda, quan pensen en un educador dolent, descriuen a una persona que parla, però que no escolta:

"Una educadora en parlar, tu escoltes, però ella no t'escolta a tu, només parla per l'opinió, tu no pot parlar, només amb el 'sí, sí', tu no pot parlar, no pot dir la teva opinió" (c5, bcn1, ref3).

La sinceritat i el fet de dir la veritat és un altre factor molt valorat pels joves. Afirment que un bon educador és el que *"t'explica les coses bé i et digui la veritat, no et menteixi."* (c5, bcn1, ref3). En canvi, també descriuen educadors que acaben per perdre la seva confiança, per exemple, *"hi ha algun que et menteixi les coses i al final et trobes altres coses, no la que et va dir"* (c5, bcn1, ref3).

En aquest sentit, el respecte i la confiança esdevenen fonamentals. Per als joves, un bon educador és el que *"t'explica 'això és el que tens i has de fer', és a dir que ell té més temps aquí, que et pot aconseguir coses que tu no saps que són"* (c5, bcn1, ref3). Altres exemples de respecte i confiança són:

"Tenim una relació perfecta amb ells, soc molt content amb ells, parlo amb ells, broma amb ells i quan em diguis faci això, jo ho faig, deixar, jo ho deixo i ja està. Em respecten i jo respecta a ells." (c5, bcn5, ref3)

"Jo ho respecto i ell també em respecta. Si a mi em respecten, jo faré cas." (c5, bcn5, ref3)

No obstant això, quan no hi ha confiança, la relació que s'estableix és de poder, no d'autoritat autèntica, la qual cosa pot ser un factor de malestar per als joves.

"El treball d'educador és una mica complicat, perquè té una llibreta que té, si li expliques el teu problema a algun educador, llavors, tu penses que no dirà res i escriurà aquesta llibreta i tots els educadors tenen els teus secrets, tenen la teva informació. Per això, jo quan tinc un problema personal, llavors, millor si trobo un bon amic fora, explico el meu problema o al seu pare o a la seva mare. Però diu algun educador, ja està, tots els educadors saben que problema tens i que sentiment tens." (c5, bcn2, ref4)

"tinc por, tinc por, saps, que no confio, que no confio de ningú aquí, saps, que de tot val pels diners, saps, i tot acuseteta. Penses que et parlis amb l'educador així, com tinc confiança amb tu, va directament a baix a parlar amb el cap, 'mira que ha dit i tal'". (c5, bcn2, ref5)

Per als joves, un bon educador és, abans de res, una bona persona. *"Que sigui una persona exemplar, això per a mi és un bon educador"* (c5, bcn3, ref2). Quan pensen en un "bon educador", donen un exemple concret: *"Perquè l'Aisha, la veritat, perquè és molt bona persona"* (c5, bcn3, ref2). També és evident la importància de la idoneïtat de caràcter quan expliquen què no ha de fer un bon educador: *"Robar el diners dels nois. T'insulten, et peguen també"* (c5, bcn3, ref2).

Un bon educador és el que ajuda, el que cuida, el que està atent:

"Perquè, et cuida, la qual cosa vols t'ho porta, no el que vols, però et dona el que necessites" (c5, bcn3, ref2)

"L'ajuda molt, moltes coses ajuda'm. Perquè busquen recursos, em busquen unes altres coses... saps? tot." (c5, bcn4, ref1)

"M'ajuden en tot cosa que necessitem" (c5, bcn5, ref2)

També és el que està atent al que "fan malament", per a corregir i aconsellar als joves: *"Si fas algunes coses, algunes coses malament, et dona consells o t'ajuda."* (c5, bcn3, ref2).

El bon educador, a més d'ajudar davant la necessitat de recursos i informació, també representa un suport emocional als joves: *"Et pregunten com estàs cada dia quan venen i com et sents"* (c5, bcn3, ref2); *"En el nostre cas tenim referent, educador, si tenim una cosa dolenta o el que sentim i parla amb ells i ell també et motiva."* (c5, bcn5, ref1). Al contrari, un educador "dolent" no es preocupa per l'emocional, per la qual cosa porten en el cor, tal com defineix un dels joves: *"Venen aquí a treballar, no per a ajudar-te, només per a... És que no treballen amb, amb el teu cor"* (c5, bcn2, ref3).

Finalment, el bon educador, personifica la seva labor i deixa empremta en la vida dels joves: *"Un bon educador? Doncs, com l'Aisha..."* (c5, bcn3, ref2). *"Una educadora es deia Aida, que portava*

amb nosaltres dos anys, des que hem entrat aquí, fa dos mesos, crec, o tres, ha anat a treballar en un pis, crec. (...) Cada dia la veus i aquestes coses... ara la trobes a faltar..." (c5, bcn1, ref3).

C6. Relacions interpersonals amb companys

Els joves descriuen la relació de convivència que tenen amb els seus companys com la d'una família. *"Som com a germans" (c6, bcn1, ref1); "És com una família" (c6, bcn2, ref1); "Menges amb ells, jugues amb ells, com una família" (c6, bcn4, ref1).*

Expliquen que la relació que acaben establint amb els companys en el centre o pis és diferent de la que poden establir amb els companys d'institut, més que res, pel temps compartit. *"En l'institut et passes les hores amb els teus amics i ja està. Aquí et quedes tot el dia amb els xavals" (c6, bcn4, ref1).*

"Aquesta relació que volem en Mirabolà, no sempre creguem, som com a famílies en això àmbits, compartim tots, menjar, mengem junts, rentem les coses junts, tenim normes, la veritat." (c6, bcn5, ref1)

En general, afirmen que la convivència és bona: *"Hi ha bona relació entre nosaltres" (c6, bcn1, ref1).* I quan hi ha problemes entre ells, intenten solucionar-los, com ho farien en família. *"Ho soluciono ràpidament, no deixem el problema" (c6, bcn1, ref1).*

"Família amb nosaltres, però no et dic que tot gent que són bons, no tots gent que són dolents. Que n'hi ha bons o n'hi ha dolents, aquí o allà, qualsevol que n'hi ha, on vas, hi ha gent dolenta i gent bona. Que no vam venir aquí perfectament. Que la vida en el centre és molt dur, saps, però ja amb els meus amics i tal, ho passem super bé (riures)". (c6, bcn2, ref1)

En la relació entre ells s'evidencia un vincle profund: *"aquí som com a germans, com a amics, tot" (c6, bcn3, ref1);* i que, si es barallen, no és una cosa seriosa i definitiu, sinó com una baralla entre germans: *"Barallem, però bromes, saps" (c6, bcn3, ref1).*

"Per exemple, l'Hazis sempre li peguem i el mai... (riures). És el nostre germà petit, és a dir sempre li peguem, però amb afecte no? (Parlen entre ells i riuen.) No, estem amics." (c6, bcn3, ref1)

Expliquen que, tots són diferents, però que cal acceptar les diferències i aprendre a conviure amb elles:

"Cadascun té el seu caràcter. La seva característica, però volem que saben nosaltres estem junts, sempre cal tens un cap, saps. Nosaltres som aquí, però tots no iguals, n'hi ha diferents, diferència d'educació, cal aprendre a si "Ibrah no facis les coses dolentes, has d'anar a. Ibrah això no fas, has de fer així, així i així". Però no t'enfadis, per a demà no ho facis. Jo també el mateix. (...) El que passa en la convivència, perquè en la convivència passa tot, encara que vostè té parella a casa, un dia sí o sí es barallarà amb la teva parella, això sí o si no?" (c6, bcn5, ref1)

Conclusions

Escoltar la veu dels joves no acompanyats que s'allotgen en els diferents centres permet entendre la seva experiència i donar pistes sobre la millora d'aquests recursos perquè els espais mai són neutres, variant la seva confortabilitat i el seu sentiment de pertinença que pot produir seguretat versus inseguretat i la motivació per a romandre o fugir d'ell (Martínez Rivera,2020). En aquest sentit, s'aprecia com per a alguns joves, tots els centres són iguals i altres s'han

escapolit o la seva vida en ells és difícil. En aquesta circumstància, el fet de procedir d'altres cultures, amb unes maneres d'habitar diferents, pot ser un dels detonants.

Del discurs d'aquests joves sobre els centres es desprèn una vivència d'"ocupar" un espai, però no d'"habitar-lo", ja que no tenen possibilitats de presa de decisions sobre l'entorn, en paraules de Martínez Rivero (2020, p40): "establir recursos residencials en els quals no és possible que les persones que viuen allí tinguin una experiència personal d'habitar en el sentit ampli no seria adequat". Per a uns pocs, el centre és com "la seva casa" però per a la majoria, el centre és un lloc per a dormir, probablement perquè és concebut com un pas necessari per a arribar al seu objectiu de vida, una transició.

La narrativa d'aquests joves mostra una vivència i sentiment de no llibertat, d'estar privat de llibertat quan estan en un centre que el solen equiparar a una presó, provocant-los un malestar important. Probablement, no se senten lliures i tampoc tinguin la percepció de la llibertat que solament sorgeix, quan diferencien la llibertat de la presó.

En aquest context, les relacions amb educadors i companys cobren especial importància. L'educador que escolta, que ajuda, que diu la veritat, que conquista la seva confiança, que es preocupa pel seu benestar físic i emocional i que en determinats moments actua *in loco parentis* (Van Ragin, 1998) és descrit com un suport pels joves. La relació amb el "bon educador" i amb els companys –que assumeixen el paper de "la seva família"–, constitueix una xarxa de vincles que permet als joves sentir-se pertanyents al seu entorn i participants en la seva realitat.

D. CAPACITATS, PERCEPCIONS I EXPECTATIVES

En aquest apartat aprofundim en tres aspectes: les competències per al diàleg intercultural i interreligiós, les percepcions que s'expressen sobre els "MENA" i les expectatives de futur.

El primer apartat se centra en aquelles capacitats que aquests joves han desenvolupat i que són bàsiques per a promoure el diàleg intercultural i interreligiós. Concretament, es fa referència a les següents capacitats: competències emocionals davant la migració i el racisme; capacitat de contraargumentació davant el racisme, xenofòbia, islamofòbia, etc.; competències per al diàleg interreligiós i intercultural; competències comunicatives; capacitats per a la resolució de conflictes; i altres habilitats que manifesten tenir.

En el segon apartat, s'analitzen les percepcions que senten que la societat té sobre el concepte "MENA", especialment des dels mitjans de comunicació i xarxes socials.

Finalment, en el tercer apartat s'analitzen les expectatives que aquestes i aquests joves han forjat per al seu futur.

D1. Capacitats

Les i els joves participants han relatat bastants competències i habilitats que senten que tenen, especialment vinculades a professions on es visualitzen en el futur. Totes elles de baixa qualificació professional, ja que, tal com assenyala López-Reillo (2011) les creences declarades exerceixen una gran influència, contrària a la possibilitat que els joves proliferin en educació superior. Ells han vingut a treballar, sembla que és sinònim que no existeixen com a joves que necessiten educació bàsica. Es tracta d'un poder invisible que legitima tal com suggereix Bourdieu (1999) i determina els límits dins dels quals és possible percebre i pensar. Tant és així que no es permeten, ni tan sols, imaginar-se només estudiant o exercint alguna professió de major qualificació a les quals semblen estar cridats.

D'altra banda, també han manifestat tenir àmplies competències digitals, en les xarxes socials virtuals, així com la capacitat d'aprendre, que expressa aquest jove que resideix en un pis tutelat per la DGAI: *"Jo tinc capacitat d'aprenentatge (...) Jo aprenc molt ràpid, però molt ràpid"* (d1, bcn3, ref1).

Al mateix temps, les difícils vivències que aquestes i aquests joves han protagonitzat durant el seu viatge migratori i institucional, juntament amb les seves vivències d'acolliment, experiències multiculturals, però també de racisme, xenofòbia i/o islamofòbia, han estat un motor de desenvolupament competencial, que en moltes ocasions emergeixen en pura resiliència a situacions que superen la ficció. Aquestes competències, capacitats, habilitats, sensibilitats i destreses les hem agrupat en els següents sis grups competencials:

- Competències emocionals davant la migració i el racisme
- Capacitat de contraargumentació davant el racisme, xenofòbia, islamofòbia, etc.
- Competències per al diàleg interreligiós i intercultural
- Competències comunicatives
- Capacitats per a la resolució de conflictes
- Altres habilitats

A continuació, s'aprofundeix en aquests aspectes.

D1.1. Competències emocionals

Diversos estudis (Derluyn i Broekaert 2007; Groark, Sclare i Raval, 2011; Chavez-Baray, Lusk, i Sanchez, 2015) posen de manifest que davant les experiències traumàtiques de la migració és habitual patir estrès i altres desordenis psicològics. Davant aquesta situació molts joves desenvolupen competències de tipus emocional per a superar aquesta realitat. Sota la denominació de competències emocionals incloem les capacitats de superar el traumàtic de la migració, però també anteposar-se davant les mostres de racisme que els acompanyen durant les seves vivències migratòries, institucionals en el lloc d'acolliment, i en el seu dia a dia. És en altres paraules, afrontar el bany de realitat que suposa l'arribada al lloc que va generar unes expectatives que difícilment poden ser realitat.

En paraules d'un jove en un centre bàsic d'atenció social s'il·lustra aquest tipus de competència basat a superar el traumàtic del procés migratori i de les seves experiències vitals:

"Per exemple, de pensament, el meu pensament, deixar coses passar. Però és difícil, jo he pogut passar moltes coses, és difícil per a deixar passar. Experiències traumàtiques, coses emocionals, coses dures. Sí, el nostre passat. Jo també tinc coses molt dures en el meu passat... Tots no? Com quan era petit, penso coses, coses dures saps?, que passen per mi, moltes coses, ja està. Per exemple, era aquí fa dos anys i jo a Líbia estic en presó i era aquí en centro en Barcelona i la meua mare està morta, passen coses, molts, passen coses... dures." (d1.1, bcn1, ref1).

Aquest altre jove que es troba fora del circuit de la DGAIA supleix les seves necessitats emocionals i la solitud, a través de l'esport:

"Si jo tinc problemes o alguna cosa així doncs faré esport i després dormiré per a estar tranquil. Però aquí a Espanya no tinc a ningú per a comptar els meus problemes que tinc. Si tinc els problemes o una cosa així, doncs faré esport o dormiré..." (d1.1, bcn7, ref1).

La majoria dels joves assenyalen les emocions amb les quals lidien al llarg de les seves experiències anteriors i actuals, especialment els joves que es troben en pisos tutelats estan més pròxims a la vida adulta i senten terror per un futur incert. Lidiar amb aquestes emocions, forma part d'aquestes competències de caràcter afectiu:

"Sempre hi ha por. En totes les coses. No sé, sents por, és que veure que, que et pots, que et pots... que et pots perdre el teu futur, saps, dit d'alguna manera. Perquè mentre ets menor, doncs, diem que pots treballar i tal, però en fer la majoria d'edat és que et demanen un contracte d'un any, és que... D'on el trauràs, un contracte, no n'hi ha, cap persona et donarà un contracte. És que sona fàcil i a més tal com està la cosa, és el doble de difícil, saps. Ara estic buscant un contracte, no n'hi ha, cap persona et donarà un contracte de moment." (d1.1, bcn3, ref2).

Aquestes situacions de gran duresa emocional fan que alguns d'ells sentin haver canviat, desenvolupant noves capacitats, a manera de resiliència. Per exemple, aquest jove que es troba fora del circuit de la DGAIA comenta sentir-se més fort: *"Sí, jo quan penso que m'ha passat molts problemes i sempre quan... Que amb tot el que li ha passat se sent molt fort"* (d1.1, bcn6, ref1). I aquest altre jove també en la mateixa situació, relata la capacitat d'autonomia que ha desenvolupat per a fer front a tots els seus problemes: *"Jo sempre els meus problemes els soluciono jo"* (d1.1, bcn7, ref1).

Aquest jove que resideix en un centre d'acolliment l'expressa com a positivitat, assenyalant experiències negatives que li passen en el seu centre:

"Jo em quedo amb el bé. Perquè quan una persona et fa un bé, encara que et fa, no sé, alguna cosa mmmm et fa una cosa dolenta, però a tu et queda amb el bé que t'ha fet aquesta persona, aquesta és la meva idea. Per exemple, si la Male (educadora) un dia em fa, un dia m'ha fet una cosa, un bé, encara que un dia em fa una cosa dolenta, jo no consideraré aquesta cosa dolenta, jo em quedaré amb el bé que m'ha fet ahir, jo soc sempre així. Per això deia que és una pregunta una mica complicada, però ha passat per moments bons, com ha passat per moments dolents, però jo em quedo amb el positiu." (d1.1, bcn5, ref1).

Aquesta positivitat és especialment entre els joves que han aconseguit arribar a residir en un pis tutelat:

"Són coses que et fan fort, però pa', pa' molt temps, no només al moment. Se't queden gravades i ja se'n van amb tu i cada vegada que les penses, et creus, doncs, et creus fort... Fort, em refereixo, en pla, que pots avançar. La gent mai entendrà, saps, quan li expliques el que ha passat, la gent mai entendrà, ha de viure això per a... entendre. I les coses, la qual cosa ha passat molt malament, el que penses tu, t'ajuden que, t'ajuden que arribes i arribes més d'abans, saps, les coses que penses més, t'ajuden que millorar i tinguis bon futur i et quedes per aquí més d'abans, saps, per això. Això és el que penso jo." (d1.1, bcn3, ref4).

"Però és que hi ha, cal tenir plans, cal tenir plans, no és de "pam vaig fer-ho", sinó, doncs, cal tenir un pla A, B, C, D, doncs, si no et surt el primer, doncs, et surt el segon; i si no et surt el segon, el tercer; i si no el tercer, el quart, però cal anar intentant, saps.

Si no el quart, tornes al primer. El cinquè, el cinquè, doncs cal tenir un munt de sortides, saps, no només una, si no em surto d'aquí, doncs, em quedo embussat, no, no, cal tenir un munt. I no caure, no penses que ja no faràs aquestes coses, no puc, però sempre has d'intentar. Has de seguir, continuar somiant. Continuar intentant. Continuar intentant i somiant. I lluitant. Ja, si somies el podràs veure." (d1.1, bcn3, ref7).

Per exemple, aquest altre jove que resideix en un pis tutelat manifesta sentir-se més creatiu: *"Jo crec que és ser creatiu, suposo, perquè en ficar-te en una pastera i no saber si arribaràs o no, doncs, és molta creativitat no?, perquè, és ser creatiu, suposo" (d1.1, bcn3, ref1).* I aquest altre jove d'un centre bàsic d'atenció social, assenyala que quan se sent trist es concentra en les seves activitats acadèmiques: *"Jo quan sento que estic trist faig molts deures de matemàtica i ja està." (d1.1, bcn2, ref1).*

D'altra banda, els successos de discriminació als quals es veuen sotmesos, en alguns moments (pels quals tots confessen haver passat) i que tal com recull l'Informe sobre Evolució del Racisme a Espanya (Cea i Vallés, 2009) recauen més en persones de trets ètnics més visibles, van deixant la seva petjada no només en la seva autoestima (el rebuig que poden sentir dels altres pot fer que es menyspreï a si mateixos) sinó també en la seva iniciativa i receptivitat, encara que reforcen l'augment de la seva tolerància a la frustració gràcies, sens dubte, a la resiliència (entesa com la capacitat d'assumir amb flexibilitat situacions límit i recuperar-se davant elles) que la majoria posseeix i que els permet sobreposar-se davant aquests esdeveniments desestabilitzadors i continuar projectant-se en el futur (Lopez-Reillo, 2011).

Aquests joves manifesten haver patit reiterades mostres de racisme, xenofòbia o islamofòbia, tant en els seus itineraris migratoris i institucionals, com també en les seves vivències residint a Barcelona. Davant aquestes desagradables situacions, els joves manifesten ignorar-ho com a recurs, a pesar que pugui afectar-los a nivell emocional. Per exemple, aquest jove que resideix en un equip bàsic d'atenció social s'expressa de la següent manera:

"Jo, pot ser que algú que no sap la teva història, no val la pena escoltar-li, que et diuen moro o et diu negre o una cosa així. Jo, per a mi, no val ni pena, no, jo no faig cas a ningú. Perquè jo jugo el

futbol, cadascun sap qui està en futbol, llavors escolto insults i tot, però, a mi no val res. Jo només el meu futbol i torno a la meva casa i ja està, perquè no saben la meva història, no saben qui soc. Llavors, m'està tractant com algun, així, a mi no em, no em val res. Perquè jo sé que no són bé de cap, perquè no poden agafar completament algú per a comparar el seu color o la seva identitat, no, així no val." (d1.1, bcn2, ref3)

Aquests altres joves que resideixen en un pis tutelat, veuen la necessitat de millorar la situació, especialment quan senten que els falten el respecte, encara que veuen difícil aconseguir-lo amb algunes persones: *"És que depèn de quin cas. Per exemple, hi ha gent que és molt tancada i, doncs, pa' que s'obrin necessiten un psicòleg o així, saps"* (d1.2, bcn3, ref1).

"Bo a mi la veritat, a mi la veritat, que no, mentre ningú falti de respecte, no tinc cap problema, pots pensar com tu vulguis. Jo puc intentar, doncs, fer-te entendre, és el que puc fer, però per a veure't el cap, no soc ningú saps. No he estudiat d'això pa', pa', pa' que aconsegueixi veure't el cap. Intento fer el que pugui, doncs, pa' que la gent arribar a entendre que pa' immigrar no vinc aquí per robar-te, sinó per buscar-me una vida i vinc pels meus motius, que no tens necessitats de saber-ho i ja està, aquí jo no vinc a robar a ningú, ni a treure-li el treball a ningú, saps, i és així i el que el pugui entendre, doncs, que ho entengui i el que no també, saps... és que..." (d1.1, bcn3, ref6).

D1.2 Contraargumentació

Aquests joves durant el seu procés migratori i també en l'acolliment reben diferents mostres de racisme, xenofòbia o islamofòbia. Diversos estudis (López Bargados, Lundsteen, i Solé, 2016; Mayoral, Molina i Samper, 2012) mostren com el camp educatiu és una de les àrees on més discriminació s'enfronten als estudiants musulmans. A més, en diversos països europeus, els joves estan subjectes a especial atenció als programes de detecció de radicalització (amb PREVENT al Regne Unit o PRODERRA a Catalunya) que, segons diversos estudis i informes (Bonet, 2011; Kundnani, 2009) poden tenir efectes contraproductius, en la mesura en que poden estigmatitzar als joves musulmans i allunyar-los d'institucions que, per contra, haurien de contribuir al seu sentit de pertinença i la seva integració social per a permetre'ls construir una identitat on la seva pertinença religiosa sigui compatible amb els valors democràtics de les societats europees. Davant aquesta situació, les i els joves desenvolupen unes certes competències per a afrontar la situació. Encara que aquest tipus de competències només s'han evidenciat entre els joves que resideixen dins del circuit de la DGAIA. Majoritàriament, relaten el control emocional com hem vist en l'apartat anterior, ignorant les mostres de discriminació:

"A veure, per exemple, si em diuen moro, no responc, ho deixo aquí i em vaig. Deixar-ho, deixar-ho (...) Diguin aquestes coses perquè et posin nerviós, però no em poso nerviós, que diguin el que vulguin, però no em posin nerviós". (d1.2, bcn1, ref1)

A més, aquests joves reben nombrosos missatges de radicalització, especialment des de xarxes socials virtuals. Depenent del desenvolupament de competències crítiques enfront d'aquests missatges (GCTF, 2014), i fent-los conscients d'ells (Radicalisation Awareness Network, 2019) i entrenant-los per a qüestionar uns certs discursos (National Coordinator for Counterterrorism (NCTb), 2010), amb una lògica de contraargumentació (De la Cort, 2016). Són habilitats de refutar arguments davant tals discriminacions, a manera d'afirmacions o rèpliques. Aquest jove que resideix en un centre d'atenció social l'exemplifica de la següent forma:

"Jo abans viu a Barcelona, a la Sagrera i estudi en un col·legi aquí, en Maragall. Hi ha nois saps? En Maragall no hi ha molt de marroquí, saps?, no saben moltes coses. Una vegada em diuen

moro, normal, moro té, normal, i dic i diuen "perdona, perdón, hermano, lo siento" i ja està." (d1.2, bcn1, ref1)

Aquests altres joves que resideixen en un pis tutelat practiquen la contraargumentació encara que són conscients que no sempre és possible: *"És que depèn de quin cas. Per exemple, hi ha gent que és molt tancada (...) Però hi ha gent que sí que et pot entendre"* (d1.2, bcn3, ref1). *"Poden fer el que vulguin, jo, doncs, intento fer-li entendre als que pugui i als quals no, doncs... no tinc res a fer"* (d1.2, bcn3, ref2). I fins i tot ens relaten una anècdota sobre aquest tema:

"Bé, doncs, va venir el seu germà, el seu germà... hem començat a parlar i tal, em va dir, bo començo així ehh "que sou els moros no sé què" "que sou els moros no sé quants", i jo vaig intentar explicar-li, però és una persona que és molt, molt difícil d'obrir. Jo no puc, perquè al final li vaig dir, "saps què pots pensar com et dona la gana, però mentre no faltis respecte a mi, pots pensar com et dona la gana, saps" perquè ell no va arribar a entendre això i continuava parlant. Jo m'aixequi, i jo en aixecar-me, em va llençar la cadira, bo, algun contacte directe, però no tant, i va anar així". (d1.2, bcn3, ref1).

D1.3 Diàleg interreligiós i intercultural

El Llibre blanc sobre el diàleg intercultural proposat per la Unió Europea (Decisió núm. 1983/2006 / CE del Parlament Europeu i del Consell de 18 de desembre de 2006) defineix el diàleg com un procés que implica l'intercanvi respectuós i obert de punts de vista, entre individus i grups de diferents orígens ètnics i amb diferents llegats culturals, religiosos i lingüístics, basats en l'enteniment i el respecte mutus. Les competències per al diàleg intercultural i interreligiós són àmplies i complexes, però poden resumir-se en tres grans blocs: cognitiu, afectiu i comportamental.

Tal com s'ha evidenciat en altres recerques (Sanhueza et al, 2012; Vilà, 2006 i 2008) l'experiència migratòria ofereix a les i els joves una gran oportunitat de desenvolupament de la consciència de la diversitat cultural. Aquesta competència de naturalesa cognitiva s'expressa per part d'alguns dels joves participants. Encara que la seva manera d'entendre la convivència intercultural està molt més prop de l'assimilacionisme que de la interculturalitat. Aquests nois que resideixen en un centre d'acolliment defineixen la necessitat d'adaptació a la cultura d'acolliment, encara que evidenciant la consciència davant aquesta diversitat cultural i religiosa present en el seu context:

"Per exemple, els nois del Marroc tenen la seva cultura i jo també tinc la meva cultura no?, però és alguna cosa d'acostumar. I, per exemple, hi ha coses que es fan aquí, que al meu país no es fan; hi ha coses, també, que es fan al meu país que aquí no es fan, és com, saps, hem d'acostumar-nos no?, és el tema d'acostumar, i perquè una persona s'acostuma, no és com un dia o demà, avui, demà, no és que necessitem temps, perquè és això." (d1.3, bcn5, ref2)

"La diferent és la cultura. Per a mi la diferent és la cultura, però bo i, per exemple, és a dir, soc com un ésser humà, tinc actitud personal i tu, tu tens actitud personal. I soc del Senegal, la persona que viuen al Senegal i les persones que viuen a Espanya, és poc diferent. I quan venim fins aquí també, nosaltres deixem en nosaltres, adoptem com funciona aquí, a Espanya. En nosaltres també fem el mateix, per a ajuntar amb ells, perquè estàvem aquí, no estem al Senegal i tu tens el teu dret, el Senegal té el seu dret, cal acceptar que això, les coses com són." (d1.3, bcn5, ref4)

Les i els joves participants són majoritàriament musulmans i encara que bona part reconeixen relacionar-se en entorns majoritàriament musulmans, conviuen amb joves de diferents creences

i no creences en diferents entorns. Aquesta diversitat religiosa potència en alguns casos el desenvolupament de competències per al diàleg interreligiós i intercultural. Per exemple, aquest noi que resideix en un centre bàsic d'atenció social on majoritàriament viuen nois marroquins, expressa com entre les seves amistats la diversitat religiosa i no religiosa conviu, i fins i tot es potencia la lectura de diferents textos sagrats, promovent el coneixement de part de la diversitat religiosa, sent aquesta una dimensió cognitiva important dins d'aquesta mena de competències:

"A mi sí, a mi si m'agrada bastant, m'agrada canviar d'opinions, perquè jo tinc molts amics que no són musulmans ni cristians, llavors, quan hi ha hora de resar, si estem quedant, si jo dic "bueno, nois torno a casa per a resar", em diuen, llavors algun que diu, llavors jo li aconsello sempre que miren l'Alcorà, o miren la Bíblia, que practica alguna cosa, que sigui musulmana, que sigui cristiana, no passa res, cal practicar una cosa i ja està." (d1.3, bcn2, ref1)

Aquest jove que està fora del circuit de la DGAIA expressa de la següent forma, com en les seves relacions d'amistat existeix la curiositat i l'intercanvi d'informació sobre aspectes religiosos, denotant de nou aquesta competència a nivell cognitiu:

"I ells també volen saber la meua religió. Perquè molts amics que em pregunten doncs que jo... els conec de cuina, doncs en ramadà que jo no puc menjar i ells mengen i em pregunten moltes coses, moltes preguntes, de quines coses no pots menjar... així." (d1.3, bcn7, ref1)

La competència per al diàleg interreligiós i intercultural que més es repeteix entre els comentaris dels joves, és el respecte cap a la diversitat religiosa i cultural, aspecte fonamental per a promoure la convivència dins d'una lògica de cultura de pau. Així ho expressa aquest jove que viu en un centre d'acolliment:

"Ningú és superior a ningú, som iguals, som éssers humans no?, si tu, jo mai faltaré el respecte a una persona que em respecta, mai, mai, mai, mai. El problema de, no només d'Espanya, però del món, és el respecte. Si ens respectem entre nosaltres, doncs, viurem bé, i que evitem això la convivència perquè això no fa bé, no arribes a la convivència no? Si hi ha respecte en la convivència, jo crec que això és el més important, el respecte, sobretot el respecte. El que t'han dit els meus companys, el respecte, el respecte, perquè creiem ja està." (d1.3, bcn5, ref3)

Aquest altre jove que resideix en un centre d'acolliment, l'expressa de la següent manera, valorant la necessitat de relacionar-se amb persones de diferents religions des de la lògica del respecte:

"Cal respectar a tot i ja està. Jo sí, jo crec que com el tema de no fer amistat amb una altra persona que no és musulmà, és creure que és com una mica, no sé com dir, alguna cosa racisme, no sé què és, jo crec que no és una, no està bé vist no?, que una persona sigui musulmà... Jo respecto la religió de cadascun i ja està. L'amistat és l'amistat. La religió és una altra cosa." (d1.3, bcn5, ref1)

Tal com s'ha evidenciat en altres recerques (Vilà, 2008) l'amistat és un motor molt motivador per al desenvolupament de competències interculturals. En aquest sentit, aquest jove que es troba fora del circuit de la DGAIA l'expressa de manera clara i nítida: *"Ells també volen... jo vull conèixer ells, i ells també volen conèixer. Perquè jo també vull fer amics i ells també"* (d1.3, bcn7, ref2).

D1.4 Competències comunicatives

Totes valoren l'aprenentatge d'idiomes presents en la comunitat d'acolliment. I a més, molts d'ells dominen diversos idiomes del seu lloc d'origen. Amb el bagatge de la migració i les seves

relacions personals la majoria han desenvolupat a més de competències interculturals, també competències comunicatives (Vilà, 2010). El concepte de competència comunicativa va sorgir de Habermas i la crítica de Hymes cap a la perspectiva chomskiana (Byram, 1997), posant en relleu la importància de l'adquisició d'habilitats, més enllà de les lingüístiques. Distingint així entre la competència lingüística que es basa a saber produir missatges gramaticalment correctes; per a arribar a la competència comunicativa que implica considerar la percepció de la realitat que té la persona interlocutora, així com les relacions socials entre les persones parlants, o l'expressió i percepció de la pròpia autenticitat o sinceritat (Young, 1996).

Segons Llobera (2000) el terme competència comunicativa sorgeix d'una tradició sobretot etnològica i filosòfica que aborda l'estudi de la llengua en el seu ús, i no com a sistema descontextualitzat. D'aquesta manera, s'expressa aquest jove que resideix en un equip bàsic d'atenció social on conviuen majoritàriament nois del Marroc com a origen:

"Bé, a sí que m'agrada aprendre un, un idioma, m'agrada bastant practicar-lo amb el meu grup, només amb amics i tot, perquè t'ajuden a aprendre moltíssim ràpidament. Llavors si tu fas col·le, estudies i vinc a casa i parlo un altre idioma mai practicarà el que estic estudiant, llavors cal practicar bastant. Ara que jo, el meu nivell de castellà jo sé que no està malament, llavors amb els meus amics practico més català que ara castellà. Perquè no, al principi no volia aprendre català, perquè vaig estar anys aquí sense aprendre cap paraula de català." (d1.4, bcn2, ref1)

Reconeix la importància dels aspectes comunicatius, però a més afegeix la importància de practicar-ho contextualment amb altres joves autòctons que tinguin relació d'amistat, fora de l'entorn de la seva residència on majoritàriament es parla en àrab. En aquest mateix context, altres joves indiquen la importància de demanar ajuda i donar-se suport en xarxa, a partir d'altres joves que ja han passat per la mateixa experiència i tenen bagatge, experiència i competències comunicatives: *"... moltíssima persona que han viscut aquí, de deu anys, de vint anys, sempre quan veig aquest tio que parlem mateix idioma, pregunto i aquest tio, com ha fet per a aconseguir papers, o com, com és el camí per a aconseguir nacionalitat i tot. Sempre el faig així" (d1, bcn2, ref3).*

"Imagina't el que ha passat d'abans de nosaltres, llavors, si no parlem, llavors, jo puc equivocar-me, llavors, si tinc un tio fora i explico el meu problema i que aquest tio ha passat en centre com jo, que em, bo, està seguint aquest camí, està malament, no ha de fer així, cal continuar així, cal continuar així, jo crec que tot món sortirà en centre amb un bo futur. Llavors, si tu no tens un tio així que et dona un consell, que parla el mateix idioma que tu, és molt difícil, perquè jo puc cometre moltes coses, perquè soc nou, no entenc l'idioma bé i tot, llavors si tens un tio que et dona consell, ha passat en centre i sap en quin centre, llavors aquest t'ajudarà de saber, de donar-te molt ràpid possible." (d1.4, bcn2, ref2).

D1.5 Resolució de conflictes

Els conflictes són inherents a la convivència humana (Del camp, 2003). I les i els joves, majoritàriament han après a lidar amb ell de manera autònoma i individual: *"No demano ajuda a ningú" (d1.5, bcn2, ref1); "Si puc jo sol ho busco, però sinó amb altres persones" (d1.5, bcn3, ref2).* No obstant això, alguns manifesten tenir persones amb les quals poder compartir i buscar suport per a la resolució de conflictes:

"Bo jo explico els meus problemes a un tio només, que és el meu millor amic, i ja sé sí aquest tio té una bona idea que em dona, una bona idea d'intercanvi, saps. A vegades si tu tens problemes i explicaràs a aquest tio, aquest tio al final no sabrà on està, on està el teu cap, ell no sabrà on

agafar i on... llavors, millor, jo tinc només una persona quan tinc problema, el crido " escolta tio tinc aquest problema" que idees té en tot, llavors intercanvi, al final si mires la seva idea i mires la meua idea, qui va millor, què solucionarà, a mi m'agrada així. Però un tio que té problema i explicarà a aquest, a aquest, a aquest, al final té moltíssima idea, llavors no sabrà que agafa i que deixarà." (d1.5, bcn2, ref2)

Sovint, identifiquen persones diferents, en funció de la naturalesa del conflicte: *"Depèn del problema. Si és una cosa personal, amb la meua família, perquè les coses de la família s'arreglen en la família i si és una cosa del centre, doncs, parlar amb els educadors i ja està" (d1.5, bcn5, ref1).*

D'acord amb Ting-Tomey i Oetzel (2001) el conflicte intercultural és la incompatibilitat percebuda o real de valors, expectatives, processos i resultats entre dos o més parts provinents de cultural diferents, sobre temes substantius. Els factors detonants d'aquesta classe de conflicte es troben en l'etnocentrisme, estereotips i en els malentesos en la comunicació. Davant aquesta situació, un jove que resideix en un pis tutelat per la DGAIA, identifica tenir competències per a la resolució de conflictes apel·lant a la importància del bé comú o de la comunitat:

"Home, al final si és pel bé comú no?, és buscar el bé comú, no és, jo no buscaré pel meu bé, però també haig de pensar en el teu, saps. Perquè, és que la veritat de moment mai hi ha hagut problemes, per això no sé com actuar. Però suposo que és pel bé comú, que és el que cal pensar." (d1.5, bcn3, ref1)

Residir en un pis tutelat, on hi ha una gran autonomia per part de les i els joves, denota també el desenvolupament d'unes certes competències relacionades amb la resolució de conflictes. Aspecte que no s'ha pogut evidenciar, per exemple, en cap de les intervencions de les i els joves que es troben fora del circuit de la DGAIA.

D2. Percepcions

En aquest apartat, s'analitzen les percepcions que senten que la societat té sobre el concepte "MENA", especialment des dels mitjans de comunicació i xarxes socials. També s'analitzen les percepcions que les i els joves tenen sobre les diferències culturals entre els seus llocs d'origen i Catalunya o Espanya.

D2.1 Racisme i llenguatge: "moro", "mena", "negre", "morube"...

Les i els joves són conscients del racisme que impera en la societat d'acolliment, i que, a través del llenguatge, tot i que no només a través d'aquest, es manifesta explícitament aquest fenomen. Aquest jove que viu en un pis tutelat per la DGAIA el relata amb contundència: *"Tothom és racista a Espanya, tota la gent és racista. No, tots no, però...Però la gran majoria" (d2.1, bcn3, ref1).* Aquests altres joves que resideixen en dos equips bàsics d'atenció social diferents s'expressen de la següent manera:

"Ells pensen, hi ha gent que pensa que tots som iguals, tots roben, tots...Si, per exemple, hi ha molta gent que diu que fills del centre tots són lladres, no sé què no sé quants, però hi ha moltes persones aquí al centre, simpàtics i moltes coses així...hi ha molts nois bons, no n'hi ha només dolents. Hi ha alguns...Jo no dic que tots som bons, n'hi ha dolent i n'hi ha bons (...) Com de nois de centre d'això, tota la gent pensa que nois del centre són lladres." (d2, bcn1, ref1).

"Jo, pot ser que algú que no sap la teva història, no val la pena escoltar-li, que et diuen moro o et diu negre o una cosa així. Jo, per a mi, no val ni pena, no, jo no faig cas a ningú. Perquè jo jugo el futbol, cadascun sap qui està en futbol, llavors sent insults i tot, però, a mi no val res. Jo només el meu futbol i torno a la meva casa i ja està, perquè no saben la meva història, no saben qui soc. Llavors, m'està tractant com algun, així, a mi no em, no em val res. Perquè jo sé que no són bé de cap, perquè no poden agafar completament algú per a comparar el seu color o la seva identitat, no, així no val". (d2, bcn2, ref1)

Aquesta noia que es troba fora del circuit de la DGAIA també ofereix un testimoni d'altres formes de racisme:

"I jo estava fent classes en PFI, anava a fer el segon any, perquè primer era de cuina, segon de cambrera. I anava a treure l'ESO i tot. Però no ho vaig acabar perquè el meu professor. O sigui, a mi i a les meves amigues, que som les tres mores de classe, ens posava a l'aigüera sempre. Llavors cada dia, ens hem tirat un mes en l'aigüera. A tothom ensenyant-li com es fa el cafè, com es fan les torrades, tal qual, i a nosaltres en l'aigüera des que entrem, des de les 8 del matí fins a les 12 i mitja. Llavors i jo vaig sortir." (d2, bcn7, ref1)

Entre els resultats de la recerca de Lopez-Reillo (2011) es produeix una sorprenent regularitat a considerar-los com a persones malintencionades, rebels i conflictives. En aquest sentit, també Human Rights (2007, p.16) assenyala que "en les entrevistes amb les autoritats canàries, inclosos representants dels serveis de protecció del menor, van estereotipar sistemàticament als nens, dividint-los en categories positives i negatives una vegada sota tutela. Els nens marroquins eren qualificats de difícils, problemàtics, que no volen ni treballar ni estudiar, que no accepten al personal femení i que només estan interessats a buscar-se la vida". Bàsicament, les i els joves participants de la nostra recerca identifiquen que sota denominacions com a "MENA" o "MORO" es nodreixen imatges estereotipades que els criminalitza. Aquest jove que resideix en un altre equip bàsic d'atenció social l'expressa amb claredat:

"Que aquí la gent hi ha estereotips, que diuen tots els marroquins roben, però això no és veritat, cadascun com és. Almenys espanyols roben, tots som persones, i cadascun com es pensa, com es fa les seves coses, saps. Tothom roba, tothom, no només els moros, no només els negres, tothom roba. Són estereotips, diuen que roben, cadascun veu el que li dona la gana." (d2, bcn2, ref1)

També són conscients del paper que juguen els mitjans de comunicació a mantenir aquests estereotips i el racisme que suposa, especialment, en algunes xarxes socials. Aquest altre jove en un equip bàsic d'atenció social l'expressa amb les seves paraules:

"Perquè si veuen un vídeo en el YouTube, en el Facebook, doncs, es pensa que els marroquins som tots iguals. Per exemple, com es diu, la gent gran hi ha com, abans jo he vist un vídeo en YouTube que un marroquí ha robat una cadena, com es diu... Com saben que és marroquí?, com saben que aquest noi és marroquí? Com tu saps?, hi ha moltes persones, hi ha espanyols que també roben, tothom com tu coneixes aquest noi marroquí?, no dius aquesta, que són ximpleries." (d2, bcn1, ref1)

Un jove que viu en un pis tutelat a més expressa com la impunitat que suposen els entorns virtuals, així com la falta de contacte i coneixement directe entre les persones, afavoreixen si cap, encara més, la proliferació d'expressions racistes cap a aquests joves:

"En les xarxes socials, doncs sí que pateixes racisme, però en sortir al carrer, depèn que lloc ja no, saps. Perquè... és que no sé com explicar-ho. Però xarxes socials, quan una persona està darrere d'una pantalla, pot fer el que vol, per què, perquè està darrere d'una pantalla i no està en contacte directe amb la persona. Però quan estàs fora, ja no tant saps." (d2.1, bcn3, ref1)

En general hi ha opinions variades sobre l'ús d'aquests termes, per exemple, aquest jove que resideix en un pis tutelat, manifesta que accepta que li denominin així si percep respecte:

"La veritat que la paraula de moro, parlo de mi ehh, no sé què opinen els meus companys, però parlo de mi, a mi la paraula de moro o de MENA no em molesta, mentre no hi hagi faltes de respecte a mi." (d2, bcn3, ref1)

Encara que majoritàriament hi ha un clar rebuig cap a aquesta mena de llenguatge, tal com expressa aquest jove que resideix en un centre d'acolliment: *"A mi no m'agrada aquesta paraula, perquè tinc un nom. La meva família em crida pel meu nom; ha passat moltes coses, aquest nom, té una persona"* (d2, bcn4, ref1).

Aquestes persones a les quals es denomina MENA no es reconeixen com a tal. Molts dels informants no havien escoltat mai aquesta denominació i, molt menys, referida a si mateixos. La paraula que més han escoltat i que reben des de diferents contextos i mitjans, és "moro". Sorprenentment, molts d'ells mai han sentit la paraula "mena", tal com explica un jove que resideix en un altre centre d'acolliment: *"Jo no sé què és MENA, és la primera vegada jo que sento aquesta paraula"* (d2, bcn5, ref1). Segons relaten, aquest terme és més comú a Melilla que a Barcelona, tal com expressa aquest jove que es troba fora del circuit de la DGAIA: *"A Melilla s'utilitza molt. Aquí mai"* (d2, bcn6, ref1). Altres denominacions que han sofert són "negre" i "morube". Tal com relata aquesta altra noia fora del circuit de la DGAIA:

"Sí també a Melilla és molt comú, diuen MENAS, però és molt comuna també, en pla un que és del Marroc ens criden morubes. En pla, moro de camp." (d2, bcn7, ref1)

Coincidim amb la recerca de Lopez-Reillo (2011) que aquests joves se senten menors acollits en un centre, la població els veu com els nois que van venir en la pastera.

D2.2 Lloc d'origen i acolliment

Les i els joves veuen sengles diferències entre la vida en els seus llocs d'origen i la del lloc d'acolliment. Bàsicament, tots coincideixen que la seva vida és millor a Barcelona. Gran part de les diferències que identifiquen tenen a veure amb l'edat permesa per a treballar. Tal com expressen aquests joves que resideixen en un equip bàsic d'atenció social i un pis tutelat per la DGAIA, respectivament:

"Jo al Marroc treballo quan tinc 8 anys i encara es continuen treballant. Hi ha nois pobres saps? jo no parlo del rei, jo parlo de com jo viure." (d3, bcn1, ref1)

"Al Marroc un nen de dotze anys, tretze, ja s'està treballant, aquí, això aquí és impossible, és... mira jo estic, ara, bo ara mateix estic intentant buscar treball i és, és difícil, sent menor és difícil i també els joves tampoc volen treballar, saps, no només no hi ha, no hi ha ofertes, sinó que tampoc volen treballar, saps." (d3, bcn3, ref1)

En el fons aquestes diferències es relacionen directament amb les seves expectatives de futur, tal com expressa de manera clara aquest jove que actualment es troba fora del circuit de la DGAIA:

"És que, si venen aquí, després trobarà un futur, però al Marroc és patir, patir per res. Perquè al Marroc t'estudiaràs fins que mors, però res, no et trobaràs res." (d3, bcn6, ref1)

Encara que alguns també identifiquen diferències de tipus més ampli, relacionat amb aspectes culturals, tal com expressa aquest jove que resideix en un centre d'acolliment:

"La diferent és la cultura. Per a mi la diferent és la cultura, però bo i, per exemple, és a dir, soc com un ésser humà, tinc actitud personal i tu, tu tens actitud personal. I soc del Senegal, la persona que viuen al Senegal i les persones que viuen a Espanya, és poc diferent. I quan venim fins aquí també, nosaltres deixem en nosaltres, adoptem com funciona aquí, a Espanya. En nosaltres també fem el mateix, per a ajuntar amb ells, perquè estàvem aquí, no estem al Senegal i tu tens els teus drets, el Senegal té el seu dret, cal acceptar que això, les coses com són." (d3, bcn5, ref1)

Des d'aquestes paraules es desprenen també diferències quant a llibertats. Les i els joves es troben amb nous espais de llibertat que resignifiquen la migració amb noves possibilitats per a imaginar-se a si mateixos i al seu propi futur. Comencen a sorgir altres aspiracions: estudiar, gaudir de la vida, viatjar, divertir-se, convertir-se en un jo diferent. Aquest espai de llibertat que troben els joves sorgeix només de l'experiència de la migració, sinó també, de manera important, de les polítiques neoliberals d'autogovern. Aquests models de polítiques preveuen una transició senzilla cap a la independència i col·loquen la responsabilitat en els individus. Demanen als joves que planifiquin estratègicament el seu futur i que es converteixin en "bons migrants", és a dir, que es converteixin en adults treballadors i autosuficients. No obstant això, tal com assenyala Meloni (2019) fallen significativament a brindar el suport adequat i la guia moral que els joves necessiten en una etapa tan delicada de la vida, per a poder reorientar les seves eleccions.

En aquest sentit, s'identifiquen també diferències de gènere, com les que expressa aquest jove que resideix en un pis tutelat per la DGAIA: *"Al Marroc.... una dona té 80 anys no pot sortir al carrer, però aquí..."* (d3, bcn3, ref1). Les noies que es troben fora del circuit de la DGAIA són les que amb més determinació identifiquen diferències de llibertat entre els seus contextos d'origen i el d'acolliment: *"Tinc la llibertat de poder estudiar, puc fer moltes coses i moltes coses que puc fer. Abans no, ara sí"* (d3, bcn7, ref2).

També argumenten aspectes que tenen a veure amb la seva llibertat i el sentiment de seguretat, com expressa aquesta altra noia que es troba fora del circuit de la DGAIA:

"També, d'altra banda, és...com ho dic jo... quan arribes aquí és llibertat. O sigui aquí, no dic al Marroc sencer, però on viu jo és un... és una ciutat molt perillosa. O sigui jo de petita, no podia sortir a jugar amb els nens petits, no podia anar a comprar sola, moltes coses. És a dir, allí et poden portar, et poden violar, etcètera, etcètera saps?" (d3, bcn7, ref1).

D3. Expectatives

En aquest tercer apartat s'analitzen les expectatives que aquestes i aquests joves han forjat per al seu futur. Entre les seves narracions, es desprèn una mescla de brutal realisme amb aspectes d'imaginària idealització.

Les expectatives de futur i la llibertat de l'adulthood són sovint un horitzó d'"imaginació ètica": un espai on els individus imaginin relacions noves amb ells mateixos i amb els altres (Moore 2013; Liberatore 2016). Tal com assenyala Meloni (2019), és un horitzó canviant, intrínsecament carregat de tensions, on els joves s'involucren amb el món dins dels límits de les seves circumstàncies.

Des d'aquesta perspectiva les i els joves participants, d'una banda, tenen el futur ideal de ser adults amb treball, família i benestar, podent ajudar a les seves famílies als seus països d'origen. Un jove resident en un centre d'acolliment l'expressa amb claredat: *"Jo amb un treball, amb un*

treball, amb una casa, la meua casa, em porto la meua família aquí, i ja està. I faig la meua família també" (d5, bcn4, ref2). També ho expressen altres joves que actualment estan fora del circuit de la DGAIA: "Tant de bo, i vull tenir els meus papers, treball, la meua parella al costat... tot" (d5, bcn7, ref3); "Que treballar, tenir la seva casa i poder ajudar als seus pares" (d5, bcn7, ref1). Encara que són conscients que per a aconseguir els seus objectius han de seguir els itineraris acadèmics que se'ls proposa des dels recursos en els quals es troben. Aquests joves vinculats a un servei bàsic d'atenció social l'expressen d'aquesta manera: "Ara l'important és que hem d'estudiar molt, hem de treure'ns el nostre curs saps?, perquè pots trobar treball i sortir cap endavant, saps?" (d5, bcn1, ref3).

"És a dir, tens alguns anys, és a dir, per exemple, aquí, has d'aprofitar-los, estudiar, perquè t'ajudaran abans, quan acabes de tot, per a trobar... Per exemple, aquí tens que estudiar i aquestes coses, si ho fas bé al final et trobaràs un treball i podràs cobrar i viure tranquil com tothom, però si no..." (d5, bcn1, ref2)

Però, d'altra banda, són conscients de les clares dificultats de forjar-se un futur amb l'actual llei d'estrangeria. Aquests joves residents en un equip bàsic d'atenció social i en un centre d'acolliment, respectivament, l'expressen amb gran claredat:

"El problema és llei. És molt difícil, la llei, el paper, entrar en centre, per a estudiar, necessites contracte per a canviar papals, som estudiants, no poden treballar, ara ells necessiten contracte, és molt difícil. Tu no pots aconseguir una feina quan no tens, no tens la teua família, no tens res, hi ha gent que pagar diners per a treballar... Milers d'euros per a treballar..." (d5, bcn1, ref4)

"És més difícil, cada any va canviant les normatives, el posen més difícil, si no tens contracte, no pots canviar els papers, la gent surt amb 18 anys què farà?, volen baixar a veure a la seva família, vol treballar, vol trobar la seva vida. I sense els papers, aquí, al carrer. Molt difícil (...) I encara està passant, per exemple, jo tinc papers en un any i em falta poc per a 18 anys, sortiré amb els papers, sense treball, on trobaré aquest treball?" (d5, bcn4, ref1)

Aquesta situació és especialment greu quan s'aconsegueixen els 18 anys. Així ho expressen els següents joves que viuen en un pis tutelat i en un equip bàsic d'atenció social, respectivament, denunciant la complexa situació en la qual es troben aquests joves en arribar a la majoria d'edat:

"Bé, al moment, quan sàpigues, ja quan facis la teua majoria d'edat i t'hauràs de buscar el més dur, però serà, em refereixo, més dur, més del normal saps? I aquí sí que això també em posa trist a vegades. Per exemple, penses, que arribes a la majoria d'edat i t'hauràs de buscar un contracte d'un any, que actualment és gairebé impossible, això a mi em posa trist (...) perquè mentre ets menor, doncs, diem que pots treballar i tal, però en fer la majoria d'edat és que et demanen un contracte d'un any, és que... D'on el trauràs, un contracte, no hi ha cap persona et donarà un contracte. És que sona fàcil i a més tal com està la cosa, és el doble de difícil, saps. Ara estic buscant un contracte, no n'hi ha, cap persona et donarà un contracte de moment." (d5, bcn3, ref1)

"Això, si estàs menor d'edat, si estàs major d'edat, això oblida-ho, això has de fer-ho sol. Saps, quan compleixes 18, te'n vas al CRAE, aquí al despatx, i t'expliquen, et diuen pren responsabilitat que hi ha ara. Qualsevol lloc has d'anar sol, no aquí, com ja està, ets com, no sé, com tens cinquanta anys, ja està, pots fer tot sol. Mira tens disset, ets un menor, t'acompanyen i tot, compleixes divuit i ja ets un tio de cinquanta anys. Però això no ho veig just, saps." (d5, bcn2, ref1)

En aquest moment es produeix la paradoxa que assenyalen López-Reillo (2011) i Meloni (2019) quan aquests joves es troben en una fase encara més transitòria, molt pròxima a la majoria d'edat experimenten amb freqüència un tracte paradoxal: són nens en cura quan tenen 16 o 17 anys i, només un any després, han d'aprendre abruptament a convertir-se en adults responsables. La burocràcia i el

sistema no tenen compassió, l'etiqueta d'immigrant irregular "en espera" està a punt de desactivar-se als 18 anys. Segons s'acosta la seva sortida del centre i, per tant, el final de la protecció de l'Administració ells han de preocupar-se per obtenir la documentació necessària per a regularitzar la seva situació administrativa com a adults, aconseguir permís de treball per a poder obtenir recursos econòmics i cobrir necessitats bàsiques com buscar un lloc en el qual viure. Si fins a aquest moment se'ls havia demanat que s'integressin amb els seus iguals i que fossin capaços de relacionar-se interculturalment ara se'ls recomana que s'allunyin d'aquesta imatge i recordin els qui són, uns joves africans sense recursos i sense xarxes socials a les quals agafar-se.

Sens dubte, una àmplia literatura ha suggerit que els camins cap a l'edat adulta inclouen transicions múltiples, subjectives i culturalment variables en lloc d'una estructura lineal (Jensen Arnett, 2004; Thomson et al., 2004; Sirriyeh i Raghallaigh, 2018; Allsopp i Chase, 2019). Malgrat aquesta evidència, les polítiques de benestar sovint visualitzen aquesta transició com un pas directe cap a un futur autònom. Davant aquesta situació, alguns joves tenen l'expectativa de seguir a Barcelona, encara que alguns preveuen l'opció de buscar noves oportunitats en altres llocs d'Europa. Aquest jove resident en un pis tutelat té com a possible objectiu Canadà o Suïssa:

"A mi la veritat que d'aquí a uns anys no em veig a Barcelona. Tampoc a Espanya. I en quin país et veus? És, és una mica de difícil, però no és impossible. A Canadà. O Suïssa." (d5, bcn3, ref4).

Per a altres noies que es troben fora del circuit de la DGAIA, Holanda i Bèlgica són una alternativa possible. Ningú opta per canviar de comunitat a Espanya, i un jove resident en un equip bàsic d'atenció social considera la possibilitat de tornar al seu país d'origen: *"Jo vull estar amb la meva família en futur, vull ajuntar amb la meva família, amb els meus germans, tots, vull tornar saps?, tornar com abans" (d5, bcn3, ref3).*

Encara que aquest testimoni queda lluny de la perspectiva de López-Reillo (2011) sobre les possibilitats que ofereix la transferència de coneixement que els joves poden realitzar als seus països d'origen i la importància que ells concedeixen al fet que seran útils no només manant remeses econòmiques sinó també aportant una altra manera de fer les coses (saber fer) perquè el seu país avanci.

E. IMPRESSIONIS ENTREVISTADORES I ALTRES

La present dimensió aborda les impressions de les investigadores i altres aspectes identificats durant el procés de realització dels grups de discussió. Concretament, s'analitzen impressions sobre el procés migratori, la intimitat, la duresa i els silencis que es van percebre durant la realització dels grups de discussió; impressions vinculades a l'autoritat i les condicions del grup de discussió, i al sentit i significat de la presència de l'educador/a durant la realització de les entrevistes; impressions relacionades a l'espai on es van dur a terme els grups de discussió; i les impressions relacionades a la relació i el coneixement que hi havia entre els joves que van participar en els grups de discussió. S'inclouen també, les emocions de les investigadores durant la realització de les entrevistes; la facilitat i/o dificultat de l'entrevista; i, finalment, les dificultats comunicatives en el procés de realització dels grups de discussió. Aquestes impressions tenen relació amb elements i aspectes que les investigadores van percebre i van identificar en el desenvolupament dels grups de discussió i que van complementar allò que els joves explicaven, respecte a emocions que transmetien tan individualment o col·lectivament, i, d'altra banda, a aspectes que van poder influir en el desenvolupament dels grups de discussió.

E1. Procés migratori i intimitat. Duresa i silencis

Abordar unes certes temàtiques i fer determinades preguntes durant la realització dels grups de discussió, va permetre observar a les investigadores que hi havia "*històries, evidentment super dures, però bo, era el que ens podíem imaginar totes no?*" (e.1, bcn6, ref1). La duresa de les experiències, encara que no es verbalitzessin com a tal, s'expressaven en el llenguatge no verbal, en la brevetat de les respostes, en els silencis. Va haver-hi moments en els quals les investigadores van poder percebre que unes certes temàtiques i preguntes eren més difícils d'abordar i contestar, que suscitaven records dolorosos i duros, que s'expressaven principalment a partir del llenguatge no verbal:

"La veritat que és una mica el que deia la Ruth, no, que sí que és veritat que hi ha històries que són com molt colpidores hi ha preguntis que els hi costen, i que, bo, que hi ha molta comunicació no verbal, inclús hi ha coses que és molt difícil que amb la gravadora els captem." (e.1, bcn2, ref1).

Les temàtiques i preguntes a partir de les quals les investigadores van poder percebre que s'estaven abordant experiències dures i difícils de verbalitzar per part dels joves, estaven vinculades, principalment, al seu procés migratori. Així ho exemplifica el següent extracte d'un dels grups de discussió realitzats en un pis tutelat:

"Per què? quina és la causa principal? Per què et vas de la teva casa i vens aquí? Per quin motiu principal. Per causes econòmiques han dit per aquí, culturals... Hi ha algun altre motiu?"

Poca gent et respondrà aquesta pregunta.

Per què?

Perquè, no sé per què, però no et respondran....

Per algun motiu en concret? És incomoda la pregunta?

No sé..." (e.1, bcn3, ref1).

Les investigadores van observar que en preguntar als joves sobre el procés migratori que havien tingut, sobre les experiències i vivències durant el trajecte des dels seus països d'origen fins a arribar a Espanya, les expressions dels joves, els silencis, la brevetat de les respostes, deixaven

entreveure una realitat molt dura i difícil de recordar i, més encara, d'explicar. Així ho comenten dues de les investigadores d'un grup de discussió en un centre d'atenció bàsica i un centre d'acolliment:

"Em sento introduint-me en una vulnerabilitat íntima i dolorosa. Ho veig en les seves poques paraules i dures mirades. Les primeres preguntes són les més íntimes i delicades: procés migratori. Els ulls parlen i reflecteixen la duresa d'uns processos semblants, còmplices, per digerir, ferides obertes. Les investigadores no gosem aprofundir amb més preguntes per posar mots a les mirades que amaguen experiències que intuïm dures i per cicatritzar. No ho fem." (e.1, bcn1, ref1).

"D'altra banda, no van voler parlar ni comentar molt respecte a les seves experiències durant el procés migratori, concretament un noi va dir que preferia no parlar d'allò, la qual cosa em va portar a pensar que han d'haver estat experiències molt dures, que encara els afecten molt." (e.1, bcn5, ref1).

En aquest sentit, van observar que *"al moment de parlar sobre records no agradables, les respostes eren més curtes i semblava que no era una cosa que els agradés recordar. En algun moment un dels nois que estava explicant la seva situació va voler parar i va verbalitzar que no volia continuar parlant d'allò." (e.1, bcn1, ref3).* La duresa de les experiències dels joves i del procés migratori en particular, es va percebre també per la dificultat per part de les investigadores de poder aprofundir en aquelles experiències. D'una banda, eren aspectes que s'havien de preguntar, però que, al mateix temps, no es podia insistir en ells, per respecte als joves, a la seva intimitat i a les seves emocions. Així ho expliquen dues de les investigadores d'un grup de discussió realitzat a un equip bàsic d'atenció social i d'un servei fora del circuit d'atenció de la DGAIA, respectivament:

"És difícil abordar les experiències de vida i sobretot del procés migratori que han tingut, ja que expliquen situacions molt dures, que els han afectat molt, i seguir amb les preguntes després d'algunes respostes sembla una mica fred. En aquest sentit, si bé són preguntes que han de fer-se, creiem que tampoc és necessari insistir o aprofundir molt en elles." (e.1, bcn1, ref3).

"Personalment, m'he sentit molt còmoda amb el grup, però alhora, no m'he atrevit a formular unes certes preguntes perquè sentia que envaïa una intimitat que no volien donar-li llum. Les seves mirades davant unes certes preguntes, m'han travessat el cor i tot el meu cos. El meu primer impuls, que l'he retingut, hagués estat aixecar-me i abraçar-los. La meva sensació ha estat la falta de contacte afectuós, que tenen agreujat per la pandèmia. Existeix un bloqueig emocional molt important, que una educadora, també m'ha comentat arran del grup de discussió. M'ha impactat la seva tenacitat per a aconseguir els seus objectius." (e.1, bcn7, ref1).

D'altra banda, les investigadores van poder observar que, a més de les preguntes sobre el procés migratori, en abordar les experiències passades en general, els recorreguts vitals i les projeccions sobre el seu futur, també hi havia angoixa, incertesa i preocupació en els joves, que, si bé no el verbalitzaven com a tal, les seves expressions corporals, les seves pròpies reflexions respecte a les seves vides i els seus recorreguts, deixaven entreveure que eren situacions dures de recordar i pensar. Així ho expliquen algunes de les investigadores que van realitzar grups de discussió en un equip bàsic d'atenció social i en un centre d'acolliment, respectivament:

"Maduresa en les respostes que denoten una motxilla pesada. Em colpeix la reflexió d'un jove sobre el repte que tenen de poder viure amb el passat. Van venir en la cerca d'un futur, un futur que no veuen clar poder tenir." (e.1, bcn1, ref2).

"La part del procés migratori amb respostes curtes i mirades dures. Necessitats bàsiques cobertes, amb una incertesa colpidora sobre el seu futur més enllà dels 18 i del sistema de protecció. Volen feina, volen viure. La Covid no ajuda. Una gota més en la mar de dificultats." (e.1, bcn3, ref2).

Les impressions de les investigadores respecte a la duresa de les experiències dels joves i l'impacte emocional que aquestes tenen en ells, van ser transversals a tots els grups de discussió realitzats en les diferents tipologies de centres, com en el servei fora del circuit de la DGAIA, tant en els grups on van participar majoritàriament nois del Marroc com en aquells que també van participar nois d'altres països d'Àfrica. L'impacte emocional del procés migratori ha estat constatat també en diferents estudis amb joves que migren cap a Europa, els Estats Units i Austràlia, entre altres, (Miller, Irizarry, i Bowden, 2013; Menjívar, i Perreira, 2017; Perazzo i Zuppiroli, 2018; Lopez-*Reillo, 2011). En aquest sentit, podem establir que independentment del procés migratori individual i de la història de vida personal de cadascun, hi ha un denominador comú que té relació amb vivències molt difícils i molt dures durant el trajecte migratori, les quals els afecten emocionalment, fins i tot quan ja han arribat al país de destinació o han estat rebuts en centres d'acolliment. La magnitud de l'impacte emocional d'aquestes experiències es pot percebre més enllà del que diuen o expliquen en un moment determinat, i és principalment el llenguatge no verbal, els seus gestos, les seves maneres de parlar, de callar, de mirar, les que expressen la duresa d'aquestes experiències.

E2. Condicions del grup de discussió i Autoritat. Sentit i significat de la presència de l'educador/a

Durant la realització dels grups de discussió es van donar diferents situacions i cadascun es va desenvolupar d'una forma determinada. De manera general, les investigadores van ser rebudes per algú del centre, es va presentar als joves que anaven a participar i, una vegada tots reunits, es va donar va iniciar a l'entrevista. Així ho explica una de les investigadores d'un grup de discussió realitzat en un equip bàsic d'atenció social:

"Hem arribat al centre a les 16.00 en punt i ens han rebut l'encarregat -Mohamed- i un altre home més, que també era de l'equip del centre.

En començar el grup, el primer va ser explicar-los el consentiment informat, l'encarregat va fer una mica de traducció perquè entenguessin bé. Els encarregats van ser presents durant la primera meitat de l'entrevista, aprox. Primer va marxar la persona que ens va rebre i uns 5-10 minuts després, l'altra persona que estava, però van arribar dues educadores." (e.2, bcn1, ref2).

En general, a l'inici de les entrevistes els joves estaven més reservats, però a mesura que s'anava avançant en les preguntes, començaven a participar més i a sentir-se més confiats per a parlar: *"al començament els nois estaven una mica cohibits, passada la meitat de l'entrevista es van veure una mica més relaxats i s'esplaiaven més"* (e.2, bcn1, ref2).

En relació al desenvolupament de les entrevistes, si bé cada centre va ser diferent, és possible distingir dues situacions en termes més generals. D'una banda, uns grups de discussió en els quals els joves es veien bé i contents en el centre en el qual estaven, com el cas de l'entrevista realitzada en un pis tutelat, on, segons explica la investigadora estaven *"tots contents amb el pis, se saben privilegiats. Tots han passat per altres centres que anomenen presons. L'educadora (gran i marroquina) és present i ho saben. Fan constants al·lusions a aquest fet."* (e.2, bcn3, ref3). Una situació similar va ser descrita per una altra investigadora d'un grup de discussió realitzat en un centre d'acolliment, segons explica *"una primera impressió en arribar al centre, abans d'anar al lloc on vam fer el grup, va ser que es veien bé, de bon ànim, amb una bona relació amb l'educadora (Male) que em va rebre."* (e.2, bcn5, ref2).

Cal destacar, l'interès d'algun dels joves per saber de què anava l'entrevista i, especialment si la DGAIA era part de la recerca o si nosaltres mateixes veníem en representació de la DGAIA.

Segons la investigadora d'un grup de discussió realitzat en un centre d'acolliment, "Camí al Centre Cívic un dels joves va anar preguntant de què anava l'entrevista i va pensar que era de la DGAI, la qual cosa li vaig aclarir que no era així, que veníem de la Universitat de Barcelona (e.2, bcn5, ref2). Preguntes similars van realitzar els nois d'un altre centre d'acolliment, aquesta situació es pot observar en el següent extracte de l'entrevista:

"També, en aquestes entrevistes ve DGAIA?"

Sí, bo, no. DGAIA ens ha donat el permís. La DGAIA ens ha donat el permís, però no és. És a dir, hem hagut de demanar permís a la DGAIA, però la DGAIA no...

No té res a veure amb això...

No té res a veure amb això, perquè és una recerca.

I amb els educadors i director?

Això és una recerca de la universitat.

Però els educadors escoltaran aquest àudio o no?

Qui? La informació es va usar per a posar-la en comú amb tots els nois i noies de centres de Catalunya i també de Melilla.

Ah, de Melilla també" (e.2, bcn2, ref1).

D'altra banda, en altres grups de discussió la situació va ser diferent i menys fluida, en termes de participació i des del punt de vista del desenvolupament d'un diàleg entre ells. Així ho expliquen dues investigadores que van realitzar grups de discussió a un equip bàsic d'atenció social i a un centre d'acolliment:

"En general, l'ambient va ser tranquil, però poc fluid. La majoria, no tots, dels joves es veien entusiasmats i amb ganes de participar, però dos d'ells especialment, van estar més en silenci que la resta" (e.2, bcn1, ref3).

"Però així, com ahir, per exemple entre ells van sortir moltes idees del tipus que feien pinya, que s'ajudaven uns als altres i es veia molt que eren una família, aquí, a la sala, com a mínim, era un conjunt d'individualitats. Potser n'hi havia dos que estaven més, que s'assemblava que fossin més col·legues, més amics, però la resta era com un conjunt d'individualitats; la majoria eren marroquins, eren vuit joves, sis marroquins, no, cinc marroquins i tres nois de Gàmbia. Als nois de Gàmbia es notava això que anaven més a la línia, bueno a la línia, això com si fossin col·legues, però sí que és cert això, era com un conjunt d'individualitats, cadascú explicava una mica la seva, i fàcilment les experiències no coincidien, un deia una cosa, l'altre deia "pero que dices hermano, esto no es así", i bueno, estaven una mica a la que saltaven." (e.2, bcn4, ref2).

Un element en comú en la majoria de les entrevistes realitzades, va ser la presència d'un educador/a o d'una persona del centre o servei on es va realitzar el grup de discussió. En alguns casos aquesta presència va ser constant, és a dir, va estar durant tot el temps que va durar el grup de discussió, en altres només van estar a l'inici de l'entrevista i després van marxar. Aquesta situació podia haver afectat la participació dels joves. Així ho van percebre les investigadores que van realitzar grups de discussió en un equip bàsic d'atenció social i en centres d'acolliment:

"En tot el temps que va durar l'entrevista va haver-hi personal del centre present, la qual cosa pot haver influït en l'actitud inicial dels nois, que es veien una mica nerviosos i ansiosos, contestant amb respostes més curtes" (e.2, bcn1, ref2).

"Els joves estaven molt menys participatius. En aquest sentit, crec que ha condicionat moltíssim el fet que hi hagi hagut educadors i educadores dins de la sala" (e.2, bcn3, ref1).

"I, parlant una mica el que deia abans, no ha ajudat molt el tema que hi haguessin els educadors, de fet hi ha hagut un moment que intervé un educador dient que totes les opinions són vàlides i que poden, que perquè estan cohibits i que poden dir tal qual pensin, no" (e.2, bcn4, ref2).

La presència d'un educador/a, a més d'influir en la participació d'alguns joves, va poder influir especialment en el que van comentar sobre el centre, les seves característiques i com se sentien en ell. D'aquesta manera si el fet que l'educador/a fossin presents va cohibir la participació, el fet de no estar-lo va motivar o va facilitar que s'esplaiaran més. Així ho expliquen les investigadores que van realitzar l'entrevista en un equip bàsic d'atenció social:

"Si bé al principi els va costar deixar-se anar i parlar, a mesura que anava avançant l'entrevista i especialment després que l'encarregat i l'altra persona que ens va rebre se'n van anar, van començar a dir i explicar més coses, sobretot relacionades amb les característiques del centre, les seves normes, què coses se'ls permetia i no fer, i com se sentien enfront d'això." (e.2, bcn1, ref3).

"Quan els educadors marxen els joves parlen més i s'esplaien amb el que els manca al centre, el dolor per la manca de futur, els papers, les prohibicions, les normes estrictes, la presó en la que senten que viuen." (e.2, bcn1, ref1).

Si bé la presència d'un/a educador/a afecte la participació i la comoditat dels joves enfront de l'entrevista, també es van donar dos casos en què es va observar que la relació dels joves amb l'educadora que era present, era una relació de proximitat i confiança. Aquesta situació concorda amb els centres on es va percebre que els nois estaven bé i contents. En el cas d'un centre d'acolliment, on si bé *"estava també una educadora que es va asseure fora del cercle"* (e.2, bcn5, ref2), la percepció de la investigadora és que, *"de manera general, es veien nois que estaven bé en el centre, amb idees clares respecte al futur, estaven rebent diferents formacions i valoraven positivament l'experiència en el centre. La dinàmica amb l'educadora es veia bona, una relació de proximitat i respecte, així com de confiança."* (e.2, bcn5, ref3).

Aquesta situació va permetre observar que hi havia una bona relació amb les educadores, de confiança i on l'educadora és reconeguda com una figura de suport, i la seva presència no va suposar, necessàriament, que els nois se sentissin cohibits durant l'entrevista. Els següents extractes d'un grup de discussió realitzat en un pis tutelat il·lustren aquesta situació:

"D'acord. Molt bé. Us sentiu ajudats en el pis?"

Sí.

Sí?

Amb els educadors que tenim, sí, clar.

Sí?

Podeu dir la veritat ehh, encara que soc aquí... (educadora).

(riures).

Encara que jo soc aquí podeu dir la veritat ehh (riures) (educadora).

Sí, amb els educadors que tenim, la veritat que estem bé. (e.2, bcn3, ref1).

Molt bé. Val, doncs, ara parlarem concretament ja d'aquí, d'aquest pis, no en general, sinó d'aquest, del qual estem ara.

Voleu que marxi? (educadora)

No, no, tranquil·la.

(riures)

Parlem sense... no et preocupis. (e.2, bcn3, ref2).

Les condicions en les quals es van dur a terme els grups de discussió van ser similars quant a la forma: Es va arribar al centre, es va presentar als nois que anaven a participar i es va realitzar l'entrevista en una sala on poguessin asseure's de manera tal que poguessin veure's les cares tots. Un element comú va ser la presència d'educadors/as durant la realització de les entrevistes. No obstant això, la forma en què aquest fet va afectar el desenvolupament del grup de discussió va ser diferent. En aquest sentit, en alguns casos la presència del/l'educador/a va afectar la participació o el que explicaven els nois, en altres casos no va anar així, per contra, es va poder observar una relació de confiança i respecte mutu entre els nois i el/l'educadora, la qual no va limitar les possibilitats d'expressar-se dels participants. Totes dues situacions es van observar en les diferents tipologies de centres i tant en els grups on els participants eren majoritàriament del Marroc, com en aquells on també hi havia nois d'altres països d'Àfrica.

E2.1. Espais

La forma que es van desenvolupar els grups de discussió es va veure influenciada per diferents elements, un d'ells, que es va comentar anteriorment, va ser la presència d'un/a educador/a durant la realització de l'entrevista. Un altre element que les investigadores van tenir en consideració va ser l'espai físic en el qual es van dur a terme les entrevistes. Aquest element pren importància, ja que la tècnica utilitzada va ser la de grups de discussió, la qual té com a objectiu generar un diàleg entre els participants, on puguin complementar-se els punts de vistes o plantejar-se uns altres diferents i així anar construint un discurs (Martín, 1997). Perquè allò pugui desenvolupar-se de la millor forma possible, l'espai en el qual es realitza el grup de discussió és fonamental. A més, s'ha de tenir en consideració que aquests es van portar a terme en període de pandèmia, amb la qual cosa hi havia factors com la distància social i l'ús de la màscara que van influir en el desenvolupament d'aquests.

De manera general, els grups de discussió es van desenvolupar en una sala on els joves estaven asseguts de manera tal que tots poguessin veure's les cares. Així ho expliquen dues investigadores que van realitzar grups de discussió en un equip bàsic d'atenció social i en un centre d'acolliment:

"Ens han rebut en una sala, que semblava ser el living-menjador del centre. Els nois es van asseure en les dues butaques, que estaven un enfront de l'altre. Eren 9 nois en total." (e.2.1, bcn1, ref2).

"Avui era una sala petitona, com si fos una sala d'ordinadors, de fet hi havia diferents ordinadors i material escolar. Entraves a la sala i hi havia una taula, una taula allargada a la dreta i una taula allargada a l'esquerra i, a part d'això, hi havia com la distància de separació, com d'un metre per cada un dels joves, una aigua, com si fos una sala de conferències, una aigua per cada jove. He portat el meu ordinador al mig per poder gravar i també he fet servir la gravadora per gravar." (e.2.1, bcn3, ref1).

La relació entre l'espai i el desenvolupament del grup de discussió va ser un aspecte que les investigadores van identificar en la majoria de les entrevistes realitzades. Un espai amigable i acollidor va facilitar el desenvolupament òptim de l'entrevista. Així ho expliquen les investigadores que van realitzar grups de discussió en centres d'acolliment:

"Jo crec que, sí que és molt millor que no fem servir un ordinador aquí al mig, perquè potser generarà o crearà més distància amb ells. A mi, quan he entrat al centre, em van preguntar si anava sola, jo he dit que sí, m'ha acompanyat un noi cap a dalt, perquè hem anat com a una saleta, així que era com una saleta de cafè, per a fer cafè, que era així com molt distes, que feia una calda al·lucinant, però la veritat que, bueno, han agraït fins i tot, de participar, i no sé..." (e.2.1, bcn2, ref1).

"Fins i tot quan he entrat al centre, m'ha semblat que era un entorn una mica més hostil, però m'ha semblat un entorn molt més fred que el d'ahir. El centre [d'ahir] era com una llar, vam anar a un espai que era com de cafè, en el qual es podia, estàvem asseguts a uns sofàs, etc., i amb una tauleta petita al mig, on vam poder posar la gravadora i la participació era molt distesa." (e.2.1, bcn3, ref1).

En el cas dels grups que es van realitzar en espais més freds, menys acollidors i amb alguns elements que distreien, com un soroll de fons, el desenvolupament de l'entrevista va ser més difícil. Així ho explica una de les investigadores que va realitzar un grup de discussió en un centre d'acolliment:

"També puc haver influït que l'acústica no era molt bona, hi havia un soroll de fons (com de calefacció) que dificultava escoltar bé, sumat al fet que tots i jo, estàvem amb màscares." (e.2.1, bcn5, ref1).

Les característiques de l'espai on es van realitzar els grups de discussió van ser elements observats per totes les investigadores, ja que van influir, en certa manera, en el desenvolupament de les entrevistes. En alguns casos l'espai va ser més adequat, pel fet que era una sala més espaiosa o acollidora i l'entrevista es va desenvolupar de forma més fluida, en uns altres, va haver-hi elements que van dificultar l'entrevista, com a sorolls de fons, la calor, l'ús de la màscara, entre altres. Aquests aspectes es van identificar en tots els grups de discussió realitzats.

E2.2. Coneixement de MENA entre ells.

Un altre aspecte important que les investigadores van identificar durant la realització dels grups de discussió, va ser la dinàmica i la relació entre els joves que van participar en aquests. En aquest sentit, es van donar situacions diverses. D'una banda, es van donar grups en els quals es podia veure que hi havia una relació pròxima entre els participants, que s'acompanyaven i recolzaven, i que hi havia llaços d'afecte i de familiaritat. D'altra banda, va haver-hi grups on aquesta relació de companyonia no era tan evident. Així ho comenta una investigadora que va realitzar un grup de discussió en un centre d'acolliment:

"Però així, com ahir, per exemple entre ells van sortir moltes idees del tipus que feien pinya, que s'ajudaven uns als altres i es veia molt que eren una família, aquí, a la sala, com a mínim, era un conjunt d'individualitats. Potser n'hi havia dos que estaven més, que s'assemblava que fossin més col·legues, més amics, però la resta era com un conjunt d'individualitats; la majoria eren marroquins, eren vuit joves, sis marroquins, no, cinc marroquins i tres nois de Gàmbia. Als nois de Gàmbia es notava això que anaven més a la línia, bueno a la línia, això com si fossin col·legues però sí que és cert això, era com un conjunt d'individualitats, cadascú explicava una mica la seva,

i fàcilment les experiències no coincidien, un deia una cosa, l'altre deia "pero que dices hermano, esto no es así", i bueno, estaven una mica a la que saltaven." (e.2.2, bcn4, ref2).

La diferència de dinàmiques i maneres de relacionar-se pot explicar-se per les característiques dels joves, que, si bé van participar en un mateix grup de discussió, venien de centres diferents i, per tant, a més de no compartir una convivència diària, tenien realitats en el moment en que es va realitzar l'entrevista, diferents:

"Però els nanos estaven separats i n'hi havien convocats cinc del CRAE i cinc d'acollida, amb experiències superdiferents i molt confrontades. O sigui, que en realitat el que ha passat una mica, és que cada vegada que llançava una pregunta, més enllà del que la relativitzessin, que els hi semblaven tonteries, coses molt evidents, quan una llançava una pregunta, l'altra persona el que feia era contraargumentar el que deia aquella persona, no." (e.2.2, bcn4, ref1).

D'altra banda, va haver-hi un grup que es va realitzar en un centre d'acolliment, on es va poder observar que hi havia una bona relació entre ells, però no al punt de considerar-se com una família entre ells, com es va poder observar en altres centres. Així ho explica una de les investigadores que va realitzar un grup de discussió en un centre d'acolliment:

"Es notava que tenien bona relació entre ells, però al mateix temps, no semblava ser una relació superpròxima. S'ajudaven entre ells, però en cap cas es van referir a ells com a germans, més aviat com a amics o persones que conviuen juntes i que es respecten." (e.2.2, bcn5, ref1).

En el cas dels joves que van participar d'un grup de discussió d'un servei fora del circuit de la DGAIA, la investigadora va poder observar que no només s'acompanyaven entre ells i elles, sinó que també havien realitzat part del seu recorregut migratori i el seu trajecte vital a Espanya junts i juntes, per tant, compartien des de fa molt temps les seves vides i experiències. Així ho explica la investigadora:

"És un grup de dos nois i dues noies. Els dos nois van sempre junts i les dues noies també. Es van conèixer quan van estar en els centres de Melilla i a partir d'aquí han fet el seu recorregut junts/as." (e.2.2, bcn7, ref1).

"Han tingut i tenen vides bastant paral·leles." (e.2.2, bcn7, ref2).

La relació i el coneixement entre els joves que van participar en els grups de discussió, segons van observar les investigadores, va ser diferent en cada grup. Així, es va observar que en alguns grups la dinàmica entre ells era més pròxima i familiar i, en altres casos, més distant. Possiblement, el temps que portaven en el centre i les experiències compartides en el, hagin pogut influir en la relació que tenien entre ells. D'aquesta manera, les diferents maneres de relacionar-se entre ells es van poder observar en les diferents tipologies de centres i serveis i en els grups amb nois majoritàriament del Marroc com en els de nois del Marroc i altres països d'Àfrica.

E3. Emocions durant l'entrevista

Durant la realització dels grups de discussió les investigadores van poder percebre algunes emocions dels nois, que igual que la resta d'impressions identificades es van expressar a través del llenguatge no verbal i de l'actitud que van mostrar en el desenvolupament de l'entrevista.

En aquest sentit, una primera impressió va ser la diferència en la participació que van tenir els nois en els diferents grups. Alguns van participar més, uns altres menys. De la mateixa forma,

alguns nois es veien més tranquils i alguns estaven més nerviosos. Així ho explica una investigadora que va realitzar un grup en un equip bàsic d'atenció social.

"Va haver-hi quatre nois que van participar més que els altres. Un dels nois pràcticament no parlo, semblava que no tenia un bon domini del castellà, ja que era dels més nous en el centre. Hi havia un noi en particular que durant l'entrevista reia bastant, semblava ser un riure nerviós, que de moments desconcentrava als altres nois." (e.3, bcn1, ref1).

En el mateix grup de discussió anteriorment esmentat, les investigadores van poder observar que *"al moment de parlar sobre records no agradables, les respostes eren més curtes i semblava que no era una cosa que els agradés recordar. En algun moment un dels nois que estava explicant la seva situació va voler parar i va verbalitzar que no volia continuar parlant d'allò."* (e.3, bcn1, ref2). En aquest sentit, com es va comentar anteriorment, es va poder observar que uns certs aspectes de les seves vides estaven vinculats a records i experiències més dures, la qual cosa s'evidenciava no tant en el que explicaven, sinó en els seus silencis o en la brevetat de les seves respostes, que, al mateix temps, expressaven que eren aspectes de les seves històries de vida que preferien no recordar en aquest moment. Aquesta situació va suposar una dificultat per a les investigadores al moment de realitzar l'entrevista, ja que implicava preguntar per experiències molt dures per als joves. Davant aquesta situació, les investigadores van optar per no insistir ni aprofundir en aquells aspectes que els joves de manera indirecta van expressar no sentir-se còmodes o a gust recordant i explicant. Així ho explica una de les investigadores:

"És difícil abordar les experiències de vida i sobretot del procés migratori que han tingut, ja que expliquen situacions molt dures, que els han afectat molt, i seguir amb les preguntes després d'algunes respostes sembla una mica fred. En aquest sentit, si bé són preguntes que han de fer-se, creiem que tampoc és necessari insistir o aprofundir molt en elles." (e.3, bcn1, ref2).

Aquesta situació també va ser percebuda per una de les investigadores que va fer un grup de discussió a un servei fora del circuit de la DAGAI, qui comenta el següent:

"Personalment, m'he sentit molt còmoda amb el grup, però alhora, no m'he atrevit a formular unes certes preguntes perquè sentia que envaïa una intimitat que no volien donar-li llum. Les seves mirades davant unes certes preguntes, m'han travessat el cor i tot el meu cos. El meu primer impuls, que l'he retingut, hagués estat aixecar-me i abraçar-los. La meva sensació ha estat la falta de contacte afectuós que tenen agreujat per la pandèmia. Existeix un bloqueig emocional molt important, que una educadora també m'ha comentat arran del grup de discussió." (e.3, bcn7, ref1).

D'altra banda, va haver-hi preguntes que generaven emocions de ràbia i disgustos, perquè atenien situacions fonamentals per al seu futur i que no són fàcils de solucionar, com és el cas de l'obtenció i regularització de la documentació. Aquesta situació genera impotència i incertesa en els joves, així ho van poder observar les investigadores que van realitzar grups de discussió en un equip bàsic d'atenció social i en un centre d'acolliment:

"Algunes preguntes van fer sorgir més sentiments de malestar i ràbia, especialment les relacionades amb la documentació i les exigències per a tenir els papers." (e.3, bcn1, ref2).

"Nivells molt diferents, però l'únic que ja ha fet els 18 és el més reaci a contestar les preguntes i més nerviós. És negatiu i denota una gran preocupació pel seu imminent futur, fora del sistema de protecció de la infància. Arruga el paper que té a les mans del consentiment informat, sense donar-se. Les seves paraules sempre són les més dures." (e.3, bcn3, ref1).

Si bé va haver-hi preguntes que van ser més difícils de formular, ja que implicava recordar expedicions dures o que generaven ràbia i impotència, les investigadores també van percebre

emocions de satisfacció i valoracions positives per part dels joves que van participar en els grups de discussió i pel desenvolupament general d'aquest. Així ho comenten dues investigadores que van realitzar grups de discussió en un centre d'acolliment i en un servei fora del circuit de la DGAIA:

"I ja està, no sé, en general la valoració és bona i a veure demà com va. El centre es veia molt maco i la veritat que ells han fet com valoracions molt positives respecte a altres centres que havien estat, o sigui que m'imagino que el tenen també una mica treballat i que ja han pensat que nosaltres anàvem allà." (e.3, bcn2, ref1).

"Són molt políticament correctes. Solament un noi li costa entendre el castellà. Són molt respectuosos amb mi i entre ells." (e.3, bcn7, ref1).

"M'ha impactat la seva tenacitat per a aconseguir els seus objectius." (e.3, bcn7, ref1).

Les emocions percebudes durant el desenvolupament dels grups de discussió, es van identificar en totes les entrevistes dels diferents serveis i centres d'acolliment i en els grups amb joves majoritàriament del Marroc, com en aquells amb nois del Marroc i altres països africans.

E4. Facilitat-dificultats de l'entrevista

Durant el desenvolupament dels grups de discussió, abordar unes certes temàtiques i realitzar unes certes preguntes va ser més fàcil en alguns casos i més difícil en uns altres. Un element important va ser la participació dels nois. Aquells grups en els quals els nois es van mostrar motivats per participar, el desenvolupament general de l'entrevista va ser més fàcil. Així ho explica una de les investigadores que va realitzar un grup de discussió en un centre d'acolliment:

"Hola noies, acabo de sortir ara del centre i molt macos, la veritat. El grup bastant participatiu. Jo crec que els han triat ja pensant en això, fins i tot hi havia alguns que aixecaven la mà." (e.4, bcn2, ref1)

Algunes preguntes van facilitar la participació i en general van ser més ben enteses, per exemple, com explica una de les investigadores que realitza un grup de discussió en un centre d'acolliment, *"parlar sobre els seus estudis, què coses els agrada fer, que coses fan bé i el que esperaven per al futur els va resultar més fàcil, ja que semblaven tenir més claredat sobre aquests aspectes."* (e.4, bcn1, ref1). En aquest sentit, la possibilitat de desenvolupar les seves idees, reflexionar i aprofundir entorn d'aquestes, va ser un element que va permetre a les educadores valorar positivament l'entrevista, en general, i determinades preguntes, en particular, ja que l'objectiu principal de l'entrevista era, precisament, que els joves poguessin esplaïar-se i explicar no només les seves vides, sinó també allò que pensaven respecte al seu futur i a la realitat que viuen, entre altres aspectes. Així ho comenta una de les investigadores que va realitzar un grup de discussió en un centre d'acolliment, que destaca el fet que hagin fet reflexions durant l'entrevista:

"Va haver-hi algunes reflexions interessants. Especialment d'un dels nois que es veia molt segur i amb molta claredat en les seves idees." (e.4, bcn5, ref2).

D'altra banda, la dificultat d'algunes preguntes, com s'ha comentat anteriorment, responia al fet d'abordar situacions complexes i experiències dures que els nois havien viscut. Així ho explica una de les investigadores que va realitzar un grup de discussió en un centre d'acolliment:

"La veritat que és una mica el que deia la Ruth, no, que sí que és veritat que hi ha històries que són com molt colpidores hi ha preguntes que els hi costen, i que, bueno, que hi ha molta comunicació no verbal, inclús hi ha coses que és molt difícil que amb la gravadora les captem. Però, bueno, en general ha anat bé." (e.4, bcn2, ref1).

Les investigadores van poder observar que les preguntes relacionades al procés migratori van ser les que més dificultat van generar, precisament perquè suscitaven records i experiències que els nois preferien no recordar ni explicar en aquest moment. Aquesta situació s'il·lustra en el següent extracte d'un dels grups de discussió realitzats en un pis tutelat.:

Per què?, quina és la causa principal? Per què te'n vas de la teva casa i vens aquí? Per quin motiu principal. Per causes econòmiques han dit per aquí, culturals... Hi ha algun altre motiu?

Poca gent et respondrà d'aquesta pregunta.

Per què?

Perquè, no sé per què, però no et respondran....

Per algun motiu en concret? És incòmoda la pregunta?

No sé.... (e.4, bcn3, ref1)

També va haver-hi preguntes que van presentar més dificultat no tant pel que abordaven sinó per com es van plantejar i per com es van conceptualitzar aquelles dimensions i àmbits que es volien abordar. En aquest sentit, la diferència idiomàtica, cultural i generacional, van ser elements que es van manifestar indirectament, a través de la incomprensió de la pregunta o de la crítica a aquestes. Així ho expliquen algunes de les investigadores que van realitzar grups de discussió en un equip bàsic d'atenció social i en centres d'acolliment:

"Algunes preguntes van ser més difícils de fer i d'explicar, com per exemple les relacionades amb les seves necessitats espirituals. Unes altres van ser més difícils d'explicar i el plantejament d'unes altres va semblar una mica absurd en el moment, concretament la pregunta "necessiten diners?", va provocar una resposta bastant òbvia"!qui no necessita diners?" i riures entre tots." (e.4, bcn1, ref1)

"Acabo de sortir del grup de discussió de Gaudí, del centre de Gaudí, i com a impressions, pues, em quedo amb una frase que han dit un dels nois, que ha dit, "Pero que preguntas haces" que m'ha fet replantejar-me, fins i tot, la tècnica, no, del grup de discussió, els tipus de preguntes, etc." (e.4, bcn4, ref1)

"A l'inici estaven una mica tímids, va haver-hi dos nois que van participar notòriament menys que la resta. En diverses ocasions no van entendre bé la pregunta, no tant per l'idioma, sinó per la formulació o el sentit d'allò que es preguntava." (e.4, bcn5, ref1).

Si bé va haver-hi algunes entrevistes que de manera general van ser més fluida i altres menys fluides, les dificultats i facilitats anteriorment esmentades van ser identificades en els grups de discussió realitzats en els diferents serveis i centres d'acolliment i en els grups amb joves majoritàriament del Marroc, com en aquells amb nois del Marroc i altres països africans.

E4.1. Dificultats comunicatives

Una de les dificultats més evidents al moment de realitzar els grups de discussió, que ja s'ha comentat abans, van ser les relacionades amb la comunicació. En aquest sentit, va haver-hi dos elements que les investigadores van poder observar de forma més clara. D'una banda, la

participació i, d'altra banda, la dificultat idiomàtica. Ambdues estaven estretament relacionades, ja que normalment es va donar que aquells joves que dominaven menys el castellà, van participar menys també. Així ho expliquen dues investigadores que van realitzar un grup de discussió a un centre d'acolliment i a un servei fora del circuit de la DGAIA:

"En la mesura que anava avançant l'entrevista, alguns van anar participant més, però els que sabien menys castellà va ser difícil que participessin, fins i tot quan se'ls preguntava de manera directa, es veien una mica insegurs i tímids." (e.4.1, bcn5, ref1).

"Cinc joves. Tots Marroquins. Un arriba tard, el més jove i amb més dificultats d'idioma." (e.4.1, bcn3, ref1)

"Només a un noi li costa entendre el castellà." (e.4.1, bcn7, ref1).

L'extracte d'una de les entrevistes realitzades en un circuit fora del servei de la DGAIA, també evidencia aquesta situació:

"Diu que és tota una llarga història que si vols que l'expliqui igualment."

Sí.

Li costa una mica el castellà. Tu intenta-ho una mica i si veus que no, jo faig la traducció." (e.4.1, bcn6, ref1)

Les dificultats de comunicació, expressades en la falta de participació i en la dificultat amb l'idioma, es va evidenciar de forma molt clara en un dels grups de discussió en un centre d'acolliment. Així ho explica la investigadora que el va realitzar:

"I a nivell potser corporal, també compateixo una mica el que deia la Ruth, l'altre dia, de que estaven, bueno, estaven asseguts cadascú a una cadira, però n'hi havia alguns que amb els braços creuats, les cames creuats, pràcticament no volien participar. Tenien també bastants problemes amb el tema de la llengua, sobretot si comparem als dels CRAE amb els que estaven al centre d'acollida. Als del centre d'acollida es notava, no, que estaven incòmodes i que no, bueno, que l'experiència, pot ser que encara és molt, molt recent evidentment, i en aquest sentit, doncs, les respostes eren més brusques, costava molt més poder entendre que plantejaven: es veia que tenien moltes dificultats per entendre les preguntes, les repetia, però fins i tot entre ells s'ajudaven una mica."

(e.4.1, bcn4, ref1).

Les dificultats comunicatives també van ser un element comú en el desenvolupament dels grups de discussió. Si bé dins de cada grup hi havia alguns nois que dominaven millor el castellà o que entenien millor les preguntes, de manera general en les entrevistes realitzades en els diferents serveis i centres d'acolliment, tant amb nois majoritàriament del Marroc com amb nois d'altres països d'Àfrica, les investigadores van percebre i van identificar dificultats comunicatives.

BIBLIOGRAFÍA

- Abderrahman, M., Ruiz, F., i Vila, R. (2018). Historia de vida de un menor extranjero no acompañado de melilla. *MODULEMA Revista científica sobre diversidad cultural*, 2, 86-112.
<http://revistaseug.ugr.es/index.php/modulema/article/view/7921#.XAPkyWB5IjY.what sapp>
- Andrade Vinuesa, M. A. (2017). The role of spirituality in building up the resilience of migrant children in Central America: Bridging the gap between needs and responses. *International Journal of Children's Spirituality*, 22(1), 84-101.
<https://doi.org/10.1080/1364436X.2016.1278359>
- Allsopp, J., i Chase, E. (2019). Best interests, durable solutions and belonging: Policy discourses shaping the futures of unaccompanied migrant and refugee minors coming of age in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(2), 293-311.
<https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1404265>
- Antúnez, M., Driss, N., García, R., i Olcina, S. (2016). *De niños en peligro a niños peligrosos*. Melilla. Harraga.
- Arnal, N. i Garcés, B. (2021) Joves emigrants sols fora dels sistemes d'acollida: diagnosi del cas de Barcelona CIDOB. pp 1-5.
https://www.cidob.org/ca/activitats/linies_tematiques/migracions/joves_emigrats_sols_fora_dels_sistemes_d_acollida_experiencies_locales_a_europa
- Auger-Voyer, V., Montero-Sieburth, M., i Cabrera, L. (2014). Chasing the European Dream: Unaccompanied African Youths' Educational Experience in a Canary Islands' Reception Centre and Beyond. *Education Policy Analysis Archives*, 22(76), pp. 1-23.
<http://dx.doi.org/10.14507/epaa.v22n76.2014>.
- Bonet, S. W. (2011). Educating Muslim American Youth in a Post-9/11 Era: A Critical Review of Policy and Practica. *The High School Journal*, 95(1), 46-55.
<https://doi.org/10.1353/hsj.2011.0013>
- Bourdieu, P. (1999). *Razones prácticas. Sobre la teoría de la acción*. Anagrama.
- Byram, M. (1997). *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Multilingual Matters.
- Casillas, R. R. (2009). Presencia toleradas: Niñas y niños en la frontera sur de México. *En Niñez migrante, trata y explotación infantil en México. Temas emergentes en la agenda nacional*. (pp. 87-105). Comisión Nacional de los Derechos Humanos/UNICEF,
- Cea, A. i Vallés, M. (2009). *Evolución del racismo y xenofobia en España*. (Informe 2009.) Ministerio de Trabajo e Inmigración.
- Chavez, L, i Menjívar, C. (2010). Children without Borders: A Mapping of the Literature on Unaccompanied Migrant Children to the United States. *Migraciones Internacionales*, 5(3), 71-111. http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1665-89062010000100003
- Chavez-Baray, S., Lusk, M. i Sanchez, S. (2015). Secuelas en la salud mental: El rol de la cultura y la resiliencia en migrantes y refugiados mexicanos en la región de El Paso del Norte. En

- P. Ravelo, et al. (Coord.) *Tácticas y estrategias contra la violencia de género*. (pp. 219-237). Ediciones EÓN, FONCA.
- Radicalisation Awareness Network (2019). *Preventing Radicalization to Terrorism and Violent Extremism: Approaches and Practices*. https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/38d0557a-a45a-4a7e-ad94-b9cc8f2650c9_en
- Dades estadístiques del [Departament de Drets Socials](https://dretssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/infancia_i_adolescencia/estrategia_catalanaacollida/dades/) https://dretssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/infancia_i_adolescencia/estrategia_catalanaacollida/dades/ Data de consulta 15/10/2021
- De la Corte, L. (2016). ¿Qué pueden hacer los Estados Europeos para frenar la radicalización yihadista? *Cuadernos de estrategia*, 180, 125-166.
- Del Campo, J. (2003). Resolución de conflictos en realidades interculturales. En Coord.) *Diversidad étnica y cultural en las aulas*. (pp. 159-180). Arco Libros - La Muralla, S.L.
- Derluyn, I. i Broekaert, E. (2007). Different perspectives on emotional and behavioural problems in unaccompanied refugee minors. *Ethnicity and Health*, 12(2), 141-162. <https://doi.org/10.1080/13557850601002296>
- GCTF, Global Counterterrorism Forum (2014). Good practices on Community Engagement and Community-Oriented Policing as Tools to Counter Violent Extremism https://www.thegctf.org/documents/10162/159885/13Aug09_EN_Good+Practices+on+Community+Engagement+and+Community-Oriented+Policing.pdf
- Giralt, E. (2015). MENA (Menores Extranjeros No Acompañados). Los niños adultos. *Revista de Treball Social*, 205, pp. 80-87. <https://www.revistarts.com/es/article/mena-menores-extranjeros-no-acompanados-los-ninos-adultos>
- Gómez-Quintero, J., Aguerri, J., i Gimeno-Monterde, C. (2021). Media representation of minors who migrate on their own: The 'MENA' in the Spanish press. *Comunicar*, 66, pp. 103. <https://doi.org/10.3916/C66-2021-08>
- Groark, C., Sclare, I. i Raval, H. (2011). Understanding the experiences and emotional needs of unaccompanied asylum-seeking adolescents in the UK. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 16, 421-442. <https://doi.org/10.1177%2F1359104510370405>
- Hillmann, L. i Dufner, A. (2018). Better off without parents? Legal and ethical questions concerning refugee children in Germany, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(2), 331-348. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1404268>
- Human Rights (2007). *Responsabilidades no bienvenidas: España no protege los derechos de los menores no acompañados en las Islas Canarias*. <https://www.hrw.org/es/report/2007/07/26/responsabilidades-no-bienvenidas/espana-no-protege-los-derechos-de-los-menores>
- Jensen Arnett, J. (2004). *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens Through the Twenties*. Oxford University Press.
- National Coordinator for Counterterrorism (NCTb) (2010). *Countering Violent Extremist Narratives*. <https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Countering-violent-extremist-narratives.pdf>

- Kundnani, A. (2009). *Spooked! How Not to Prevent Violent Extremism*. Institute of Race Relations.
- Liberatore, G. (2016). Imagining an Ideal Husband: Marriage as a Site of Aspiration among Pious Somali Women in London. *Anthropological Quarterly*, 89(3), 781–812.
- Llobera, M. (2000). Una perspectiva sobre la competencia comunicativa y la didáctica de las lenguas extranjeras. En M. Llobera (Ed.), *Competencia comunicativa. Documentos básicos de la enseñanza de lenguas extranjeras*. (5-26). Edelsa.
- López Bargados, A., Lundsteen, M., i Solé, A. (2016). *La práctica religiosa de les comunitats musulmanes de Barcelona. Expressió i problematàtiques*. Stop als Fenomens Islamòfobs.
- Lopez-Reillo, P. (2011). *Jóvenes de África reinventado su vida. Menores extranjeros no acompañados salvando fronteras*. Cabildo de Tenerife, Área de Empleo, Desarrollo Económico, Comercio y Acción Exterior.
- Mayoral, D., Molina, F., i Samper, L. (2012). ¿Islamofobia o currículo nulo? La representación del Islam, las culturas musulmanas y los inmigrantes musulmanes en los libros de texto de Cataluña. *Revista de educación*, 357, 257-279. <https://doi.org/10.4438/1988-592X-RE-2011-357-060>
- Meloni, F. (2019). The limits of freedom: migration as a space of freedom and loneliness among Afghan unaccompanied migrant youth, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(2). <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1584703>
- Menjívar, C. i Perreira, C. (2017). Undocumented and unaccompanied: children of migration in the European Union and the United States. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 45(2), 197-217. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1404255>
- Montesinos, C. (2021). La determinación de la edad. Obligaciones, praxis y estrategias de litigio para la efectiva protección de los derechos convencionales de los Menores Extranjeros No Acompañados. *Revista de Derecho Político*, 110, 229-258. <http://revistas.uned.es/index.php/derechopolitico/article/view/30333>
- Moore, H. L. (2013). *Still Life: Hopes, Desires and Satisfaction*s. Polity Press.
- Puchalski, C. 2009. Physicians and Patients' Spirituality. Ethical Concerns and Boundaries in Spirituality and Health. *Virtual Mentor* 11(10), 804–815.
- Piwowarczyk, L. A. (2005). Our responsibility to Unaccompanied and Separated Children in the United States: A Helping Hand. *Boston University Public Interest Law Journal*, 15, 263–296.
- Sanhueza, S., Paukner, F., San Martín, V., i Friz, M. (2012). Dimensiones de la competencia comunicativa intercultural (CCI) y sus implicaciones para la práctica educativa. *FOLIOS*, 36, 131-151. <http://hdl.handle.net/20.500.12209/5739>
- Sirriyeh, A., i Raghallaigh, M. N. (2018). Foster Care, Recognition and Transitions to Adulthood for Unaccompanied Asylum Seeking Young People in England and Ireland. *Children and Youth Services Review*, 92, 89–97. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.02.039>

- Thomson, R., Holland, J., McGrellis, S., Henderson, S., I Sharpe, S. (2004). Inventing Adulthoods: A Biographical Approach to Understanding Youth Citizenship. *The sociological review*, 52(2), 218-239. <https://doi.org/10.1111%2Fj.1467-954X.2004.00466.x>
- Ting-Toomey, S., i Oetzel, J. (2001). *Managing intercultural conflict effectively (Vol. 5)*. Sage.
- Vilà, R. (2010) La competencia comunicativa intercultural en alumnos de Enseñanza Secundaria de Catalunya, *SL&i en red: Segundas Lenguas e Inmigración en red*, 3, 88-108.
- Vargas J, i Vasco C. (20 de abril de 2021). Vox hace campaña con una mentira que incita al odio contra los menores migrantes. *Diario Público*. <https://www.publico.es/politica/elecciones-madrid-vox-campana-mentira-incita-odio-menores-migrantes.html>
- Vilà, R. (2008). La competencia comunicativa intercultural en adolescentes. *Journal for the Study of Education and Development, Infancia y Aprendizaje*, 31(2), 147-164. <https://doi.org/10.1174/021037008784132914>
- Vilà, R. (2006). La dimensión afectiva de la competencia comunicativa intercultural en la Educación Secundaria Obligatoria: escala de sensibilidad intercultural. *Revista de investigación educativa*, 24(2), 353-372.
- Vinaixa. M. (2019). La mayoría de edad: un mal sueño para los Menores extranjeros no acompañados. *Cuadernos de Derecho Transnacional* 11(1), 571-602.
- Young, R. (1996). *Intercultural communication. Pragmatics, genealogy, deconstruction*. Multilingual Maters Ltd.
- Perazzo, G. i Zuppiroli, J. (2018). *Los más solos*. Save The Children. <https://www.savethechildren.es/los-mas-solos>
- Zilberg, E. (2007). Refugee Gang Youth: Zero Tolerance and the Security State in Contemporary U.S.–Salvadoran Relations. En, S. A. Venkatesh y R. Kassimir (eds.), *Youth, Globalization, and the Law*. (pp. 61-89). Stanford University Press.